

Liesjärven kansallispuiston hoito- ja käyttösuunnitelma

Liesjärven kansallispuiston hoito- ja käyttösuunnitelma

Översättning: Cajsa Rudbacka-Lax
Kansikuva: Metsähallitus / Lentokuva Vallas Oy

© Metsähallitus 2009

ISSN 1796-2943
ISBN 978-952-446-695-0 (nidottu)
ISBN 978-952-446-696-7 (pdf)

120 kpl
Kopijyvä Oy, Jyväskylä, 2009

KUVAILULEHTI

JULKAISIJA	Metsähallitus	JULKAISUAIKA	2009
TOIMEKSIANTAJA	Metsähallitus	HYVÄKSYMISPÄIVÄMÄÄRÄ	22.1.2009
LUOTTAMUKSELLISUUS	Julkinen	DIAARINUMERO	1395/623/2006
SUOJELUALUETYYPPI/ SUOJELUOHJELMA	kansallispuisto, Natura 2000		
ALUEEN NIMI	Liesjärven kansallispuisto		
NATURA 2000 -ALUEEN NIMI JA KOODI	Liesjärvi (FI 0344001), Tervalamminsuu (FI 0344008)		
ALUEYKSIKKÖ	Etelä-Suomen luontopalvelut		
TEKIJÄ(T)	Metsähallitus		
JULKAISUN NIMI	Liesjärven kansallispuiston hoito- ja käyttösuunnitelma		
TIIVISTELMÄ	<p>Liesjärven kansallispuisto perustettiin vuonna 1956, jolloin sen pinta-ala oli 150 ha. Tämän jälkeen kansallispuistoa laajennettiin vuonna 1981 noin 630 ha:in. Vuonna 2005 kansallispuisto laajeni merkittävästi, noin 1 530 ha:lla. Nykyisin puiston kokonaispinta-ala on noin 2 109 ha ja se koostuu useasta erillisestä lohkoista. Kansallispuistosta valtaosa on Liesjärven Natura 2000 -aluetta, ja Tervalamminsuon Natura 2000 -alue sisältyy kansallispuistoon.</p> <p>Kansallispuiston tärkeimmät arvot suojelun ja käytön kannalta ovat sokkeloinen järvimaisema ja suuri luonnontilaisten rantojen määrä, lajiston suojelun kannalta arvokkaat vanhat metsät, luonnontilaiset metsä- ja suoalueet sekä monipuolinen linnusto. Kansallispuisto on merkittävä kulttuuri-perinnön suojelukohde. Korteniemen vanha metsänvartijatila toimii elävänä perinnetilana kesäisin, ja kansallispuiston alueelta tunnetaan neljä kivikautista asuinpaikkaa.</p> <p>Kansallispuiston runkosuunnitelmat ovat vuosilta 1978 ja 1985, ja järjestyssääntö vuodelta 1985. Vuoden 1985 runkosuunnitelma on pääosin toteutunut, mutta sen uusiminen on tullut ajan-kohtaiseksi kansallispuiston huomattavan laajenemisen myötä. Korteniemen perinnetilan hoidossa ja käytössä noudatetaan vuodelta 1998 olevaa Korteniemen metsänvartijatilan erityissuunnitelmaa. Kansallispuiston ennallistamistoimia jatketaan vuoden 2005 ennallistamissuunnitelman mukaisesti.</p> <p>Liesjärven kansallispuiston hoidon ja käytön tavoitteet ovat:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Luonnonarvot säilyvät ja luonnontilaisuus lisääntyy mm. ennallistamisen kautta. • Jokamiesretkeilyä edistetään keskittämällä sitä tietyille alueille. • Kansallispuisto tarjoaa hyvät edellytykset luonnonarvot huomioon ottavalle luontomatkailulle. • Opastusta ja reitistöä kehitetään siten, että Hämeen järviylängön luontokohteet muodostavat toiminnallisen kokonaisuuden, jonka keskuksena on Hämeen luontokeskus. • Mahdollisimman laajoja rauhallisia osia säilyy tulevaisuuteen käytöstä huolimatta. • Korteniemen perinnetila on toiminnallinen nähtävyys. • Esihistoriallisten kohteiden säilyminen pyritään turvaamaan. • Kansallispuiston käyttö ei haittaa paikallisten asukkaiden elämää. <p>Liesjärven kansallispuisto on jaettu syrjä-, virkistys-, kulttuuri- ja rajoitusvyöhykkeisiin. Rajoitusvyöhyke käsittää linnuston kannalta tärkeitä saaria ja Tervalamminsuon suoalueen, joilla liikkuminen on kielletty 15.4.–15.7. Kansallispuiston virkistyskäyttö keskittyy pääasiassa kahdelle alueelle: Peukaloisen ja Korteniemen alueille. Kansallispuiston palveluvarustusta täydennetään mm. lisäämällä yöpymismahdollisuuksia maastossa ja opastustauluja sekä rakentamalla sisääntuloteiden yhteyteen kansallispuiston portit. Uusia polkuja ei juuri rakenneta.</p> <p>Tämän suunnitelman mukaiset Liesjärven kansallispuiston hoito- ja käyttösuunnitelman toteuttamiskustannukset ovat noin 127 100 euroa ja vuotuiset käyttökustannukset noin 25 000 euroa. Ennallistamisen kokonaiskustannuksiksi on arvioitu 113 000 euroa. Hoito- ja käyttösuunnitelman toteuttamisen vaikutusten arvioidaan parantavan kansallispuiston luonnonarvoja.</p>		
AVAINSANAT	kansallispuisto, hoito- ja käyttösuunnitelma, Liesjärvi		
MUUT TIEDOT	Suunnitelman ovat kirjoittaneet Hannu Ormio ja Heli Saloniemi.		
SARJAN NIMI JA NUMERO	Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja C 52		
ISSN	1796-2943	ISBN (NIDOTTU)	978-952-446-695-0
		ISBN (PDF)	978-952-446-696-7
SIVUMÄÄRÄ	84 s.	KIELI	suomi
KUSTANTAJA	Metsähallitus	PAINOPAIKKA	Kopijyvä Oy
JAKAJA	Metsähallitus, luontopalvelut	HINTA	10 euroa

PRESENTATIONSBLAD

UTGIVARE	Forststyrelsen	UTGIVNINGSDATUM	2009
UPPDRAGSGIVARE	Forststyrelsen	DATUM FÖR GODKÄNNANDE	22.1.2009
SEKRETESSGRAD	Offentlig	DIARIENUMMER	1395/623/2006
TYP AV SKYDDSSOMRÅDE/SKYDDSPROGRAM	nationalpark, Natura 2000		
OMRÅDETS NAMN	Liesjärvi nationalpark		
NATURA 2000 -OMRÅDETS NAMN OCH KOD	Liesjärvi (FI 0344001), Tervalamminsuo (FI 0344008)		
REGIONENHET	Södra Finlands naturtjänster		
FÖRFATTARE	Forststyrelsen		
PUBLIKATION	Skötsel- och användningsplan för Liesjärvi nationalpark		
SAMMANDRAG	<p>Liesjärvi nationalpark grundades 1956, då dess areal var 150 ha. Därefter utvidgades nationalparken 1981 till ca 630 ha. År 2005 växte nationalparken betydligt, med ca 1 530 ha. Numera omfattar parken totalt ca 2 109 ha och den består av flera separata områden. Merparten av nationalparken utgör Liesjärvi Natura 2000 -område, och Tervalamminsuo Natura 2000 -område ingår i parken.</p> <p>Nationalparkens viktigaste värden med tanke på skyddet och användningen är det labyrintiska sjölandskapet och det stora antalet stränder i naturtillstånd, de gamla skogarna som är värdefulla för artskyddet, skogs- och myrområdena i naturtillstånd samt den mångsidiga fågelfaunan. Nationalparken är ett viktigt skyddsobjekt med tanke på kulturarvet. Kortenieni gamla skogsvaktargård är en levande museigård sommartid, och man känner till fyra stenåldersboplatser i nationalparken.</p> <p>Nationalparkens stomplaner är från 1978 och 1985, och ordningsstadgan från 1985. Stomplanen från 1985 har i huvudsak genomförts, men det har blivit aktuellt att revidera den i och med att nationalparken har utvidgats betydligt. I fråga om skötseln och användningen av Kortenieni museigård följs specialplanen för Kortenieni skogsvaktargård från 1998. Restaureringsåtgärderna i nationalparken fortsätter i enlighet med restaureringsplanen från 2005.</p> <p>Syftet med skötseln och användning av Liesjärvi nationalpark är att</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bevara naturvärdena och i allt högre grad försätta parken i naturtillstånd bl.a. genom restaurering. • Främja varmansutelivet genom att det koncentreras till vissa områden. • Nationalparken erbjuder goda förutsättningar för naturturism som beaktar naturvärdena. • Guidningen och lederna utvecklas så att naturobjekten på Tavastlands högplatå bildar en funktionell helhet med Tavastlands naturum som centrum. • Så vidsträckt fridfulla områden som möjligt bevaras för framtiden fast de används. • Kortenieni museigård är en funktionell sevärdhet. • Försöka trygga bevarandet av de förhistoriska objekten. • Användningen av nationalparken inte stör lokalbefolkningens liv. <p>Liesjärvi nationalpark är indelad i en avlägsen, en rekreations-, en kultur- och en begränsningszon. Begränsningszonen omfattar öar som är viktiga för fågellivet och Tervalamminsuo myrområde, där det är förbjudet att röra sig 15.4–15.7. Rekreationen i nationalparken koncentreras i huvudsak till två områden: Peukaloinen och Kortenieni. Nationalparkens serviceutrustning kompletteras bl.a. genom att övernattningsmöjligheterna i terrängen utökas och det sätts upp fler informationstavlor samt portar till nationalparken i samband med infartsvägarna. Det byggs just inga nya stigar.</p> <p>Kostnaderna för att genomföra skötsel- och användningsplanen för Liesjärvi nationalpark är enligt denna plan ca 127 100 euro och de årliga driftskostnaderna ca 25 000 euro. De totala restaureringskostnaderna är uppskattningsvis 113 000 euro. När skötsel- och användningsplanen genomförs beräknas verkningarna förbättra nationalparkens naturvärden.</p>		
NYCKELORD	nationalparker, skötsel- och användningsplaner, Liesjärvi		
ANDRA UPPGIFTER	Planen har skrivits av Hannu Ormio och Heli Salonieni.		
SERIENS NAMN OCH NUMMER	Metsähallituksen luonnonuojelujulkaisu. Sarja C 52		
ISSN	1796-2943	ISBN (HÄFTAD)	978-952-446-695-0
		ISBN (PDF)	978-952-446-696-7
SIDANTAL	84 s.	SPRÅK	finska
FÖRLAG	Forststyrelsen	TRYCKERI	Kopijyvä Oy
DISTRIBUTION	Forststyrelsen, naturtjänster	PRIS	10 euroa

Sisällys

1 Johdanto	9
ALUEEN LUONTO JA TÄHÄNASTINEN KÄYTTÖ	12
2 Luonto ja historia	12
2.1 Yleiskuvaus.....	12
2.2 Geologia ja geomorfologia.....	13
2.3 Vesistöt	13
2.4 Kasvillisuus.....	15
2.5 Natura 2000 -luontotyytit.....	17
2.6 Lajisto	19
2.6.1 Eläimet.....	19
2.6.2 Käävät.....	20
2.6.3 Vesilajisto	20
2.6.4 Kulttuuriympäristön lajit.....	21
2.6.5 Muita mielenkiintoisia lajeja.....	21
2.7 Historia.....	21
2.8 Nykyinen käyttö.....	24
2.8.1 Retkeily.....	24
2.8.2 Rasitteet ja sopimukset	25
2.8.3 Kaavoitus	25
2.9 Maankäyttöanalyysi	26
2.10 Yhteenvedo tärkeimmistä arvoista suojelun ja käytön kannalta.....	27
2.11 Aikaisempien suunnitelmien toteutuminen.....	28
HOITO JA KÄYTTÖ	29
3 Hoidon ja käytön tavoitteet	29
4 Alueiden käytön vyöhykkeet	30
4.1 Syrjävyöhyke	31
4.2 Virkistysvyöhyke	31
4.3 Kulttuurivyöhyke	32
4.4 Rajoitusvyöhyke	33
5 Luonnon suojelu ja hoito	34
5.1 Nykytila.....	34
5.1.1 Suojeluohjelmat	34
5.1.2 Luonnon elinympäristöjen suojelu.....	34
5.1.3 Lajien suojelu.....	35
5.2 Tavoitteet	36
5.3 Toimenpiteet	36
5.3.1 Luontotyytit.....	36
5.3.2 Lajisto	38
6 Kulttuuriarvojen suojelu	39
6.1 Nykytila.....	39
6.1.1 Korteniemi ja Hyypiö	39
6.1.2 Esihistorialliset kohteet.....	40

6.2	Tavoitteet ja toimenpiteet	41
6.2.1	Korteniemen perinnetila, Lintusyrjä ja Hyypiö	41
6.2.2	Esihistorialliset kohteet.....	41
7	Luonnon käyttö	43
7.1	Retkeily.....	43
7.1.1	Liikkuminen maastossa.....	43
7.1.2	Leiriytyminen ja tulenteko	43
7.1.3	Luonnontuotteiden keräily, kalastus ja metsästys sekä tuhkan sirottelu.....	44
7.2	Retkeilyn palveluvarustus	46
7.2.1	Leiriytyminen, tulenteko ja majoitus	46
7.2.2	Polkuverkosto	47
7.2.3	Ladut	48
7.2.4	Veneily, melonta ja uinti.....	48
7.2.5	Liikuntarajoitteisten palveluvarustus	48
7.3	Liikenne ja saapuminen alueelle	49
7.4	Matkailun yritystoiminta.....	50
8	Luonto-opastus	51
8.1	Nykytila.....	51
8.1.1	Hämeen luontokeskus	51
8.1.2	Korteniemen perinnetila.....	51
8.1.3	Maasto-opasteet	51
8.1.4	Muu opastusaineisto.....	52
8.2	Tavoitteet	53
8.3	Toimenpiteet	53
9	Opetus.....	54
9.1	Nykytila.....	54
9.2	Tavoitteet.....	54
9.3	Toimenpiteet	55
10	Tutkimus	56
10.1	Nykytila.....	56
10.1.1	Inventoinnit.....	56
10.1.2	Muu tutkimus ja seuranta	57
10.2	Tavoitteet.....	59
10.3	Toimenpiteet.....	59
11	Toimenpidesuunnitelmat	60
HALLINTO JA TOTEUTUKSEN YMPÄRISTÖVAIKUTUKSET		61
12	Hallinnan ja hoidon järjestäminen	61
13	Palvelurakenteiden huolto	62
14	Valvonta	62
15	Ympäröivän alueen maankäyttö.....	63
16	Resurssit ja aikataulu.....	64

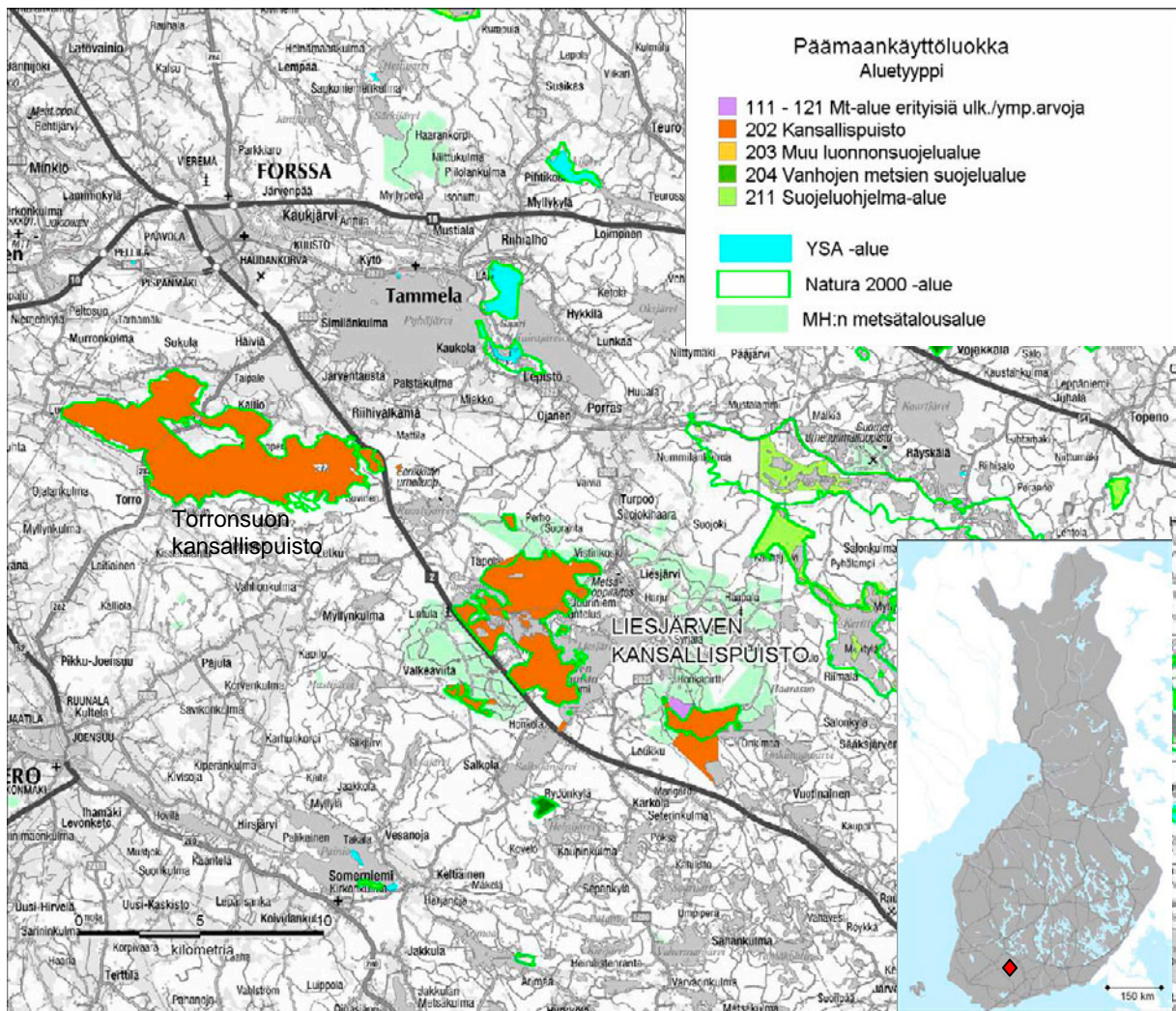
17 Suunnitelman vaikutusten arviointi	65
17.1 Ekologiset vaikutukset	65
17.2 Sosiaaliset ja taloudelliset vaikutukset	65
17.3 Vaikutus Natura 2000 -luontotyyppeihin	65
17.4 Vaikutus direktiivilajeihin.....	66
17.4.1 Liito-orava	66
17.4.2 Saukko	67
17.4.3 Lintudirektiivin lajit.....	67
Lähteet.....	68
Liitteet	75
Liite 1 Suunnitelmasta annettujen lausuntojen tai palautteiden yhteenveto sekä niiden perusteella tehdyt muutokset	75
Liite 2 Ympäristöministeriön vahvistuskirje	83

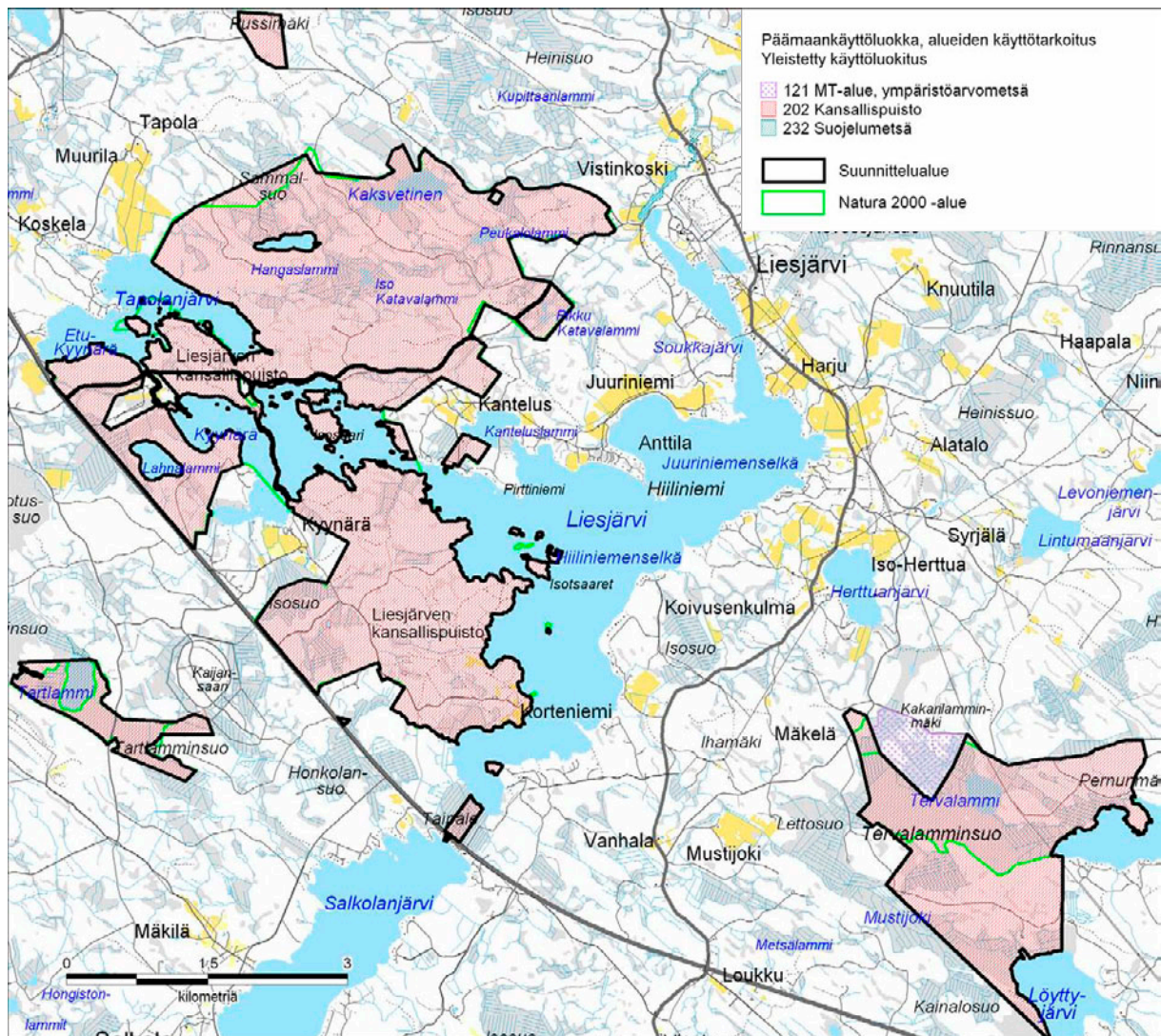
1 Johdanto

Lounais-Hämeessä sijaitseva Liesjärven kansallispuisto perustettiin vuonna 1956 karuhkolle järviylängölle Tammelan kuntaan 150 ha:n kokoisena, Suomen pienimpänä kansallispuistona. Sen luonnontilaisimpia aarniometsiä – Ahonokkaa ja Isoarta – oli suojeltu säästömetsinä jo 1920-luvulta lähtien. Kansallispuistoa laajennettiin vuonna 1981. Se laajeni myös 1.3.2005 merkittävästi, noin 1 530 ha:lla. Kansallispuistoon liitetyt alueet sijaitsevat Tammelan kunnassa sekä Someron ja Karkkilan kaupungeissa (kuvat 1 ja 2). Laajennuksen jälkeen Liesjärven kansallispuiston kokonaispinta-ala on noin 2 109 ha. Kansallispuisto on Metsähallituksen hallinnassa ja hoidossa.

Liesjärven kansallispuiston tarkoituksena on suojella Lounaismaan ranta- ja metsäluontoa. Se edustaa pääasiassa eteläboreaalista metsäluontoa. Maisemaa hallitsevat jyhkeät kuusikot sekä järvien ja suolampien ympärillä luikertelevat rannat. Kansallispuistoon kuuluu myös saaria ja luotoja. Kansallispuistossa sijaitseva Korteniemen vanha metsänvartijatila on entistetty 1910-luvun asuun, ja se toimii kesäisin elävänä perinnetilana. Kansallispuiston alueelta on tiedossa neljä kivikautista asuinpaikkaa.

Kuva 1. Liesjärven kansallispuiston sijainti. Aineisto: © Metsähallitus 2007, © Maanmittauslaitos 1/MYY/07, © Suomen ympäristökeskus 2007.

Kuva 2. Liesjärven kansallispuiston osat ja päämaankäyttöluokat. Aineisto: © Metsähallitus 2007, © Maanmittauslaitos 1/MYY/07, © Suomen ympäristökeskus 2007.

Liesjärven monilohkoisesta kansallispuistosta valtaosa eli 1 607 ha on Liesjärven Natura 2000 -aluetta (FI 0344001). (Koko Liesjärven Natura-alue on 1 790 ha; erotus on pääasiassa jakamaton vesialuetta.) Lisäksi kansallispuistoon sisältyy Tervalamminsuon Natura-alue (FI 0344008, 255 ha). Molemmat alueet ovat EU:n luontodirektiivin (92/43/ETY) mukaisia ns. SCI-alueita. Tartlamminsuon ja Tervalamminsuon kuuluvat lisäksi soidensuojeluohjelmaan sekä Parrulanssinummi ja Karhupesänummi vanhojen metsien suojeluohjelmaan. Suojeluohjelmiin kuulumatonta aluetta kansallispuistossa on noin 238 ha Tartlamminsuon ja Tervalamminsuon yhteydessä, Hengaslammin pohjoispuolella sekä Taipaleen kanavan varrella Liesjärven ja Salkolanjärven välissä. Lisäksi kansallispuistoon kuuluu pieni alue valtatie 2:n ja Lehesjoen risteyksessä.

Liesjärven kansallispuiston ensimmäinen runkosuunnitelma laadittiin vuonna 1978 ja seuraava 1985, jolloin kansallispuiston koko oli noin 630 ha. Liesjärven kansallispuiston järjestyssääntö on samalta vuodelta. Nyt laadittava hoito- ja käyttösuunnitelma käsittää Liesjärven kansallispuiston lisäksi Liesjärven ja Tervalamminsuon Natura 2000 -alueet, jotka suurimmaksi osaksi sisältyvät kansallispuistoon. Tässä suunnitelmassa koko suunnitelma-alueesta käytetään nimitystä Liesjärven kansallispuisto. Silloin, kun hoidon ja käytön kannalta on oleellista, tekstissä tullaan mainitsemaan, jos käsiteltävä alue kuuluu pelkästään Naturaan.

Hoito- ja käyttösuunnitelman laadinnasta vastasivat Hannu Ormio ja Heli Saloniemi. Henrik Jansson kirjoitti kansallispuiston esihistoriaa käsittelevät osat. Suunnitelman laadinnan tukena toimi seitsemän kertaa kokoontunut yhteistyöryhmä, johon kuuluivat Elina Himberg ja Hannu Jalava Tammelan kunnasta, Timo Klemelä Someron kaupungista, Aarno Salonen Karkkilan kaupungista, Rauno Karjusilta Liesjärven kylätoimikunnasta, Valto Mattila Liesjärven alueen metsästäjien edustajana, Eila Lautanen ja Markku Viitanen Forssan ammatti-instituutista Tammelan metsäoppilaitokselta, Hannu Raittinen Hämeen liitosta, Lasse Rekola Uudenmaan liitosta, Pertti Heikkinen ja Ari Lehtinen Hämeen ympäristökeskuksesta, Matti Myllyniemi Uudenmaan ympäristökeskuksesta, Asko Mustonen Hämeen Matkailu Oy:stä ja Jouko Alhainen Etelä-Hämeen luonnonsuojelupiiristä sekä Annamari Ilola ja Jere Rauhala Metsähallituksesta.

Liesjärvellä järjestettiin 12.11.2004 yleisötilaisuus, jossa kartoitettiin paikallisten asukkaiden ja muiden sidosryhmien näkemyksiä Liesjärven kansallispuiston kehittämisestä. Käyttäjärühmien palautteena on hyödynnetty vuonna 2000 tehtyä kävijätyytyväisyystutkimusta.

ALUEEN LUONTO JA TÄHÄNASTINEN KÄYTTÖ

2 Luonto ja historia

2.1 Yleiskuvaus

Liesjärven kansallispuisto sijaitsee ns. Tammelan ylängöllä. Se on karua ja harvaan asuttua vedenjakaja-alueetta Kokemäenjoen, Paimionjoen ja Karjaanjoen vesistöjen latvoilla. Tammelan ylänkö on yksi Etelä-Suomen ns. metsämantereista eli suurista yhtenäisistä metsäalueista. Kansallispuiston maa-ala on lähes kokonaan metsien tai metsäisten pikkusoitten peitossa. Suokasvillisuusvyöhyke on Etelä-Suomen kilpikoidasvyöhyke ja metsäkasvillisuusvyöhyke on eteläboreaalinen.

Liesjärven kansallispuisto koostuu kymmenestä erillisestä manneralueesta sekä noin neljästä-kymmenestä saaresta. Pääosa kansallispuistosta sijaitsee Tammelan kunnan eteläosassa. Tartlamminsuu kuuluu kuitenkin Someron kaupunkiin. Tervalamminsuon eteläosa ja sen eteläpuolinen osa kansallispuistoa kuuluvat Karkkilan kaupunkiin. (kuva 2)

Eteläboreaalisisessa metsäkasvillisuusvyöhykkeessä Liesjärven alue kuuluu Lounaismaan eli vuokkovyöhykkeen lohkoon. Vuokkovyöhyke on ilmastoltaan suotuisin ja kasvistoltaan rikkain osa eteläboreaalista vyöhykettä. Liesjärvi on kuitenkin poikkeus, sillä se kuuluu lämpösummaltaan alhaiseen Tammelan ylängöön. Ylänköalueen lämpösummaan vaikuttavat mm. paksu lumipeite ja syvämpi routa. Kansallispuiston suot kuuluvat Etelä-Suomen konsentristen kermikeitaiden eli kilpikoidaiden alueeseen. Ne ovat kuitenkin niin pieniä, että niille ei ole kehittynyt täydellistä keidassuon rakennetta.

Maastonmuodot ovat yleisilmeeltään vaihtelevia ja mosaiikkimaisen pienimuotoisia. Ihmisen toimintaa kansallispuistossa edustaa yli 200 vuotta sitten perustettu Korteniemen tila – myöhemmin torppa ja metsänvartijatila, joka on entistetty 1910-luvun asuun. Korteniemi toimii nykyään Metsähallituksen ylläpitämänä elävänä perinnetilana kesäisin. Sen rakennukset ovat peräisin 1870–1910-luvuilta. Korteniemen tilaan kuuluvat pellot, pinta-alaltaan 5 ha, sijaitsevat seudulle tyypillisesti pieninä tilkkuina metsän keskellä.

Liesjärven kansallispuiston tärkeimmät nähtävyydet Korteniemen perinnetilan ohella ovat vanhat metsät ja Kyynäränharju. Tarkemmin alueen luontoa on kuvattu erilaisissa julkaisuissa, joita on mainittu lähdeluettelossa (mm. Ormio 1979, Luttinen 1985, Torkkomäki 2001).

2.2 Geologia ja geomorfologia

Liesjärven kansallispuiston kallioperä kuuluu svekofennialaisen vuorijonon syvälle kuluneeseen juurialueeseen. Kallioperä on pääosin noin 1 830 milj. vuotta vanhaa mikrokliniinigraniittia, jossa on paikoin kiillegneissisulkeumia. Tämän lisäksi tavataan kvartsi- ja granodioriittia sekä gabroa ja dioriittia.

Kansallispuisto sijaitsee kolmannen Salpausselän tuntumassa. Sen maaperä koostuu pääosin erilaisista moreenipeitteistä. Näitä rikkovat kalliokohoumat, pienet jyrkänteet, muutama harju ja hiekkaselänmuodostuma suppineen. Kansallispuistossa on huomattava määrä supra-akvaattista eli vedenkoskematonta aluetta. Kynäränharjua pidetään maakunnallisesti arvokkaana maaperä-geologisena suojelukohteena. Se on ainekseltaan soravaltainen. Selväpiirteisenä ja vesistön halki kulkevana se hallitsee Liesjärven maisemaa.

Peukalolamminkankaan kumpumoreeni, joka kuuluu suureksi kansallispuistoon, on valtakunnallisesti arvokas moreenimuodostuma. Myös Onkimaanjärven pohjoispuolella, hieman kansallispuiston rajasta itään, sijaitsee valtakunnallisesti arvokas Pernunmäen kumpumoreeni (Mäkinen ym. 2007).

Eloperäisenä kerrostumana on erilaista turvetta. Suot ovat pääosin pieniä ja turvekerros on ohutta. Turvekerrokseltaan paksuja ovat Tervalamminsuu, Tartlamminsuu ja Löyttyjärven länsipuolinen suoyhdistymä. Katavalamminsuu, Isosuu ja Sammalsuu ovat melko paksuturpeisia. Muutamalla lehtokuviolla maalaji on multaa. (Haavisto ym. 1980, Kutvonen 1996, Stén 1998, Suomen geologinen kartta 1974a–d)

2.3 Vesistöt

Liesjärven kansallispuiston metsäistä maisemaa elävöittävät erilaiset vesistöt – järvet ja pienvedet: Liesjärvi, Kynärä, Tapolanjärvi, Onkimaanjärvi, Löyttyjärvi ja useat lammet. Liesjärvessä ja Tapolanjärvessä on yhteensä nelisenkymmentä saarta ja pientä luotoa. Kansallispuistolle on leimallista vesirajaan saakka metsäisen rantaviivan suuri määrä, yli 40 km.

Liesjärven kansallispuistoon sisältyy vain pienvesien vesialueita (taulukko 1). Siihen kuuluvia lampia ovat Kaksvetinen, Peukalolampi, Iso Katavalampi, Pikku Katavalampi, Tartlamminsuon Tartlammi lähes kokonaan ja Tervalamminsuon Tervalampi. Lisäksi Pikkulammi, Kirkkolampi, Tittilampi ja Kakarlammi ovat aivan pieniä lampia kansallispuistossa. Lammet ovat humuspitoisia ja ruskeavetisiä. Saukonoja eli Välijoki ja Lehesjoki ovat ainoat kansallispuistoon liittyvät pikkujoet. Niidenkään vesialueet eivät kuulu kansallispuistoon. Taipaleen vanha uittokanava vesineen sen sijaan sijaitsee kansallispuistossa. Hyvin suuri osa Liesjärven ja Kynäräjärven rannoista kuuluu kansallispuistoon, ja osa vesialueesta Natura 2000 -ohjelmaan. Myös Tapolanjärven vesialueesta pieni osa sekä Hangaslammi ja Lahnalampi ovat Natura-ohjelmassa.

Luonnonsuojelullisesti arvokkaiksi pienvesiksi on Kanta-Hämeen pienvesi-inventoinnissa mainittu Lehesjoki, Tervalampi, Kaksvetinen ja Peukalolampi. Ne ovat luokituksessa saaneet arvon 2, mikä tarkoittaa, että niiden luonnontilassa on havaittavissa jo selviä ihmisen aiheuttamia muutoksia (Häyhä ym. 1996). Lehesjoen vesimäärä väheni melkoisesti 1800-luvulla, kun Salkolanjärvestä kaivettiin suora uittokanava Liesjärveen.

Taulukko 1. Liesjärven kansallispuistoon ja siihen liittyviin Natura-alueisiin kuuluvat vedet.

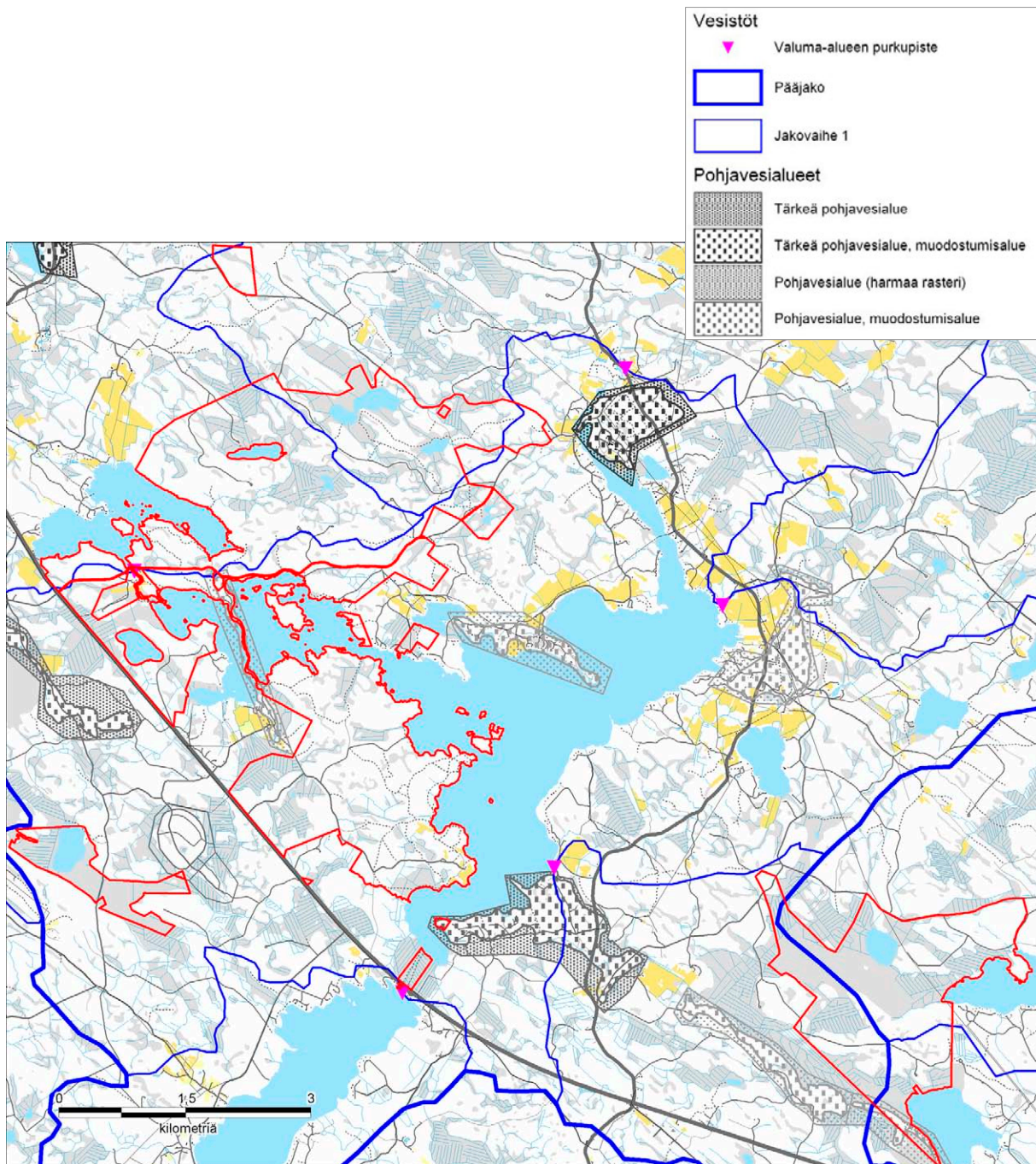
Liesjärven kansallispuistoon kuuluvat vedet	Pinta-ala ha	Liesjärven kansallispuiston ulkopuoliset Natura 2000 -ohjelmaan kuuluvat vedet	Pinta-ala ha
Kaksvetinen	16,8	Liesjärvi (osa)	109,5
Peukalolampi	4,1	Kyynärä (osa)	51,0
Iso Katavalampi	2,3	Tapolanjärvi–Etu-Kyynärä (osa)	13,2
Pikku Katavalampi	1,8	Hangaslammi	8,9
Tartlammi (pääosa)	15,9	Lahnalammi	13,1
Tervalampi	12,3	Väljoki	0,3
Pikkulammi	0,2		
Kirkkolampi	0,3		
Tittilampi	0,1		
Taipaleen kanava	0,2		
Kakarlammi (osa)	0,2		
Lehesjoki	0,1		
Yhteensä	54,3	Yhteensä	196,0
		Vedet yhteensä	250,3

Liesjärvi (Kyynärä mukaan luettuna) on Loimijoen vesistöalueen suurin latvajärvi ja Turpoonjoen alueen keskusjärvi. Liesjärven vedet laskevat Turpoonjoen kautta Pyhäjärveen, josta ne virtaavat Loimijokeen ja edelleen Kokemäenjokeen. Liesjärven pinta-ala on 884 ha ja tilavuus 26,5 milj.m³. Keskisyvyys on noin 3 m ja syvin paikka 12 m. Valuma-alueen pinta-ala on noin 130 km², josta suurin osa on metsää ja suota. Maanviljelyä järven rannoilla on melko vähän. Valuma-alueella on peräti 19 järveä. Liesjärvellä on asuttu jo kivikaudella ja viljelty ainakin 1600-luvulta lähtien. Liesjärvestä on nostettu limoniittia eli järvimalmia ensimmäiseen maailmansotaan asti, ja uittoa on harjoitettu aina 1950-luvun lopulle saakka. Liesjärven vedenpintaa laskettiin 1900-luvun vaihteessa tai alkupuolella huomattavasti. Kansallispuiston alueella on vieläkin nähtävissä vanhoja rantatörmä. Vuonna 1917 alkaneet suo-ojitukset olivat vilkkaimmillaan 1930-luvulla. Liesjärvi on suosittu mökkijärvi; rannan tuntumassa on noin 200 loma-asuntoa. (Jutila ym. 2005, Närhi & Jutila 2005) (kuva 3)

Liesjärvi on päälmeeltään ruskeavetinen, pääosin matala ja heinikkorantainen järvi, jonka vesi on hivenen sameaa ja humuksen värittämää. Luontaisesti karu järvi on kehittynyt keskiravinteiseen suuntaan, mutta sen tila on pääosin säilynyt hyvänä. Mittausten perusteella talvinen näkösyvyys on laskenut suuntaa-antavasti. (Närhi & Jutila 2005)

Tartlamminsuu sijaitsee Etelä-Suomen vedenjakajalla. Sen länsiosasta, joka ei kuulu kansallispuistoon, vedet virtaavat ensin pienempiä jokia pitkin Pajulanjokeen, josta ne virtaavat edelleen Paimiojoen kautta Suomenlahteen. Itäosasta vedet laskevat Lehesjoen kautta Liesjärveen. (Stén 1998)

Kuva 3. Liesjärven kansallispuistoon liittyvät vesistöt. Aineisto: © Metsähallitus 2007, © Maanmittauslaitos 1/MYY/07, © Suomen ympäristökeskus 2007.

2.4 Kasvillisuus

Liesjärven kansallispuiston kasvillisuus on pääosin karuhkoa. Kivennäismailla vallitsevina ovat mustikka- ja puolukkatyyppin kangasmetsät (taulukko 2). Ainoastaan muutama lehtokuvio löytyy Hyypiön kämpän ja Lintusyrjän luota sekä Pitkästäkärjestä. Suot ovat pääosin karuja, mutta myös reheviä korpia esiintyy. Pinta-alallisesti yleisimmät suotyypit ovat isovarpu- ja keidasrämeet. Lettoja ei ole löytynyt. Rehevimpiä suotyyppejä ovat mesotrofiset mustikkakorvet. Turvekankaita on paljon, yli 200 ha. Metsäkuviot ovat pääosin pieniä ja pirstaleisia johtuen pinnanmuodoista ja metsätaloushistoriasta. Tehdyt ennallistamistoimet ovat toisaalta sirpaloittaneet maisemakuvaa väliaikaisesti, toisaalta palauttaneet metsittyneitä soita taas avomaisemaksi.

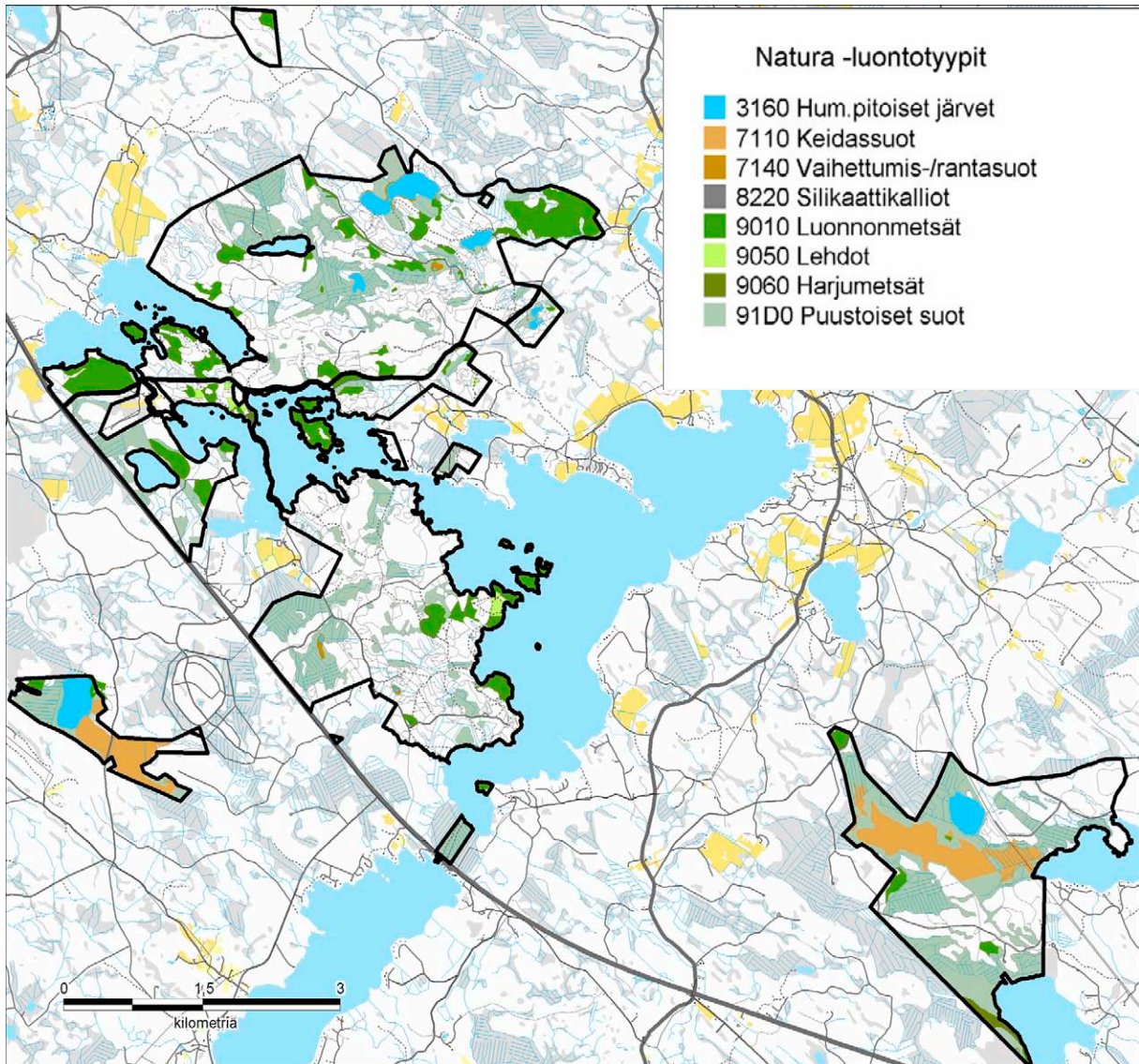
Puusto on laajalla suunnittelualueella vaihtelevaa. Pinta-alallisesti ja tilavuudeltaan valtapuulaji on mänty. Puuston kokonaistilavuus on noin 339 271 m³, josta mäntyä on 48,9 % ja kuusta 35,5 %. Lehtipuuston määrä puuston kokonaistilavuudesta on noin 15,6 %, josta hieskoivun osuus on noin 6,5 %, rauduskoivun 6,3 % ja haavan 1,9 %. Muiden lehtipuulajien osuudet ovat marginaalisen pieniä. Lahopuustoa kansallispuistossa oli vuonna 2004 suojeluohjelmiin kuuluvalla alueella keskimäärin 10,1 m³/ha. Pystylahopuuta tästä oli 67 % ja maalahopuuta 33 %. Koko lahopuustosta 51 % oli lahoastetta 2, 40 % lahoastetta 1 ja 9 % lahoastetta 3 (maatunein). Suojeluohjelmiin kuulumattomilla alueilla lahopuun määrä oli keskimäärin 5,9 m³/ha. Pystylahopuuta siitä oli 75 % ja maalahopuuta 25 %. Koko lahopuustosta 68 % oli lahoastetta 2, 24 % lahoastetta 1 ja 8 % lahoastetta 3. (Heinänen 2005)

Taulukko 2. Liesjärven kansallispuiston kasvillisuustyyppit (Heinänen 2005). Luokittelu Toivonen & Leivo (2001) mukaan.

Kasvillisuustyyppi	ha	%	Kasvillisuustyyppi	ha	%
Metsätyypit			Rämeät ja rämeiset suot		
Lehdot	7,0	0,3	Kangasrämeät	2,9	0,1
Lehtomaiset kankaat	104,3	5,0	Kopirämeät	18,0	0,9
Mustikkatyyppin kankaat	595,1	28,2	Tupasvillarämeät	22,2	1,0
Puolukkatyyppin kankaat	445,0	21,1	Isovarpurämeät	278,0	13,2
Kanervatyyppin kankaat	39,9	1,9	Rahkarämeät	4,7	0,2
Jäkälätyyppin kankaat	1,2	0,1	Keidasrämeät	70,7	3,3
Kalliot, kivikot yms.	0,5	0,02	Saranevarämeät	0,3	0,01
Yhteensä	1 193,0	56,6	Lyhytkorsinevarämeät	6,4	0,3
			Rämeät ja rämeiset suot	14,2	0,7
Suotyypit			Yhteensä	417,4	19,8
Puolukkakangaskorvet	0,8	0,04	Luhdat		
Mustikkakangaskorvet	21,5	1,0	Tervaleppäluhdat	0,3	0,01
Ruohoiset kangaskorvet	8,9	0,4	Sara- ja ruoholuhdat	1,1	0,1
Luhtanevkorvet	4,1	0,2	Pajuluhdat	0,2	0,01
Ruohoiset saranevkorvet	2,2	0,1	Luhdat	3,7	0,2
Tupasvillanevkorvet	2,7	0,1	Yhteensä	5,3	0,3
Saranevkorvet	0,3	0,01	Nevat		
Puolukkakorvet	9,0	0,4	Lyhytkorsinevat	10,7	0,5
Mustikkakorvet	78,2	3,7	Saranevat	1,1	0,1
Ruohoiset mustikkakorvet	11,9	0,6	Nevat	0,3	0,01
Metsäkortekorvet	5,3	0,3	Yhteensä	12,1	0,6
Muurainkorvet	0,2	0,01	Turvekankaat		
Sarakorvet	2,7	0,1	Varputurvekankaat	43,6	2,1
Ruoho- ja heinäkorvet	2,6	0,1	Puolukkaturvekankaat	71,2	3,4
Korvet ja korpiset suot	21,6	1,0	Mustikkaturvekankaat	101,6	4,8
Yhteensä	172,0	8,1	Ruohoiset turvekankaat	10,5	0,5
Kulttuuribiotoopit			Yhteensä	226,9	10,8
Pellot ja laidunnurmet	1,5	0,1	Vesibiotoopit		
Pihakentät	1,3	0,1	Lammet ja järvet	53,7	2,5
Tuoreet niityt	3,1	0,1			
Kosteet niityt	1,5	0,1			
Hakamaat	0,5	0,02			
Metsälaitumet	2,4	0,1			
Tiet ja muut rakennetut ympäristöt	17,4	0,8			
Yhteensä	27,7	1,3	Kaikki yhteensä	2 108,1	100

2.5 Natura 2000 -luontotyypit

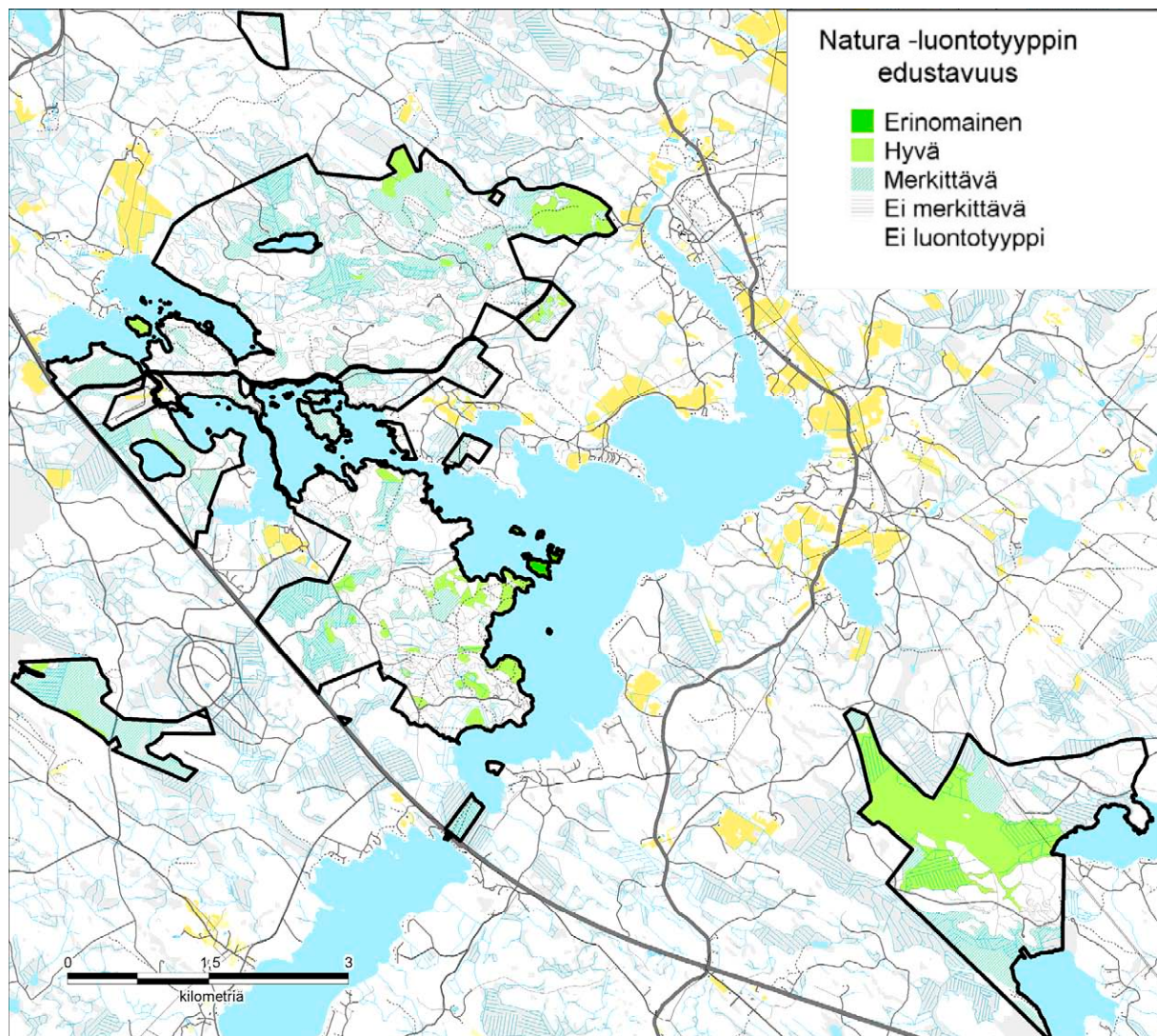
Liesjärven kansallispuistossa on havaittu kaksitoista eri Natura 2000 -luontotyyppiä (luontotyyppien luokittelu Airaksisen ja Karttusen 2001 mukaan) (mm. Heinänen 2005) (taulukko 3, kuvat 4 ja 5). Koko alueesta niiden osuus on noin 47,6 %. Kansallispuiston ulkopuoliseen Liesjärven Natura-alueeseen kuuluu Liesjärven, Kynnärän ja Tapolanjärven vesialueita. Ne ovat luontotyyptään karuja kirkasvetisiä järviä (3110), vaikka niiden edustavuus onkin muuttunut.

Kuva 4. Liesjärven kansallispuiston Natura 2000 -luontotyypit. Aineisto: © Metsähallitus 2007, © Maanmittauslaitos 1/MYY/07, © Suomen ympäristökeskus 2007.

Taulukko 3. Natura 2000 -luontotyyppien pinta-alat Liesjärven kansallispuiston alueella (yht. 2 109 ha, josta Natura-alueita 1 708 ha). Lisäksi on 153 ha puustoisia soita, jotka taulukossa sis. keidassoihin (eli ovat 153 ha:n alueella päällekkäisiä luontotyyppiä). Luvuissa ovat mukana myös Natura-alueen ulkopuoliset kansallispuiston alueet, joita on yht. 238 ha. Naturaan kuuluvaa, kansallispuiston ulkopuolista vesialuetta on 196,0 ha ja maa-alueita 1,2 ha. Nämä eivät ole taulukossa (Heinänen 2005). % alasta = % kansallispuiston pinta-alasta.

Koodi	Natura-luontotyyppi	Liesjärven alue ha	Tervalammim- suon alue ha	Yhteensä ha	% alasta
3160	Humuspitoiset järvet ja lammet	41,2	12,5	53,7	2,5
7110	Keidassuot	54,0	191,9	245,9	11,6
91D0	Puustoiset suot	300,5	182,1	482,6	22,7
7140	Vaihtumis- ja rantasuot	3,5	0,4	3,9	0,2
9010	Luonnonmetsät	193,1	9,7	202,8	9,6
9060	Harjumetsät	3,2	7,0	10,2	0,5
9050	Lehdot	4,3	0	4,3	0,2
8220	Silikaattikalliot	0,15	0,02	0,17	0,01
3260	Pikkujoet ja purot	0,7	0,1	0,8	0,04
6270	Runsaslajiset kuivat ja tuoreet niityt	3,2	0	3,2	0,2
6430	Kosteat suurruohoniityt	0,6	0	0,6	0,03
9070	Hakamaat ja kaskilaitumet	0,3	0	0,3	0,01
	Yhteensä	604,75	403,72	1 008,47	47,6

Kuva 5. Liesjärven kansallispuiston Natura 2000 -luontotyyppien edustavuus. Aineisto: © Metsähallitus 2007, © Maanmittauslaitos 1/MYY/07, © Suomen ympäristökeskus 2007.

2.6 Lajisto

2.6.1 Eläimet

Liesjärven kansallispuiston eläimistö on tyypillistä karujen metsien, soiden ja järvien eläimistöä. Metsien karusta yleisluonteesta huolimatta kansallispuiston linnusto on rikas. Tämä johtuu vanhojen metsien runsaudesta sekä pitkästä rantaviivasta, joka lisää eläimille tärkeiden reuna- ja vaihettumisalueiden määrää. Oman leimansa antavat lukuisilla luodoilla ja rannoilla pesivät linnut sekä järvissä kalastava sääksi (eli kalasääski). Sääksellä on kansallispuistossa tekopesiä.

Alueelta on tiedossa muutamia uhanalaisia ja silmälläpidettäviä nisäkäslajeja (uhanalaisuusluokittelu Rassin ym. 2001 mukaan). Susi (erittäin uhanalainen, EN) (*Canis lupus*) ja karhu (silmälläpidettävä, NT) (*Ursus arctos*) liikkuvat alueella aika ajoin. Sudesta on ainakin yksi luotettava näköhavainto vuodelta 2001. Ilveksiä (NT) (*Lynx lynx*) on kansallispuistossa jälkihavaintojen perusteella vakituisesti. Liito-orava (vaarantunut, VU) (*Pteromys volans*) ja saukko (NT) (*Lutra lutra*) kuuluvat kansallispuiston vakituisiin asukkaisiin. Näistä liito-orava, saukko, ilves ja susi ovat luontodirektiivin (92/43/ETY) liitteen II lajeja (lajia varten on perustettava erityisiä suojelutoimien alueita), ja ne kaikki esiintyvät Liesjärven ja Tervalamminsuon Natura 2000-alueilla; tosin susi vain epäsäännöllisesti.

Uhanalaisista ja silmälläpidettävistä linnuista Liesjärven kansallispuistossa pesivät pikkutikka (VU) (*Dendrocopos minor*), selkälokki (VU) (*Larus fuscus*), naurulokki (VU) (*L. ridibundus*), käenpiika (VU) (*Jynx torquilla*), tiltalti (VU) (*Phylloscopus collybita*), kehrääjä (NT) (*Caprimulgus europaeus*), käki (NT) (*Cuculus canorus*), tuulihaukka (NT) (*Falco tinnunculus*), pikkusieppo (NT) (*Ficedula parva*), pikkulepinkäinen (NT) (*Lanius collurio*), kivitasku (NT) (*Oenanthe oenanthe*), sääksi (NT) (*Pandion haliaëtus*), mehiläishaukka (NT) (*Pernis apivorus*), pohjantikka (NT) (*Picoides tridactylus*), harmaapäätikka (NT) (*Picus canus*), pensastasku (NT) (*Saxicola rubetra*), teeri (NT) (*Tetrao tetrix*) ja metso (NT) (*Tetrao urogallus*). Lisäksi kansallispuistossa talvehtii useita koskikaroja (NT) (*Cinclus cinclus*). Muista lajeista on lisäksi tavattu vaskitsa (NT) (*Anguis fragilis*), luumittari (NT) (*Aspitates gilvaria*) Tervalamminsuolla, rämevihersiipi (NT) (*Rhagades pruni*) ja kulokauniainen (NT) (*Melanophila acuminata*).

Lintudirektiivin (79/409/ETY) liitteen I lajeista (elinympäristöjä on suojeltava erityistoimin, jotta varmistetaan lajin lisääntyminen ja eloonjääminen sen levinneisyysalueella) alueella pesivät säännöllisesti pyy (*Bonasa bonasia*), palokärki (*Dryocopus martius*), pohjantikka, harmaapäätikka, laulujoutsen (*Cygnus cygnus*), kuikka (*Gavia arctica*), kalatiira (*Sterna hirundo*), varpuspöllö (*Glaucidium passerinum*), viirupöllö (*Strix uralensis*), sääksi, teeri, metso, pikkusieppo, pikkulepinkäinen, liro (*Tringa glareola*) ja peltosirkku (*Emberiza hortulana*). Lisäksi siellä on tavattu pesivänä tai hyvin todennäköisesti pesivänä kurki (*Grus grus*), helmipöllö (*Aegolius funereus*), huuhkaja (*Bubo bubo*), kehrääjä, kaakkuri (NT) (*Gavia stellata*), mehiläishaukka ja kapustarinta (*Pluvialis apricaria*).

Huomionarvoisia lajeja ovat pyrstötiainen (*Aegithalos caudatus*) ja nuolihaukka (*Falco subbuteo*), jotka pesivät puistossa, sekä kaskilatikka (*Aradus crenaticollis*), jättiläiskääpäköi (*Scardia borella*) ja sinitoukohärkä (*Meloë violaceus*). Tervalamminsuolta on lisäksi löydetty harvinaiset *Clepsia pallidana* -kääriäinen ja *Pediasia truncatella* -koisa.

Vieraslajeista minkkejä (*Mustela vison*) ja supikoiria (*Nyctereutes procyonoides*) on Liesjärven kansallispuistossa paljon. Myös kanadanhanhi (*Branta canadensis*) lisääntyy siellä.

Tiedot eläinlajistosta pohjautuvat Liesjärven kansallispuistosta tehtyihin julkaisuihin ja raportteihin, jotka on mainittu lähdeluettelossa.

2.6.2 Käävät

Liesjärven kansallispuiston kääpälaajisto on monimuotoinen ja luonnonsuojelullisesti arvokas. Käävistä on löydetty mm. seuraavat lajit: keltarihmakääpä (EN) (*Anomoporia albolutescens*), mesipillikääpä (VU) (*Antrodia mellita*), rusokantokääpä (NT, vanhan metsän ilmentäjälaji VM) (*Fomitopsis rosea*), lakkakääpä (*Ganoderma lucidum*), korkkikerroskääpä (NT, VM) (*Perenniporia subacida*), ruostekääpä (NT, VM) (*Phellinus ferrugineofuscus*), tippahaprakääpä (NT) (*Postia guttulata*), huopakääpä (NT) (*Onnia tomentosa*) ja rusokääpä (VM) (*Pycnoporellus fulgens*) (Nissinen 1996, Härmä & Kunttu 2005). Lisäksi vanhan metsän lajeista on löydetty punahäivekääpä (*Leptoporus mollis*), kuusenkääpä (*Phellinus chrysoloma*), pikireunakääpä (*Phellinus lundellii*), riukukääpä (*Phellinus viticola*), aarnikääpä (*Phellinus nigrolimitatus*) ja pihkakääpä (*Onnia leporina*) (Ahlroth 2000, Ahlroth ym. 2000). Lisäksi kääväkkäistä on löydetty oravuotikka (*Asterodon ferruginosus*), kultarypykkä (*Pseudomerulius aureus*) ja *Conferticium ochraceum*. (Nissinen 1996, Härmä 2006)

2.6.3 Vesilajisto

Melko karulla Liesjärvellä vesikasvillisuus on monin paikoin varsin niukkaa, mutta siellä on myös laajoja kasvillisuuskuvioita. Puhtaudesta kertovat kirkasta vettä vaativat pohjaruusukkeiset kasvit ovat Liesjärvellä vielä varsin yleisiä. Sieltä on tavattu luontodirektiivin liitteen II kovakuoriainen isolampisukeltaja (*Graphoderus bilineatus*). Suomen kansainvälisistä vastuulajeista Liesjärven kasvistoon kuuluvat nuottaruoho (*Lobelia dortmanna*), oikovesirikko (*Elatine orthosperma*), vaalea- ja tummalahnaruoho (*Isoetes echinospora* ja *I. lacustris*) sekä äimäruoho (*Subularia aquatica*). Liesjärvi on hyvä kalavesi; sen kalasto on monipuolinen ja paikallista virkistyskalastusta on melko paljon. Kuha (*Stizostedion lucioperca*) ja hauki (*Esox lucius*) menestyvät ja kasvavat hyvin. Muikun (*Coregonus albula*) kannan olemassaolo viestii järven hyvästä kunnosta. Järveen istutetaan siikaa (*Coregonus lavaretus*) ja kuhaa. Liesjärvi on paikallisesti arvokas lintuvesi, ja siellä pesivät vaarantunut selkälokki sekä harmaahaikara (*Ardea cinerea*), kuikka, härkälintu (*Podiceps griseigena*) ja laulujoutsen. Tyypilintuja ovat tukka- (*Mergus serrator*) ja isokoskelo (*Mergus merganser*), ja sieltä tavataan yleisimmät sorsalinnut. Linnustollisesti arvokkainta aluetta ovat järven länsiosa, Kyynäräjärvi sekä lintusaaret. (Vauhkonen 2003, Lehtinen 2001, Närhi & Jutila 2005)

2.6.4 Kulttuuriympäristön lajit

Korteniemen perinnetilan hevoslaitumelta löydettiin vuonna 2004 hepokaulussieni (äärimmäisen uhanalainen, CR) (*Stropharia dorsispora*). Pihapiirissä kasvaa saunionoidanlukkoa (VU) (*Botrychium matricariifolium*) ja ketonoidanlukkoa (NT) (*B. lunaria*). Kasvillisuuskartoitusten perusteella Korteniemessä ei ole muuta erityisen arvokasta luonnonkasvilajistoa, joskin eri lajien määrä on kohtalaisen suuri. Pihapiirin pientareilla kasvaa ketoneilikkaa (NT) (*Dianthus deltoides*) ja kissankäpälää (*Antennaria dioica*), sekä ruisvainiolla ruiskaunokkia (*Centaurea cyanus*). (Heikkilä 1988, Rytteri 1997) Lisäksi Korteniemestä on löydetty jättikuukunen (*Langermannia gigantea*), kaitavirna (*Vicia sativa* ssp. *nigra*) ja maatiaisohra. Lintusyrjästä löytyi kesällä 2005 kukkiva huhtakurjenpolvi (NT) (*Geranium bohemicum*) (Annamari Ilola, suull. ilm. 2006). Korteniemestä löydettyjä huomionarvoisia kovakuoriaislajeja ovat *Badister bullatus* ja harvinainen *Harpalus luteicornis* (Kaaro 1997).

Korteniemen savusaunarannassa kasvaa huomiota herättävän komea ja pitkäoksainen kuusi. Sitä on kutsuttu Kotikuuseksi, koska sen perusteella on ollut helppo suunnistaa järveltä takaisin kotirantaan (Teijo Heinänen, kirjall. ilm. 16.4.2007).

2.6.5 Muita mielenkiintoisia lajeja

Muita mainitsemisen arvoisia lajeja Liesjärven kansallispuistossa ovat soilla esiintyvät luumittari (NT) (*Aspitates gilvaria*), vaaleasara (*Carex livida*), pikkukihokki (NT) (*Drosera intermedia*) ja rauhoitettu suovalkku (*Hammarbya paludosa*), kuusenpiilojäkälä (VU) (*Arthonia leucopellaea*), vanhojen metsien tunnus raidankeuhkojäkälä (*Lobaria pulmonaria*) sekä rehevien metsien luontoarvoja indikoivat sammallajit lehtonokkasammal (*Eurhynchium angustirete*) ja soukkalehvä-sammal (*Mnium hornum*) (Heinänen 2005).

2.7 Historia

Liesjärven kansallispuisto sijaitsee Hämeen järviylängöllä, ja se on ollut jo kivikauden aikana järvi-aluetta. Yoldiameri-vaiheen aikana (11 600–10 800 eaa.) alue koostui saarista ja luodoista, mutta meri kaikkosi nopeasti, jolloin osa järvistä soistui (mm. Torrnsuo). Jotkut järvistä muodostuivat vasta kivikauden ja pronssikauden aikana (n. 10 000–2 500 eaa.). Esimerkiksi alueen muut isot järvet, Pyhä- ja Kuivajärvi, syntyivät vasta kivikauden kuluessa. (Pohjakallio 1992) Tamme-lastä, johon suurin osa Liesjärven kansallispuistosta kuuluu, on löytynyt melko paljon kivikautisia kohteita (Pesonen 2006).

Myös Liesjärven alueella oli asukkaita jo kivikaudella. Tästä kertovat useat esineiden löytöpaikat ja asuinpaikat järven rannoilla. Asuinpaikoista kolme sijaitsee kokonaan kansallispuiston alueella ja neljäs osittain. Asuinpaikoista yksi sijaitsee Korteniemen perinnetilan pihamaalla. Kaikki asuinpaikat ovat rannoilla, mikä on tyypillistä Suomen metsästäjä-keräilijäväestön asuinpaikoissa. Osa kohteista on rannan läheisyydestä johtuen kulunut pahasti vuosituhansien mittaan, mutta joukossa on myös hyvin säilyneitä kohteita.

Liesjärven kansallispuistosta ei ole toistaiseksi löytynyt pronssikautisia tai rautakautisia kiinteitä muinaisjäänköksiä. Yksi rautakautinen esine on löytynyt Korteniemen tilan mailta. Myös selkeästi keskiaikaiset löydöt puuttuvat. 1500-luvulla veroluetteloissa ei mainita asutusta kansallispuiston alueella. Tosin Liesjärven ja varsinkin Letkun kylä hyödynsivät aluetta todennäköisesti olemassaolonsa alusta asti. Letku, joka sijaitsi Hämeen härkätien varrella, mainitaan säilyneissä lähteissä ensimmäisen kerran vuonna 1506, kun taas Liesjärvi vuonna 1548. Molemmat siis ajoittuvat ainakin keskiajalle. (Alanen 2004) 1700-luvun loppupuolella kruunulle jäi isojaosta liikamaita, jotka johtivat uudistilojen raivaamiseen (Ojanen 1992). Tämä johti mm. Korteniemen uudistilan perustamiseen Liesjärven rannalle vuonna 1792.

Maata Korteniemen tilaan kuului alun perin noin 500 ha. Talous oli kaskenpolton varassa, kuten uudistiloilla yleensäkin. Vuonna 1807 tehdyssä kartoituksessa kaskeamisen seurauksena kunnan metsää oli vain muutamassa paikassa. Karjanpidon ja viljanviljelyn lisäksi poltettiin tervaa lähinnä omaan käyttöön. Tervahautoja on nähtävissä Korteniemessä, Kangasniemessä ja Pitkässäkärjessä. Högforsin ruukin perustamisen (1820) jälkeen nostettiin järvimalmia lisäansioiden saamiseksi. Lisäksi metsästettiin ja kalastettiin. Korteniemeen kuljettiin pääasiassa veneellä. Talolta lähti luoteeseen kinttupolku, joka johti Kyynäränharjun kautta Turun ja Hämeenlinnan väliselle Hämeen härkätielle. Viimeiset kasket poltettiin 1880-luvulla, ja samalla Korteniemessä siirryttiin peltoviljelyyn.

Omistajat vaihtuivat Korteniemen tilalla nopeaan tahtiin, kunnes se vuonna 1805 päätyi lähes koko 1800-luvun ajaksi Turpoon sahayhtiölle. Turpoon saha toimi Liesjärven laskujoen, Turpoonjoen, varrella. Se osteli ahkerasti seudun tiloja puunhankintansa turvaamiseksi. Salkolanjärvestä Liesjärveen kaivettiin Taipaleen uittokanava, joka kuivatti Lehesjokea niin, että sen vanha vesimylly jäi käyttökelvottomaksi. Aluksi Korteniemessä asui sahan työntekijöitä, kunnes 1800-luvun puolivälissä siitä tehtiin sahan torppa.

Korteniemen ensimmäisenä torpparina toimi Henrik Jacobsson, ja viimeinen oli vuonna 1870 torppariksi tullut Kalle Lönngren. Vielä tällöin tilan toimeentulo perustui osittain kaskeamiseen. Lönngrenin suku asui sitten Korteniemessä toista sataa vuotta.

Metsähallitus osti Turpoon sahan maat torppineen vuonna 1878. Korteniemestä tehtiin metsänvartijatila ja Kalle Lönngrenistä tuli ensimmäinen metsänvartija. Hänen tehtävänään oli 1 500 ha käsittävän Kyynärän vartiopiirin valvominen sekä luvattoman asutuksen ja metsänhaaskauksen estäminen. Kalle Lönngrenin aikana 1880-luvulla metsänvartijatila sai uuden asuinrakennuksen. Pihapiirin muista rakennuksista talli, riihi ja savusauna ovat peräisin 1880- ja 1890-luvulta. Kallen poika Aukusti sekä tämän pojat Leonard ja Aarne jatkoivat kantaisänsä jalanjalkia metsänvartijoina – Aarne 1980-luvun alkuun saakka. Ensimmäinen tie Korteniemeen tehtiin vuonna 1948.

Liesjärven metsien suojelu edistyi vähitellen. Ensin rauhoitettiin Korteniemen kotimetsät hakkuilta 1900-luvun vaihteessa, ja 1910–1920-luvuilla varattiin säästömetsiksi pieniä metsäalueita: Ahonokka ja Pitkänkärjen Isosaari. Vuonna 1926 tehdyn metsätalouden tarkastuksen jälkeen alettiin Liesjärven saaria ja Kyynäränjuovan pohjoispuolisia metsiä hoitaa ”luonnonkauneutta silmälläpitäen”.

Liesjärven kansallispuisto perustettiin Korteniemien maille osana luonnon- ja kansallispuistoverkon täydentämiseksi laadittua ohjelmaa, jonka valmistelu käynnistyi luonnontieteellisissä seuroissa vuonna 1945. Liesjärven kansallispuiston perustamista ehdotettiin vuonna 1952 ilmestyneessä Luonnon- ja kansallispuistokomitean mietinnössä, koska se edusti hienosti ”vanhaa suomalaista saloluontoa juhlallisine metsineen ja pikkujärvineen”. Kansallispuistoehdotukseen sisältyi myös esi-isiemme katoavaa kulttuurimaisemaa edustava Korteniemien metsänvartijatila. (Torkkomäki 2001, Vauramo 2004)

Liesjärven kansallispuisto perustettiin 21.12.1956 annetulla lailla eräiden uusien luonnonsuojelualueiden perustamisesta valtionmaille (634/1956). Kansallispuiston pinta-ala oli tuolloin noin 150 ha. Seuraava kansallispuistokomitea ehdotti vuonna 1976 puistoa laajennettavaksi siten, että sen maa-alaksi tulisi 807 ha ja vesialaksi 300 ha. Kansallispuistoa laajennettiin 2.10.1981 annetulla lailla eräiden valtion omistamien alueiden muodostamisesta kansallispuistoiksi ja luonnonpuistoiksi (674/1981). Kynäränharju liitettiin tuolloin kansallispuistoon; tosin sitä oli hoidettu jo 1950-luvulta alkaen puistometsänä. Kansallispuiston pinta-ala oli laajennuksen jälkeen noin 630 ha. Tämä ei täytä nykyisen luonnonsuojelulain kansallispuistolta edellyttämää 1 000 ha:n vähimmäispinta-alaa.

Korteniemien rakennukset suojeltiin valtion rakennusten suojelusta annetun asetuksen (480/1985) perusteella. Suojeltuja ovat Korteniemien entisen metsänvartijatilan asuinrakennus, aitta, karjarakennus, kalustovaja, talli, vanha sauna, puuvaja ja riihi. Varasto, koirankoppi, sysikoppi, lato ja kaksi maakellaria sekä kaivo on varjeltu. Kortenieniemi on ainoa Etelä-Suomessa sijaitseva Metsähallituksen metsänvartijatila, joka on säilynyt kokonaan sekä rakennusten että pihapiirin osalta.

Myös Hyypiön metsäkämpä ja savusauna vuodelta 1950 on suojeltu asetuksen 480/1985 perusteella. Hyypiön kämpä edustaa Metsähallituksen suonkuivausosaston ojitusalueille rakentamia, vain työnjohdon tarpeisiin suunniteltuja erikoiskämppiä.

Vuonna 2000 kansallispuiston pohjoispuolelta hankittiin kansallispuistoa varten UPM:ltä yli 200 ha:n lisäalue. 1.3.2005 Liesjärven kansallispuisto laajeni merkittävästi, noin 1 530 ha:lla. Laajennusalueet sisältyivät pääosin valtioneuvoston vuonna 1998 hyväksymään Natura 2000-verkoston Suomen ehdotukseen (Valtioneuvoston päätös 1998) ja valtioneuvoston 2002 hyväksymään Suomen Natura 2000 -verkoston täydentämisesitykseen (Valtioneuvoston päätös 2002). Tässä laajennuksessa kansallispuistoon tuli laajoja alueita nuoria istutus- tai kylvömanniköitä sekä kuusivaltaisia sekametsiä ja ojitettuja soita. Kansallispuistoon liitettiin myös mm. Tartlamminsuon ja Tervalammminsuon soidensuojelualueet sekä jo vanhastaan puistometsänä (myöhemmin ns. luonnonhoitometsänä) suojeltu Liesjärven Kangasniemi. Laajennusalueeseen sisältyy entinen Lintusyrjän torppa, joka aikaisemmin itsenäistyi, mutta joutui myöhemmin takaisin valtiolle ns. valtionperintönä. Lintusyrjän rakennukset palvelevat nykyisin Metsähallituksen työsuhte-asuntona.

Huomattava osa vuoden 2005 laajennuksessa kansallispuistoon liitetystä Metsähallituksen maista oli ennen kansallispuistoon liittämistä Forssan ammatti-instituuttiin kuuluvan Tammelan metsäoppilaitoksen käytössä ns. opetusmetsänä. Vuonna 1958 perustettu Tammelan metsäoppilaitos on viimeisin Metsähallituksen esityksestä perustetuista metsäkouluista.

Kansallispuistoon vuonna 2005 liitetyt alueet sijaitsevat Tammelan kunnassa sekä Someron ja Karkkilan kaupungeissa. Laajennuksen jälkeen kansallispuiston kokonaispinta-ala on noin 2 109 ha.

2.8 Nykyinen käyttö

2.8.1 Retkeily

Liesjärven kansallispuisto on Hämeen järviylängön vetovoimaisimpia retkeily- ja luontomatkailukohteita Tammelassa sijaitsevien Torrjonsuon kansallispuiston, Saaren kansanpuiston ja Hämeen luontokeskuksen sekä Lopella sijaitsevien Komion luonnonsuojelualueen ja Melkuttimen järvi-alueen kanssa. Ne sijaitsevat lähellä toisiaan, ja siksi matkailijat voivat helposti vieraila useammassakin kohteessa yhden tai muutaman päivän kestävästä vierailunsa aikana. Retkeilijöille tarkoitettu Hämeen ilvesreitti yhdistää nämä alueet toisiinsa. Valtaosa matkailijoista siirtyy kuitenkin omalla autollaan kohteesta toiselle; ryhmämatkailijoiden ollessa kyseessä siirtyminen tapahtuu tilausbussilla.

Liesjärven kansallispuisto on ennen kaikkea päiväretkeilykohde, ja kävijät viipyvät siellä yleensä joitakin tunteja. Suurin osa kävijöistä tulee kansallispuistoon omalla autollaan, ja sinne onkin helppo poiketa puistoa sivuavalta valtatieltä 2. Julkisilla kulkuneuvoilla kansallispuisto on vaikea saavuttaa. Tavallisimmat toiminnot kansallispuistossa ovat tutustuminen Korteniemen perinnetilaan, patikointi poluilla ja alueeseen tutustuminen. Yli 40 % kävijöistä tulee pääkaupunkiseudulta, ja lähes saman verran tulee lähialueilta (paikalliset ja forssalaiset yhteensä). Kävijäikäluokista 35–44-vuotiaat on hallitseva. Vuoden 2000 kävijätutkimuksen mukaan kävijät toivoivat lisää telttailu- ja tulentekopaikkoja. (Reunanen 2001) Kansallispuistoon tulikin lisää yöpymispaikkoja vuoden 2005 laajennuksen yhteydessä. Laajennuksen tuomat muutokset palveluvarustuksessa tekevät kävijätutkimuksen uusimisen ajankohtaiseksi.

Liesjärven kansallispuiston käyntikertojen lukumääräksi arvioitiin vuonna 2005 noin 25 000 käyntikertaa (Metsähallitus 2006). Arvio ei kuitenkaan perustu tarkkoihin kävijälaskentoihin, koska kansallispuiston alueella on vain kaksi kävijälaskuria.

Korteniemen perinnetila on avoinna yleisölle kesällä, jolloin siellä käy lähes 10 000 vierailijaa. Vuonna 2000 tehdyn kävijäselvityksen mukaan Korteniemi on kansallispuiston suosituin käyntikohde; yli 70 % kansallispuiston kävijöistä käy perinnetilalla (Reunanen 2001). Opas on paikalla toukokuun puolivälistä lokakuun alkuun. Talvella Korteniemeen ei aurata tietä, mutta silloinkin pihapiiriin tutustuminen on luvallista. Korteniemen tilan työt tehdään pääasiassa oppaiden ja puistomestarin voimin, mutta myös ulkopuolista työvoimaa palkataan tarvittaessa. Korteniemessä järjestetään kasvukauden aikana useita tapahtumia ja talkoita, joissa kävijät pääsevät kokeilemaan ja oppimaan vanhoja työtapoja.

Tartlammin ympäristöstä on vuokrattu 1 226,0 ha:n laajuinen alue (Tammelan varastoalue) puolustusvoimien käyttöön, mikä rajoittaa sen muuta käyttöä. Kansallispuistoon kuuluva Tartlammin palsta sisältyy kokonaan vuokra-alueeseen.

2.8.2 Rasitteet ja sopimukset

Kansallispuiston alueelta tiedossa olevat rasitteet ja sopimukset ovat taulukossa 4.

Taulukko 4. Liesjärven kansallispuistoon kohdistuvat rasitteet kesäkuussa 2006 (Metsähallituksen tietojärjestelmien mukaan).

Kunta	Kylä	Palsta	Rasite tai sopimus
Karkkila	Valtion metsämaat	Karkkilan valtionmaa 1:1	Voimansiirtolinja (Fingrid Oyj)
Karkkila	Valtion metsämaat	Karkkilan valtionmaa 1:1	Voimansiirtolinja (Fingrid Oyj)
Somero	Valtion metsämaat	Salkolan valtionpuisto 1:1	Tieoikeus (Koivuranta)
Somero	Valtion metsämaat	Salkolan valtionpuisto 1:1	Tieoikeus (Tartlammin yksityistien tiekunnan osakkaat)
Tammela	Liesjärvi	Lintusyrjä 31:20	Tieoikeus (Metsä-Rajala)
Tammela	Letku	Nummenpää 2:13, Tartlammi 2:14	Käyttöoikeussopimus Hämeen sotilasläänin esikunnan kanssa, voimassa toistaiseksi
Tammela	Valtion metsämaat	Tammelan valtionmaa 1:1	
Tammela	Letku	Liesjärven kansallispuisto 26:13	Metsästysvuokrasopimus 28.9.2010 saakka Asko Oy:n kanssa

Liesjärven kansallispuistossa on hirvenmetsästys sopimukset (vain hirven ajo sallittu) seuraavilla metsästysseuroilla: Liesjärven Metsästysseura ry, Katavan Erä ry ja Tammelan aluevaraston metsästysseurue.

Forssan ammatti-instituutin luonnonvara- ja ympäristöalan sekä Metsähallituksen väliseen kumppanuussopimukseen sisältyy Liesjärven kansallispuiston käyttö koulutusyhteistyössä (sopimus voimassa 31.12.2011 saakka).

2.8.3 Kaavoitus

Kanta-Hämeen maakuntakaava 2004 (vahvistettu valtioneuvostossa 28.9.2006) kattaa suurimman osan Liesjärven kansallispuistosta. Siinä esitetty valtatie 2:n parantamisvaraus saattaa aiheuttaa ongelmia niillä alueilla, joilla kansallispuiston alueet sijaitsevat molemmin puolin tietä. Kansallispuistoon rajoittuvalle, valtion omistamalle Onkimaanjärven alueelle (112,9 ha) on tehty kaavaan retkeilyaluevaraus (merkittävä retkeilyn ja luontovirkistykseen viheralue).

Karkkilan kunnassa sijaitseva Löyttyjärven ja Tervalamminsuon välinen alue kuuluu Uudenmaan maakuntaan. Onkimaanjärven kaakkoisrannalla noin 5 km:n päässä kansallispuistosta on Uudenmaan virkistysalueyhdistyksen Onkimaanjärven virkistysalue. Uudenmaan maakuntakaavan 2004 (vahvistettavana ympäristöministeriössä) seudullinen ulkoilureittivaraus kulkee virkistysalueen läpi pohjoiseen yhdistyen Hämeen ilvesreittiin Lopen rajalla. Kaavassa on myös varaus ulkoilureitille, joka yhdistyisi kansallispuistosta tuleviin reitteihin Salkolanjärvellä.

Uudellamaalla laadittavana olevassa vaihekaavassa osoitetaan mm. laajat yhtenäiset metsäalueet (MLY). Kansallispuiston Karkkilaan kuuluvat alueet sisältyvät Tammelan ylängön eteläosaksi nimettyyn laajaan yhtenäiseen metsäalueeseen (www.uudenmaanliitto.fi).

Tartlammin, Taipaleen ja Kangasniemen alueet kuuluvat Someron kaupunkiin ja Varsinais-Suomeen. Salon seudun maakuntakaavaehdotuksessa (31.5.2006) Someron yhteismetsän omistuksessa oleva Taipaleenlahden länsiranta ja Lehesjoen eteläranta on merkitty suojelukohde/alue-merkinnällä (suunnitelmien ja toimenpiteiden alueella tulee olla luonnonarvoja turvaavia ja edistäviä). Lisäksi Taipaleesta on varaus lounaaseen lähtevälle ulkoilureitille.

2.9 Maankäyttöanalyysi

- **Aiempi metsätalous**

Lähes kaikki Liesjärven kansallispuiston metsät ja suot ovat olleet voimakkaassa metsätaloustaloudessa, mutta metsätaloustalouden vaikutukset vaihtelevat eri alueiden välillä huomattavasti.

Pieniä metsäalueita rauhoitettiin hakkuilta jo 1900-luvun alkupuolella ja toistasataa hehtaaria sen puolivälissä. Näillä alueilla aiemman metsätalouden vaikutukset ovat nykyään vähäiset. Vuonna 1981 kansallispuistoon liitetyillä alueilla kymmenen viime vuoden aikana tehdyt ennallistamistoimet ovat saattaneet huomattavia aiemman metsätalouden, hakkuiden ja ojituksen muuttamia alueita luonnonmukaisen sukkession tielle.

Monet viimeisimmissä laajennuksissa kansallispuistoon liitetyt alueet ovat olleet hyvin voimakkaassa metsätaloustaloudessa viime vuosiin saakka. Nämä alueet kattavat lähes puolet kansallispuiston pinta-alasta. Niillä metsätalouden vaikutukset tulevat säilymään kymmeniä vuosia, joskin niillä tehtävät ennallistamistoimet vähentävät aiemman metsätaloustalouden luonnontilaa muuttavaa vaikutusta.

- **Metsästys**

Kansallispuiston alueella metsästys on puiston perustamisen myötä vähentynyt, ja sen vaikutukset ovat nykyään pieniä ja paikallisia. Metsästyksen paine tulee jonkin verran vähenemään tulevaisuudessa, kun nykyisin pienessä osassa kansallispuistoa voimassa oleva pienriistanmetsästyslupa päättyy. Sen jälkeen kansallispuiston alueella on sallittu ainoastaan hirven metsästyksen liittyvä hirven ajo.

- **Rakentaminen**

Liesjärven ympäristössä (kansallispuiston ulkopuolella) on huomattava määrä kesämökkejä: rannan tuntumassa noin 200 ja koko valuma-alueella vajaat 600 mökkiä. Uusia loma-asuntoja ei enää juuri rakenneta lisää, mutta monilla aiemmin rakennetuilla mökeillä on käynnissä laajentaminen ja lisävarustelu. Tämä lisää maisemavaikutuksia kansallispuiston tuntumassa sekä aiheuttaa lisääntyvää käyttöpainetta kansallispuistossa ja siihen rajautuvilla vesialueilla.

- **Maastoliikenne**

Kansallispuiston huoltoon liittyvä maastoliikenne on vaikutuksiltaan vähäistä ja paikallista. Kansallispuiston perustamisen myötä tieliikenne on vähentynyt, koska osa metsäautoteistä on suljettu puomein tai ennallistettu. Sen sijaan luvaton maastoliikenne on lisääntynyt viime vuosina. Erityisesti mönkijöillä ajetaan luvatta polkuja ja suljettuja metsäteitä pitkin. Tämä aiheuttaa maaston kulumista ja melua kansallispuistossa. Lisäksi Liesjärven jäällä tapahtuvan (luvallisen) moottorikelkkailun melu aiheuttaa talvisin häiriötä kansallispuistonkin alueelle. Luvattoman maastoliikenteen paine on paikallista, mutta se on lisääntymään päin sekä alueellisesti että määrällisesti. Vesiliikenteestä saattaa koitua häiriötä kuikalle ja muille vesilinnuille sekä sääkselle, jos moottoriveneily lisääntyy pesimis- ja poikuealueilla.

- **Liikenteen melu**

Melu kuuluu laajalle kansallispuistossa, koska valtatie 2 kulkee kansallispuiston länsiosan läpi. Liikenteen päästöt aiheuttavat saastumista tiehen rajautuvilla kansallispuiston alueilla. Saastuminen ja liikenteen melu tulevat edelleen lisääntymään, koska liikennemäärien ennustetaan kasvavan. Valtatien mahdollinen parantaminen pienentäisi jonkin verran kansallispuistoa ja vaikeuttaisi Salkolanjärven kannaksen virkistyskäyttöä.

- **Retkeily**
Retkeily kansallispuiston alueella lisääntyy koko ajan, mutta sen vaikutukset luontoon ovat vähäiset. Vain Kynäränharjulla ja Peukaloisen alueella on nähtävissä pientä kulumista. Liikuminen polkujen ulkopuolella on hyvin vähäistä. Maankäytön suunnittelulla varmistetaan, että retkeilyn ja siihen liittyvän palveluvarustuksen rakentamisen aiheuttamat haitat ovat mahdollisimman pienet.
- **Tulokaslajit**
Minkillä ja supikoiralla on suurin vaikutus kansallispuiston lajistoon. Näiden lajien aiheuttama saalistuspaine tulee olemaan pysyvää ja vaikutuksiltaan huomattavaa erityisesti maassa pesivään linnustoon.

2.10 Yhteenveto tärkeimmistä arvoista suojelun ja käytön kannalta

- **Rakentamattoman ja sokkeloisen rantaviivan pituus**
Liesjärven kansallispuiston leimallinen piirre ja käyttöä ohjaava vetovoimatekijä on sokkeloinen järvimaisema ja suhteellisen pienestä maa-alasta huolimatta suuri luonnontilaisten rantojen määrä.
- **Korteniemen perinnetila**
Tila on Liesjärven kansallispuiston vetovoimaisin käyntikohde. Myös luonnonsuojelun, maiseman, rakennussuojelun ja opetuksen sekä vanhojen viljelykasvilajikkeiden ja viljelymenetelmien ylläpidon kannalta se on tärkeä suojelukohde. Korteniemen entinen metsänvartijatila on havainnollinen esimerkki sadan vuoden takaisesta, luonnon ehtoihin sopeutuneen omavaraistalouden elämänmuodosta.
- **Vanhat metsät**
Monimuotoisen ja luonnonsuojelullisesti arvokkaan kääpälajiston perusteella Liesjärven kansallispuiston vanhojen metsien suojelullinen arvo on suuri. Tämä näkyy myös tikkojen, tiaisten ja muiden kolopesijöiden lajiston runsautena.
- **Luonnontilaisuus**
Kansallispuistossa on useita melko luonnontilaisia alueita. Näitä ovat eritoten Pitkänkärjen–Ahonnokan alue ja Isotsaaret, Pyymäki, Karhupesännummi ja Parrulanssinnummi sekä soista Tartlamminsuu ja Tervalamminsuu. Ahonnokka ja Isotsaaret ovat olleet säästömetsinä eli käytännössä hakkaamatta jo ainakin 1920-luvulta saakka. Vuonna 1956 perustetussa puiston ns. vanhassa osassa metsät ja suot ovat saaneet kehittyä rauhassa jo vuosikymmeniä ennallistamistoimia ja puiston alkuaikojen tuulenskaatojen korjuutoimia lukuun ottamatta. (Heinänen 2005)
- **Linnusto**
Kokonaisuudessaan Liesjärven kansallispuiston linnusto on lajistollisesti varsin monipuolinen. Kolopesijöiden runsauden lisäksi puistossa pesii huomattava määrä eri päiväpetolintu- ja pöllölajeja. Liesjärvi on paikallisesti arvokas lintuvesi; vesi- ja rantalinnuston kannalta arvokkaimpia alueita ovat järven länsiosa, Kynäräjärvi sekä lintusaaret. Liesjärven länsiosan ja Kynäräjärven vesialueet kuuluvat Natura-ohjelmaan, vaikka eivät sijaitse kansallispuistossa.

- **Korvet ja rämeet**

Liesjärven kansallispuisto on yksi Etelä-Suomen kilpikoidasvyöhykkeen tärkeimmistä korprien suojelualueista, vaikka valtaosa korvista onkin ojitettu. Tervalamminsuu, joka on keski-osiastaan melko luonnontilaisena säilynyt karu räme, on valtakunnallisesti merkittävä suoalue (Aapala & Lindholm 1995).

- **Kyynäränharju**

Liesjärveä halkova harju on maisemallisesti kaunis nähtävyys, ja sitä pidetään myös maakunnallisesti arvokkaana maaperägeologisena suojelukohteena. Sen kautta kulkee Hämeen järviylängöllä risteilevä yli 200 km:n mittainen Hämeen ilvesreitti. Kyynäränharju on kansallispuiston toiseksi suosituin vierailukohde.

- **Kulttuuriperintö**

Viimeaikaisissa tarkastuksissa Liesjärven kansallispuiston alueelta on löydetty useita kivi-kautisia asuinpaikkoja. Nämä yhdessä Korteniemen vanhan metsänvartijatilan ja Hyypiön metsäkämpän kanssa tekevät kansallispuistosta merkittävän kulttuuriperinnön suojelukohteen.

2.11 Aikaisempien suunnitelmien toteutuminen

Liesjärven kansallispuiston runkosuunnitelmassa vuodelta 1985 (Metsähallitus 1985) todetaan: ”Suojelun tärkein tavoite on Korteniemen vanhan metsänvartijatilan kulttuurimaisemakokonaisuuden sekä sen ja ympäröivän metsäluonnon yhteenkuuluvuuden säilyttäminen. Kansallispuistoa kehitetään päiväretkikohteena.” Nämä päätavoitteet on saavutettu, joskin kansallispuiston myöhemmän laajentumisen myötä on tullut tarvetta suunnata hoidon ja käytön painopistettä enemmän myös luonnonympäristöjen suuntaan. Myös palveluvarustukseen liittyvät tavoitteet on saavutettu, lukuun ottamatta kahta toteuttamatta jäänyttä luontopolkua: Perkon ja Välimetsän luontopolut. Nämä eivät kuitenkaan ole kansallispuiston laajentumisen vuoksi enää ajankohtaisia. Luontopolun paikaksi sopii paremmin Peukaloisen alue (luku 8.3). Laajentunut kansallispuisto luo edellytykset nyt myös vaativampaan vaellusretkeilyyn, minkä vuoksi yöpymis-alueiden lisäämiselle on tullut tarvetta (luku 7.2).

Korteniemen perinnetilan hoitoon ja käyttöön liittyvät Korteniemen metsänvartijatilan erityissuunnitelma (Heinänen & Ormio 1998), sisustustekstiilisuunnitelma (Uotila 1998) ja rakennusten entistämissuunnitelma (Rahola 1997) ovat pääosin toteutuneet, ja toteuttamista jatketaan koko ajan. Erityissuunnitelmassa mainituista rakenteista puuttuvat vielä ainakin tuulella toimiva pärehöylä, liistekatiska ja vinttikaivo sekä puuveneet rannasta.

Tammelan alue-ekologisessa suunnitelmassa (Jaakkola 1997) Tervalammin ympäristöön oli osoitettu ekologisten käytävien paikat ja vanhan metsän luontokohde. Nämä ovat laajennuksessa siirtyneet osaksi kansallispuistoa. Länsi-Suomen luonnonvarasuunnitelmissa (Heinonen ym. 1997, Hiltunen ym. 2005) Tervalammin–Onkimaanjärven alueelle perustettu ympäristöarvometsä on pääosin siirtynyt kansallispuistoon; Tervalammin pohjoispuolella on jäljellä 52,3 ha ympäristöarvometsää, joka rajoittuu kansallispuistoon. Hämeen seutukaavassa (1998) Liesjärvelle osoitettu suojeluvaraus on toteutunut laajennuksen yhteydessä.

HOITO JA KÄYTTÖ

3 Hoidon ja käytön tavoitteet

Liesjärven kansallispuistoa hoidetaan ja sen käyttöä pyritään ohjaamaan siten, että seuraavat keskeiset tavoitteet toteutuvat:

- Luonnonarvot säilyvät ja luonnontilaisuus lisääntyy mm. ennallistamisen kautta.
- Jokamiesretkeilyä edistetään keskittämällä sitä tietyille alueille.
- Kansallispuisto tarjoaa hyvät edellytykset luonnonarvot huomioon ottavalle luontomatkailulle.
- Kansallispuisto muodostaa Hämeen ilvesreitien keskeisen solmukohtan ja luo edellytyksiä vaativampaankin retkeilyyn.
- Opastusta ja reitistöä kehitetään siten, että Hämeen järviylängön kohteet – suurimpina Liesjärvi, Torronsuo, Keritty, Melkuttimet, Komio, Koijärvi ja Saaren kansanpuisto – muodostavat toiminnallisen kokonaisuuden, jonka keskuksena on Hämeen luontokeskus.
- Mahdollisimman laajoja rauhallisia osia säilyy tulevaisuuteen käytöstä huolimatta.
- Korteniemen perinnetila on toiminnallinen nähtävyys, jossa säilytetään 1910-luvun rakennusperinnettä, perinneympäristöjä, viljelykasvien ja kotieläinten maatiaislajikkeita ja -rotuja sekä perinteisiä työtapoja ja jaetaan kävijöille tietoa.
- Esihistoriallisten kohteiden säilyminen pyritään turvaamaan.
- Kansallispuiston käyttö ei haittaa paikallisten asukkaiden elämää.

Tavoitteisiin pyritään noudattamalla kansallispuiston hoidon ja käytön ohjauksessa seuraavia keskeisiä periaatteita:

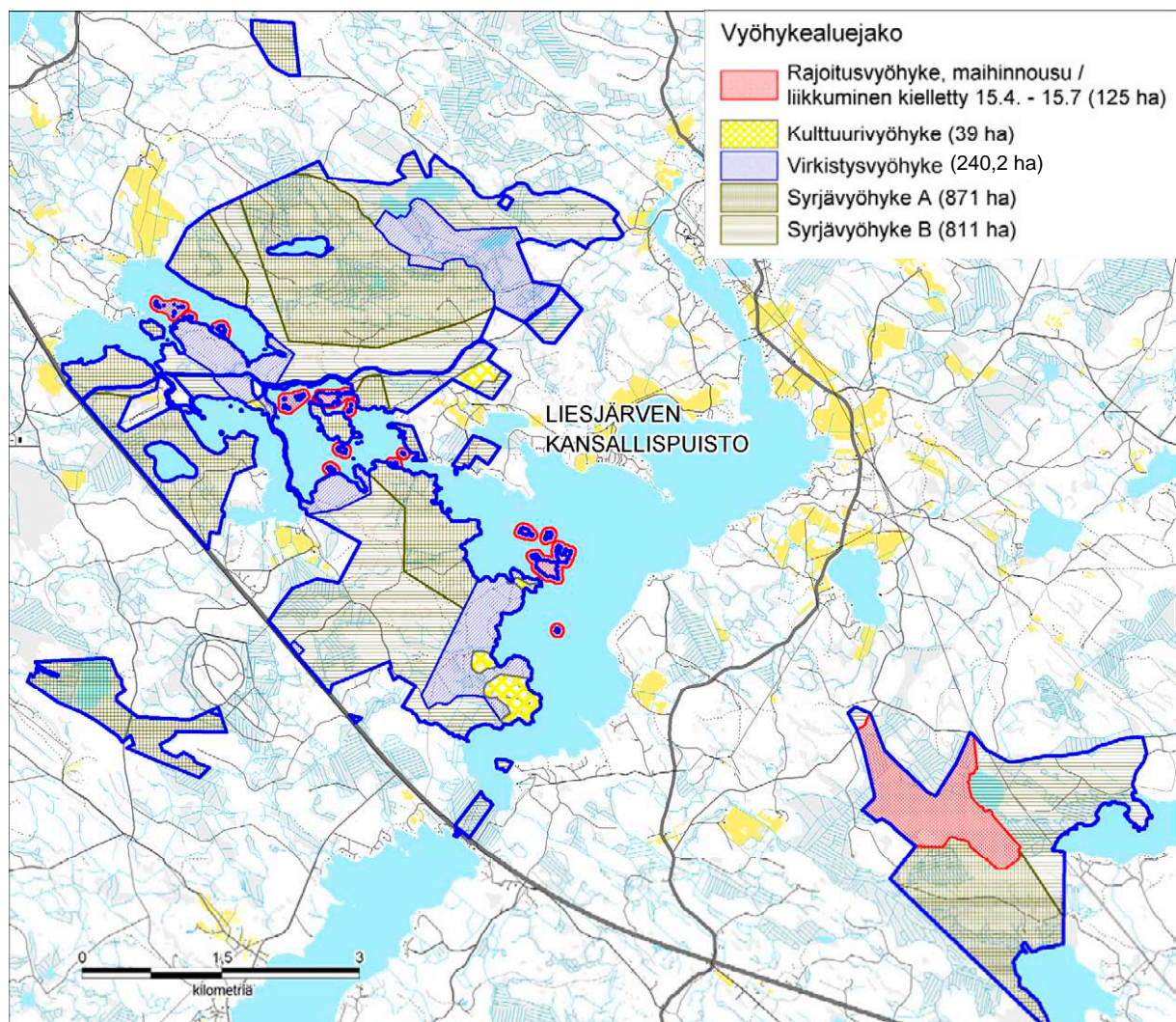
- Kävely, hiihto, melonta ja soutu on vapaata lukuun ottamatta rajoitusosia.
- Leiriytyminen ja tulenteke on mahdollista vain huolletuilla paikoilla.
- Pyöräilyä ja ratsastusta varten osoitetaan reittejä; muualla niitä ei sallita.
- Moottorikulkuneuvojen käyttöä teiden ulkopuolella ei sallita.
- Hirven ajo on mahdollista.
- Pienet saaret ja Tervalamminsuu ovat rajoitusosia, joilla on pesimäaikainen mairinnousu- ja liikkumiskielto.
- Metsäoppilaitoksen opetuksen tarpeet otetaan huomioon säädösten puitteissa sekä järjestys-säännöllä ohjaten.
- Luontomatkailuyritysten asiakkaita ja muita ryhmiä varten perustetaan yksi tai useampia varaustelttapaikkoja.
- Koulujen opetuskäyttöön varataan opetusalueet Korteniemestä ja Peukaloisen alueelta.
- Sisämajoitusta tarvitsevat ohjataan ympäröiviin palveluyrityksiin.

4 Alueiden käytön vyöhykkeet

Luonnonsuojelualueiden hoidon yleisten periaatteiden mukaisesti (Metsähallitus 2002) Liesjärven kansallispuisto jaetaan palvelujen sijoittamisen ja toiminnan muun kehittämisen suhteen erilaisiin vyöhykkeisiin (kuva 6). Tarkoituksena on ohjata retkeily-, opastus- ja matkailukäyttöä siten, että

- kansallispuistoon jää myös pitkällä tähtäimellä mahdollisimman laajoja rauhallisia ja erämaisia osia;
- mahdollisimman monille käyttäjäryhmille voidaan tarjota korkeatasoisia ulkoilu-, retkeily- ja luontoelämyksiä;
- vilkkain käyttö keskitetään alueille, joiden huolto voidaan järjestää tarkoituksenmukaisesti ja edullisesti;
- arvokkaimmilta ja häiriintyviltä luontokohteilta ohjataan pois sellaiset käyttömuodot, jotka ovat ristiriidassa suojelutavoitteiden kanssa.

Kansallispuistossa ja sen ympäristössä on jo ennestään runsaasti teitä, reittejä ja palveluja sekä vakiintunutta käyttöä, jotka pitkälti määräävät vyöhykejakoja. Siihen vaikuttavat lisäksi puiston ympärillä sijaitsevat valtion ja Hämeen virkistysalueyhdistyksen alueet yleisöpalveluineen,

Kuva 6. Liesjärven kansallispuiston alueiden käytön vyöhykkeet. Aineisto: © Metsähallitus 2007, © Maanmittauslaitos 1/MYY/07, © Suomen ympäristökeskus 2007.

Hämeen luontokeskus, ympäröivän asutuksen sijainti, valtatie 2 melualueineen sekä puolustusvoimien käytössä olevien alueiden aiheuttamat rajoitteet. Vyöhykejako on pääpiirteissään kansallispuistolle aiemmin vahvistettujen runkosuunnitelmien mukainen silloisten kansallispuistoalueiden osalta.

4.1 Syrjävyöhyke

Syrjävyöhyke on mahdollisimman laaja yhtenäinen alue, joka pidetään pysyvästi niin rauhallisena, erämaisena ja luonnontilaisena kuin suinkin. Se koostuu kahdenlaisista retkeilypalvelujen suhteen hieman erilaisista osa-alueista (syrjävyöhykkeet A ja B). Syrjävyöhykkeen rauhallisuus pyritään turvaamaan seuraavin keinoin:

- Uutta palveluvarustusta tai rakenteita ei rakenneta. Joissakin tapauksissa vyöhykkeen halki kulkee rasiitteena yksityisille kiinteistöille johtava tai muu sellainen vähäliikenteinen tie, jota ei ole tarkoitettu kansallispuiston kävijäpalveluksi.
- Viitoitettuja polkuja tai muita merkittyjä tai retkeilykartoissa osoitettuja reittejä ei tehdä (kartoissa on siis vain ns. karttapolkuja).
- Entisten metsäautoteiden annetaan metsittyä tai kaventua ”karttapoluiksi”; osa niistä ennallistetaan luonnontilaan, jotkut palvelevat huoltourina.
- Tarvittavat luonnontilan ennallistamistoimet tehdään syrjävyöhykkeellä mahdollisimman pian, jotta huoltoreitit käyvät tarpeettomiksi.
- Kävely, hiihtely, marjastus ja sienestys ovat sallittuja, mutta ne edellyttävät omatoimisuutta ja suunnistustaitoa.
- Onkiminen, pilkkiminen ja viehekalastus läänin vieheluvalla ovat sallittuja.
- Vyöhykkeelle ei ohjata kävijöitä.

Alavyöhyke B on muutoin kuten alavyöhyke A, mutta sen läpi voi kulkea viitoitettu seudullinen vaellusreitti polkurakenteineen ja taukopaikkoineen.

Kansallispuistoa halkovien teiden, olemassa olevan palveluvarustuksen ja järvien vuoksi syrjävyöhyke muodostuu useista pienehköistä lohkoista; osa on valtatie 2:n melualueetta. Syrjävyöhyke muodostaa pääosan kansallispuistosta. Syrjävyöhykkeen A kokonaispinta-ala on 871 ha ja syrjävyöhykkeen B 811 ha.

4.2 Virkistysvyöhyke

Kansallispuiston vilkkain käyttö pyritään ohjaamaan ja keskittämään tälle alaltaan suhteellisen pienelle, useasta lohkoista koostuvalle vyöhykkeelle opastus- ja palvelurakenteiden avulla (taulukko 5).

Taulukko 5. Liesjärven kansallispuiston virkistysvyöhykkeen lohkot ja vetovoimatekijät.

Lohko	ha	Vetovoimatekijä
Korteniemi	75,0	Kulttuurimaisema, aarniometsä
Kyynärä	63,0	Harjumaisema, järvi, uinti
Peukaloinen	101,0	Metsäretkeily
Kirkkolamminkangas	1,0	Kansallispuiston portti
Taipale	0,2	Pikalevähdys, uinti
Yhteensä	240,2	

Virkistysvyöhykkeen lohkot toimivat kansallispuiston sisääntulopaikkoina paikoitusalueineen ja opastuspaikkoineen tai -tauluineen. Ne liittyvät toisiinsa ja kansallispuistoa ympäröivien alueiden palveluihin seudullisten retkeilyreittien välityksellä.

Pääosa kansallispuiston yleisöpalveluista sijaitsee virkistysvyöhykkeellä. Ne rakentuvat olemassa olevan infrastruktuurin pohjalle sitä täydentäen. Palvelut ja rakenteet kansallispuiston sisällä ovat suhteellisen kevyitä. Ne on tarkoitettu luontoon tutustumista, luonto-opastusta, luonnonharrastusta, tutkimusta sekä vilkkaan käytön ohjaamista ja kulumissuojausta varten. Niitä ovat

- opastuspaikka
- luontopolku ja muut rengaspolut
- telttailualue, laavu ja kota
- valkama, kanoottien ja veneiden veteenlaskupaikka
- uimapaikka
- opetusalue
- edellä mainittujen toimintojen edellyttämät tie-, paikoitus- ja käymäläjärjestelyt.

Korteniemen perinnetila on kulttuurivyöhykettä, mutta vastaa nähtävyyden kohteena yleisöpalveluiltaan virkistysvyöhykettä ja on sen ympäröimä. Virkistysvyöhykkeen kokonaispinta-ala on 240,2 ha.

4.3 Kulttuurivyöhyke

Kulttuurivyöhykkeellä hoidon ensisijainen päämäärä on säilyttää arvokasta perinneympäristöä rakennuksineen, maisemineen ja luontotyyppeineen sekä kivikautisia asuinpaikkoja kulttuuri- ja esihistoriallisina suojelu- ja hoitokohteina. Samalla kohteet ovat tavallisesti kiinnostavia nähtävyyksiä, joten myös yleisöpalvelut ja opastustoiminta ovat tärkeällä sijalla.

Liesjärven kansallispuiston tärkein nähtävyyden- ja opastuskohde on Korteniemen vanha metsänvartijatila rakennuksineen, tiluksineen, esihistoriallisine asuinpaikkoineen ja lähiympäristöineen. Tila muodostuu kolmesta lohkoista (Korteniemi, Perkko, Pitkäkärki). Korteniemessä ylläpidetään myös vanhoja työtapoja sekä perinteisiä kotieläimiä ja viljelykasveja.

Kulttuurivyöhykkeellä sijaitsevat myös suojeltavat kivikautiset asuinpaikat **Korteniemi**, **Pitkäkärki** ja **Hyypiön maja** sekä epävarma kivikautinen kohde **Liesjärven puisto** (luku 6.1.2).

Kulttuurivyöhykkeeseen kuuluvat lisäksi vanha Hyypiön metsäkämppä rakennuksineen ja Lintusyrjän entisen torpan hoidettavat perinneympäristöt. Kulttuurivyöhykkeen kokonaispinta-ala on 39 ha (taulukko 6).

Taulukko 6. Liesjärven kansallispuiston kulttuurivyöhykkeen lohkot.

Lohko	ha
Korteniemi	21,0
Perkko (Korteniemi)	5,0
Pitkäkärki (Korteniemi)	2,0
Hyypiö	2,0
Lintusyrjä	9,0
Yhteensä	39,0

4.4 Rajoitusvyöhyke

Rajoitusvyöhyke tarkoittaa aluetta, jolla ns. jokamiehen liikkumisoikeutta rajoitetaan luonnonsuojelusyistä enemmän kuin muualla kansallispuistossa. Rajoitusvyöhyke voi tapauksesta riippuen sisältyä joko syrjävyöhykkeeseen tai virkistysvyöhykkeeseen.

Liesjärven kansallispuiston rajoitusvyöhyke käsittää linnuston kannalta tärkeitä saaria, joilla mairinnousu ja liikkuminen on kielletty linnuston pesimä- ja poikueaikana 15.4.–15.7. Rajoitusvyöhykkeeseen kuuluu lisäksi Tervalamminsuon suoalue, jolla liikkuminen on samoin kielletty 15.4.–15.7. linnuston pesimärauhan vuoksi. Pesimärauhaa tarvitsevia lintuja ovat mm. kurki, kuikka, kaakkuri, selkälokki, laulujoutsen ja muut vesilinnut sekä sääksi ja nuolihaukka. Rajoitusvyöhykkeen kokonaispinta-ala on yhteensä 125 ha, josta Tervalammin rajoitusvyöhyke on 111,0 ha ja saaret yhteensä 14,0 ha.

Kansallispuiston muulla alueella ei pääsääntöisesti ole tarpeen rajoittaa kävelyä eikä hiihtoa ainakaan toistaiseksi. Pienialaisia rajoitusvyöhykkeitä voi olla tarpeen perustaa arkojen eläinten (esim. kaakkuri, kurki, sääksi, huuhkaja, metso) pesä- ja soidinpaikkojen tai kulumisvaarassa olevan kasvillisuuden suojaksi. Tämä hoito- ja käyttösuunnitelma ei sisällä sellaisia rajoitusvyöhykkeitä, joilla liikkuminen kiellettäisiin kokonaan.

Maaston kulumisvaaran vuoksi pyöräily ja ratsastus rajoitetaan tietyille reiteille (luku 7; kuva 9, s. 45).

Kasvillisuudeltaan arimmilla jyrkillä, märillä tai lajistoltaan arvokkailla kohteilla voi olla tarpeen rajoittaa maastokilpailujen ja -tapahtumien aiheuttamaa kulumista ja häiriötä osoittamalla alueita, joilla rajoitetaan kilpailuja tapauskohtaisesti ja jotka määritellään ko. tapahtumien lupien myöntämisen yhteydessä.

5 Luonnon suojeleminen ja hoito

5.1 Nykytila

5.1.1 Suojeluohjelmat

Tartlamminsuo ja Tervalamminsuo kuuluvat soidensuojeluohjelmaan sekä Parrulanssinnummi ja Karhunpesännummi vanhojen metsien suojeluohjelmaan.

Liesjärven kansallispuisto sisältyy lähes kokonaan kahteen Natura-alueeseen: Liesjärvi (FI 0344001, 1 790 ha) ja Tervalamminsuo (FI 0344008, 254,9 ha). Liesjärven kansallispuistossa on 516 ha Naturaan kuulumatonta aluetta. Naturaan kuuluu 197 ha kansallispuiston ulkopuolista aluetta. (kuva 2)

5.1.2 Luonnon elinympäristöjen suojeleminen

Liesjärven kansallispuistossa ja sen ympäristössä on sattunut muutamia huomattavia metsäpaloja. Vuonna 1964 paloi metsää Onkimaanjärven pohjoispuolella (osa alueesta kuuluu nykyisin kansallispuistoon), ja vuonna 1997 yli 150 ha:n alue noin 10 km kansallispuistosta luoteeseen. Kansallispuistoon kuuluvia metsiä on myös kulotettu metsänhoidollisessa tarkoituksessa, ja vuodesta 1993 lähtien on tehty luonnonsuojelullisia polttoja. Lisäksi Tammelan alue edustaa varsin tyypillistä kaskitalousaluetta, missä vuosisatoja kestänyt kaskeaminen jatkui vielä pitkään kuin muualla Etelä-Suomessa (Vauramo 2004). Liesjärvi ympäristöineen voikin olla tärkeä potentiaalinen alueena kuloista riippuvaiselle eliölajistolle. Palojatkumo pääsi tosin kaskeamisen loputtua katkeamaan noin sadaksi vuodeksi, mikä lienee palonvaatijalajiston säilymisen kannalta liian pitkä aika (Tukia 1995). Liesjärven kansallispuistossa tullaan ainakin seuraavien 30 vuoden aikana ylläpitämään palojatkumoa (Heinänen 2005). Samaa palojatkumoalueeseen voidaan lukea myös Lopen Komion luonnonsuojelualue, jossa samoin tullaan jatkamaan polttoja (Ennallistamistyöryhmän mietintö 2003).

Liesjärven kansallispuisto on Etelä-Suomen kilpikoidasvyöhykkeen tärkeimpiä korprien suojele-alueita (Aapala & Lindholm 1995). Valtaosa kansallispuiston korpista – samoin kuin muistakin soista – ojitettiin 1900-luvun alkuvuosikymmeninä (Luttinen 1985, Vauramo 1995). Korprien ennallistaminen aloitettiin vuonna 1995 konevoimin. Ennallistettavia korpia on yhteensä noin 165 ha, josta tähän mennessä on ennallistettu noin 70 %.

Lahopuu on Liesjärven kansallispuistossa tärkeää. Kansallispuistosta on tavattu siitä riippuvaista arvokasta vanhan metsän lajistoa, mm. erityisesti suojeltavat lajit keltarihakääpä ja mesipillikääpä (Härmä & Kunttu 2005). Ahlrothin ym. (2000) mukaan alueella on heikko lahopuujatkumo. Lahopuun määrän lisäämiseksi kansallispuistossa tehdään ennallistamistoimia. Lahopuuta tuotetaan yhteensä 10–50 m³/ha joko koloamalla, kaulaamalla tai kaatamalla puita (Heinänen 2005). Lahopuuta on tuotettu 309 ha:lla, joten ennallistamissuunnitelmien tämänhetkinen toteutusaste lahopuun tuottamisen osalta on noin 75 % (Heikkilä ym. 2006).

Liesjärven kansallispuistossa on tehty huomattavan paljon ennallistamistöitä vuodesta 1993 alkaen. Ennallistamissuunnitelmia on laadittu useita: Heinänen 1993 (kulojäljittelykokeen toteuttamissuunnitelma), Heinänen & Rytteri 1997 Suo-Lifen osana (Liesjärven korvet), Jaakkola 1998 (Liesjärven kansallispuiston laajennusosa), Jaakkola 2001 (Liesjärven laajennusosa, Tapolan alue), Tanninen, Leivo & Heinänen 1990 (suunnitelma kulojäljittelykokeista Liesjärven kansallispuistossa) sekä Virolainen & Heinänen 2000 (Tervalamminsuu). Viimeisin ennallistamissuunnitelma on vuodelta 2005 (Heinänen 2005), ja se käsittää lähinnä kansallispuistoon vuonna 2005 liitetyt alueet.

5.1.3 Lajien suojelu

Liesjärven kansallispuiston linnusto muistuttaa hyvin paljon lähiseudun karujen kangasmetsien linnustoa, mutta on lajistoltaan varsin monipuolinen. Merkittävimpinä eroina voidaan pitää tikkojen (viisi lajia ja käenpiika), tiaisten ja muiden kolopesijöiden sekä isokoskeloiden (*Mergus merganser*), härkälintujen (*Podiceps grisegena*) ja erityisesti päiväpetolintujen (seitsemän lajia) runsautta. Alueella pesii myös neljä pöllölajia. Erityisesti kolopesijöitä on paljon kansallispuiston vanhimmissa osissa, missä lahopuuta on paljon. (Miikkulainen 1981, Alhainen 1982, Vickholm 1982, Lounais-Hämeen Lintuharrastajat ry 1991) Kansallispuistossa tehdyillä ennallistamistoimilla on ollut positiivinen vaikutus tikkalajistoon.

Liesjärven kansallispuistossa on muutama Sääksisäätiön rakentama sääksen tekopesä, joista ainakin kahdessa pesitään hyvällä menestyksellä. Sääksisäätiö vastaa pesinnän seuraamisesta. (Juhani Koivu / Sääksisäätiö, kirjall. ilm. 1.12.1998)

Kuikilla on useita pesimäreiviä Liesjärvellä; mutta lisääntyvästä veneilystä on haittaa niiden pesinnälle, koska kuikka on yksi arimmista lajeista ja palaa vesirajassa sijaitsevalle pesälleen vasta pitkän ajan kuluttua (Lounais-Hämeen Lintuharrastajat ry 1991).

Liesjärven kansallispuistoon on rakennettu kaksi kaakkurin (*Gavia stellata*) tekopesää.

Koskikarat (*Cinclus cinclus*) talvehtivat Taipaleen kanavassa ja Välijoella. Koskikara vierailee talvella joskus myös Kynnäränjuovan sulassa. Lisäksi koskikaroja talvehtii 3–7 yksilöä Liesjärven laskujoessa Vistinkoskella, joka sijaitsee aivan kansallispuiston lähellä. (Miikkulainen 1981, Alhainen 1982, Lounais-Hämeen Lintuharrastajat ry 1991) Liesjärven kansallispuiston virtapaikat ovat selvästi tärkeitä koskikarojen meillä talvehtivalle populaatiolle.

Liesjärven kansallispuistosta on havaintoja liito-oravan oleskelusta seitsemältä eri alueelta, ja kantaa voidaan pitää hyvänä (Ormio 1986, Sulkava ym. 1994, Honkala 2003, Hannu Ormion muistiinpanot). Liito-oravien asuinalueet on jätetty ennallistamis- ja muiden hoitotoimien ulkopuolelle.

5.2 Tavoitteet

Liesjärven kansallispuiston hoidon ja käytön ohjaamisen ensisijaisena tavoitteena on turvata alueen luonnonarvojen säilyminen sekä lisätä sen luonnontilaisuutta ja luonnon monimuotoisuutta. Alueen muut käyttömuodot sovitetaan suojelun vaatimiin rajoihin.

Tätä tavoitetta tarkentavat seuraavat osatavoitteet:

- Mikään alkuperäinen luonnonvarainen tai perinneympäristöstä riippuvainen laji ei häviä alueelta.
- Kaikki uhanalaisten ja silmälläpidettävien sekä luonto- ja lintudirektiivin lajien (direktiivilajien) luonnonvaraiset esiintymät pyritään säilyttämään ja niiden elinkelpoisuus turvaamaan jatkossakin. Erityisesti kiinnitetään huomiota luontodirektiivin ensisijaisesti suojeltaviin lajeihin (esim. liito-orava) sekä rauhaa tarvitseviin lajeihin (esim. metso ja kaakkuri), sekä Liesjärvellä pesiviin kuikkaan ja selkälokkiin.
- Metsien, soiden ja vesistöjen luonnontilaisuus lisääntyy. Erityistä huomiota kiinnitetään luontodirektiivin suojeltaviin luontotyyppisiin ja ennallistamiskelpoisiin luontotyyppisiin.
- Ydinosat säilyvät tietöminä ja rauhallisina, ja niiden erämaisuus lisääntyy.
- Alueella olevien perinneympäristöjen (Korteniemi, Lintusyrjä) tila säilyy tai paranee.

5.3 Toimenpiteet

5.3.1 Luontotyypit

Liesjärven kansallispuistossa esiintyy kaksitoista luontodirektiivin (92/43/ETY) liitteessä I lueteltua luontotyyppiä (kuva 4). Osalla näistä luontotyypeistä tehdään erillisen suunnitelman mukaisesti ennallistamistoimia luontotyyppin tai sen luonnontilaisuuden tai edustavuuden lisäämiseksi (mm. Heinänen 2005) (kuva 7).

Keidassoiden (7110) ja puustoisten soiden (91D0) ennallistamiseksi ojia täytetään ja padotaan. Lisäksi kuivatuksen vaikutuksesta lisääntyttä puustoa poistetaan.

Pikkujoet ja purot (3260) -luontotyyppiin kuuluvat Hangaslamminoja, Katavalamminoja, pääosa Tervalamminojasta, Pikku-Katavalammin laskupuro (Lintusyrjän kohdalla) ja Välijoki sekä puiston rajalla virtaava Lehesjoki. Niiden ennallistamiseksi tehdään patoamisia ja muita pieniä toimenpiteitä veden kulun ohjaamiseksi entisiin uomiinsa. Peratut Tartlamminoja ja osa Tervalamminojasta pyritään ennallistamistoimin saamaan vähitellen luonnontilaisemmiksi ja täyttämään luontotyyppin tunnusmerkit. Ennen Tartlamminojan ennallistamista vaikutukset lähellä oleviin teihin tulee selvittää ja etsiä ratkaisuvaihtoehdot yhdessä puolustusvoimien kanssa.

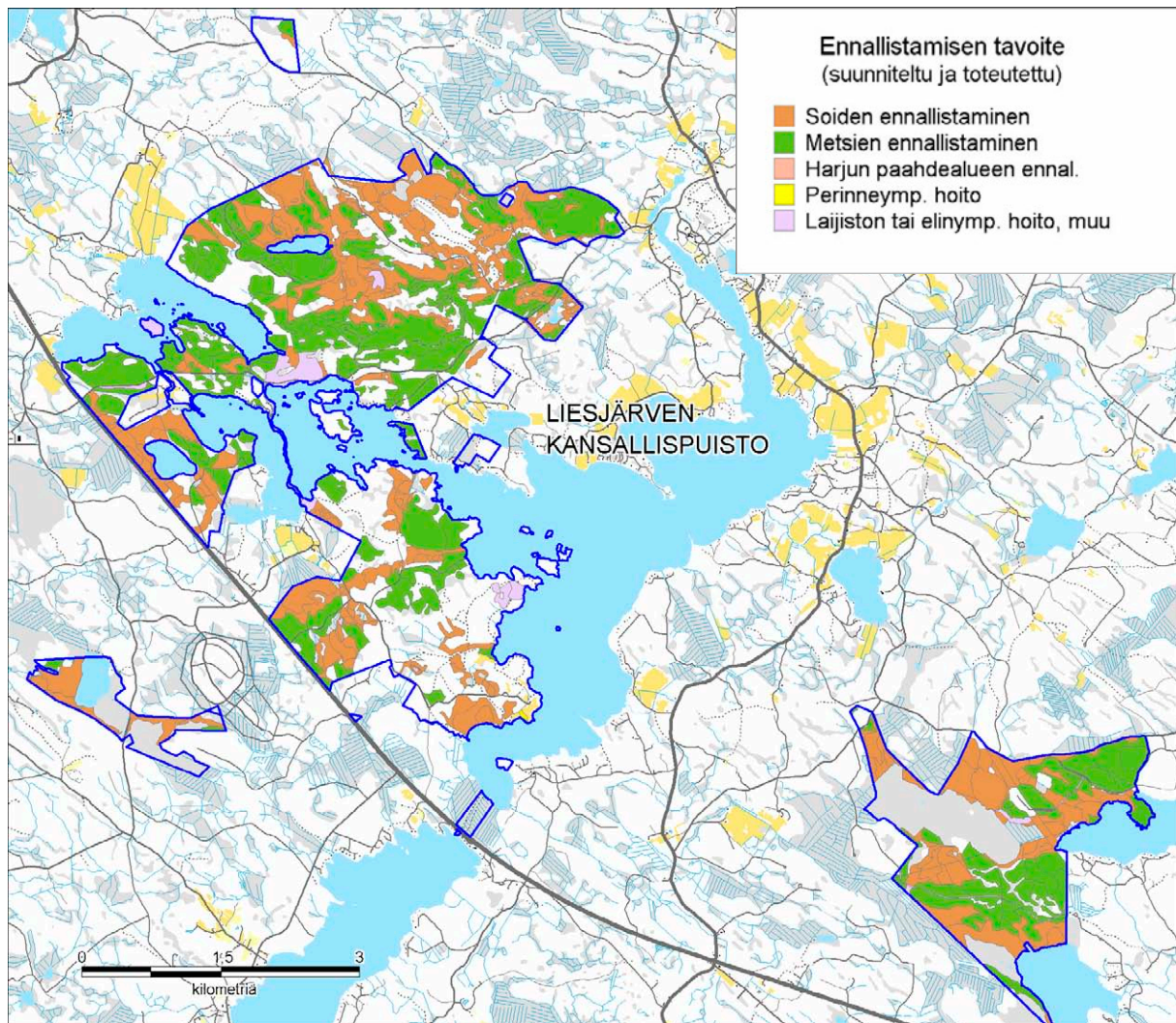
Lehdoissa (9050) tehdään pienimuotoisia luonnonhoitotöitä; lähinnä vapautetaan haapoja ja lehmuksia raivaamalla havupuustoa niiden läheisyydestä.

Luonnonmetsät (9010) on alueen luonnonsuojelullisesti tärkein luontotyyppi. Sen lisäämiseksi tehtäviä ennallistamistoimia ovat lahopuun tuottaminen, viljelymetsiköiden puustorakenteen monipuolistaminen ja kulotukset. Puustorakennetta monipuolistetaan kulotuksen ja pienaukotuksen avulla sekä kaatamalla ja/tai kaulaamalla lehtipuiden tai lehtipuuryhmien ympäriltä varjostavia puita, yleensä havupuita.

Harjumetsissä (9060) tehdään pienimuotoisia maisemanhoitotöitä.

Runsaslajisilla kuivilla ja tuoreilla niityillä (6270), kosteilla suurruohoniityillä (6430) sekä hakamailla ja kaskilaitumilla (9070) tehdään perinneympäristöjen ylläpitoon tähtääviä luonnonhoitotöitä – lähinnä laidunnusta, niittoa ja vesakon poistoa.

Lisäksi selvitetään mahdollisuus ennallistaa Kyynäränjuova niin, että Kyynäräjärven alkuperäinen vedenkorkeus palautuu.

Kuva 7. Liesjärven kansallispuiston ennallistaminen. Aineisto: © Metsähallitus 2007, © Maanmittauslaitos 1/MYY/07, © Suomen ympäristökeskus 2007.

5.3.2 Lajisto

Kaikki uhanalaisten ja silmälläpidettävien lajien esiintymät kirjataan Suomen ympäristökeskuksen ylläpitämään uhanalaisrekisteriin (Hertta eliölajit -tietojärjestelmä) ja Metsähallituksen paikka-tietojärjestelmään, ja niiden tilaa seurataan mahdollisuuksien mukaan. Ne otetaan huomioon ennallistamisen ja luonnonhoitotoimien yhteydessä. Samoin menetellään Euroopan unionin luonto-direktiivin liitteiden II (lajia varten on perustettava erityisten suojelutoimien alueita) ja IVa (lajin selvästi luonnossa havaittavat lisääntymis- ja levähdyspaikat ovat rauhoitettuja) sekä lintu-direktiivin (79/409/ETY) liitteen I lajien (elinympäristöjä suojeltava erityistoimin) kohdalla.

Liito-oravien asuttamien alueiden hoidossa noudatetaan Sulkavan ym. (1994) ohjetta. Ohjeen mukainen rantatiheikköjen säästäminen koituu eduksi myös pikkutikalle. Tämä tulee kyseeseen etenkin Kynnäränharjun pohjoisosassa, joka jätetään liito-oravan ja pikkutikan vuoksi maisemoi-matta. Liito-orava kuuluu Metsähallituksen kohdelajeihin. Kohdelajit ilmentävät jotain uhan-alaisille lajeille arvokasta elinympäristöä; liito-orava suosii vanhoja sekametsiä. (Sulkava ym. 1994)

Palonsuosijalajiston ylläpitämiseksi ja palauttamiseksi alueella tehdään mm. ennallistamis-polttoja. Niiden avulla pyritään saamaan uudelleen aikaan palojatkumo.

Uhanalaisten kasvilajien (esim. saunionoidanlukko ja ketonoidanlukko) kasvupaikkoja hoide-taan tarvittaessa.

Uhanalaisille lajeille, esim. kaakkuri ja sääksi, tarkoitettuja **tekopesiä** voidaan rakentaa ja yllä-pittää erityisesti kansallispuiston syrjä- ja rajoitusvyöhykkeellä.

Linnunpönttöjä (esim. kottarainen *Sturnus vulgaris*) voidaan sijoittaa Kortenien ja Lintu-syrjän pihapiireihin. Muualle kansallispuistoon pönttöjä ei sijoiteta, ellei se ole tarpeellista jonkin uhanalaisen lajin suojelun kannalta.

Pienlepakot otetaan huomioon rakennusten korjausten yhteydessä. Lepakonpönttöjä voidaan si-joittaa Kortenien ja Lintusyrjän pihapiireihin.

Lajikohtaisiin hoitosuunnitelmiin liittyvät **siirtotoimenpiteet** ovat mahdollisia. Tällöin tulevat kyseeseen mm. perinneympäristöstä riippuva lajisto sekä vaatelias korpi- ja palolajisto.

Vierasperäiset eläinlajit poistetaan mahdollisuuksien mukaan. Luodoilla ja rannoilla pesivän linnuston turvaamiseksi erityisesti minkin ja supikoiran kantoja pyritään vähentämään.

Vierasperäiset kasvilajit (esim. lupiinit *Lupinus* sp., lehtikuuset *Larix* sp., kontortamänty *Pinus contorta*) poistetaan kansallispuistosta.

Eläinten keinoruokintaa (esim. nuolukivet, teerien ja peurojen ruokintapaikat, haaskat) ei yllä-pidetä kansallispuistossa.

6 Kulttuuriarvojen suojelu

6.1 Nykytila

6.1.1 Korteniemi ja Hyypiö

Korteniemen metsänvartijatilalla päättyi ympärivuotinen asuminen vuonna 1996, minkä jälkeen tila entistettiin vuosien 1915–1920 mukaiseen asuun. Entistäminen ulotettiin vuoden 1985 runkosuunnitelman (Metsähallitus 1985) mukaisesti koko metsänvartijatilan miljööseen rakennuksiin, sisustuksiin, rakenteisiin ja tiluksiin. Metsähallituksen esityksestä tilan rakennukset suojeltiin vuonna 1994. Suojelua valvoo Museovirasto. Myös Hyypiön kämpä ja savusauna ovat suojeltuja. Korteniemen ja Hyypiön suojellut rakennukset on lueteltu Vauramon (1995) tekemässä julkaisussa.

Korteniemen päärakennus entistettiin arkkitehti Ulla Raholan suunnitelman (Rahola 1997) mukaan; mm. sähkö- ja vesijohdot purettiin pois, tupa kengitettiin ja maalattiin punamullalla, ja huopakaton tilalle vaihdettiin pärekatto. Kadotettu porstua ja läpikäytävä rakennettiin uudelleen. Muut rakennukset olivat säilyneet niin hyvin, ettei suurempaa kunnostusta tarvittu; ainoastaan yli satavuotias savusauna jouduttiin kunnostamaan perin pohjin 2002–2003. Tässä yhteydessä saunan palautettiin tuohikatto. Myöhemmissä kunnostustöissä on noudatettu vuoden 1998 erityissuunnitelmaa (Heinänen & Ormio 1998). Tuvan sisustus palautettiin entisenlaiseen asuunsa, ja tekstiilien valinnassa noudatetaan Uotilan (1998) sisustustekstiilisuunnitelmaa. (Vauramo 2004)

Myös toiminnallisesti Korteniemeä alettiin hoitaa 1910-luvun tapaan siltä osin, kuin se vaikuttaa tiluksiin, maisemaan ja kasvillisuuteen. Hoidon ja käytön pääpiirteet on linjattu vuoden 1978 runkosuunnitelmassa (Metsähallitus 1978), ja niitä on tarkennettu vuoden 1998 erityissuunnitelmassa. Tavoitteena on perinteisten luonnonkäyttömuotojen muovaamien luontotyyppien ja maiseman sekä näiden hoitoon liittyvien työtapojen ylläpito (Heinänen & Ormio 1998, Vauramo 2004).

Lisäksi Korteniemessä pyritään säilyttämään vanhoja arvokkaita kasvikantoja. Nykyisin viljelyssä ovat **Aunus**-ruis, musta kaura **Savitaipale**, **Martta**-pellava, kaksi ryvässipulikantaa **Lemi** ja **Helsingin yliopisto** sekä seitsemän eri perunalajiketta (**Blå Kongo**, **Hätäläinen**, **Koijari**, **Vanha Musta**, **Vuokatin Musta**, **Lopen Musta** ja **Puikula**). Vuonna 2005 Korteniemestä löydettyä maatiaisohraa koetetaan myös ottaa viljelyyn (Annamari Ilola, suull. ilm. 2006).

Kesällä tilalla pidettävät suomalaiset maatiaislehmät, suomenhevonen ja suomenlampaat huolehtivat niittyjen ja metsälaitumien laidunnuksesta. Maatiaiskanat kuopsuttavat pihamaalla. Vanhat maatiaislajikkeet ja -rodut, niin kasvit kuin eläimetkin, ovat elävää kulttuuriperintöä ja niillä on tärkeä tehtävä myös opetuksessa ja tiedonvälityksessä. (Heinänen & Ormio 1998, Vauramo 2004)

Hyypiön metsäkämpä savusaunoineen on kulttuurihistoriallisesti arvokas, koska näitä suonkuivausosaston kämppiä on säilynyt vain muutamia. Lisäksi Hyypiön kämpä on erittäin hyvässä kunnossa. Hyypiön kämpä toimii henkilökunnan työmaamajoituspaikkana. Se on kevästä syksyyn lähes koko ajan asuttuna, ja talvella ajoittain.

6.1.2 Esihistorialliset kohteet

Vaikka Liesjärven kansallispuiston kulttuuriperintöä ei ole koskaan erikseen inventoitu, sieltä tunnetaan useita, lähinnä esihistoriallisia kohteita (kuva 10, s. 47), joista merkittävämät ovat seuraavat.

Korteniemi (x 6731 026 y 3330 623 z 108-112,5) on kivikautinen asuinpaikka ja rautakautinen löytöpaikka. Korteniemen tilan läheisyydestä on useaan otteeseen tehty löytöjä. Vuonna 1935 Ilmari Karvonen lähetti selityksen Lennart Lönngrenin löytämistä esineistä Kansallismuseoon. Lennart ja häntä ennen August Lönngren olivat löytäneet mm. kourutaltan noin 100 m koilliseen Korteniemen asuinrakennuksesta sekä tasataltan Lehesjokea perattaessa. Tämän lisäksi Korteniemen etelärannalta on löytynyt kiviesine, joka nykyään on kadonnut. Samalta paikalta oli August Lönngren löytänyt myös rautakautisen soikean tuluskiven. Näitä esineitä esiintyy usein irtolöytönä, eivätkä ne siten suoraan indikoi rautakautista kiinteää muinaisjäännöstä.

Korteniemi tarkastettiin vuonna 2006 koko Tammelan aluetta koskevan inventoinnin yhteydessä. Tällöin löydettiin useita kiviesineitä, mm. kaksi mahdollisesti kaapimeksi tulkittavaa piiesinettä, joista toinen löydettiin Korteniemen asuinrakennuksen itäpuolella olevasta pienestä pellostä ja toinen savusaunan lähetyviltä. Samana vuonna tehdyn Metsähallituksen tarkastuksen yhteydessä saatiin tilan oppailta heidän uuden saunan polulta keräämiään kvartsi-iskoksia (kiviesineiden työstöjätettä). Niitä oli kaiken kaikkiaan kahdeksan kappaletta, joista yksi otettiin mahdollisena esineenä kuitenkin talteen. (Jansson 2006)

Pitkäkärki (x 6732 185 y 3330 493 z 108,5-110) on kivikautinen asuinpaikka. August Lönngren löysi Pitkäkärjen alueelta kourutaltan 1880-luvulla sekä toisen esineen, joka nykyään on kadonnut. Metsähallituksen tekemässä tarkastuksessa vuonna 2006 paikalta löydettiin paksu kvartsi-iskos tai kvartsiytimen kappale.

Hyypiönmaja (x 6734 207 y 3327 755 z 110-115) on kivikautinen asuinpaikka. Kevään 2006 Tammelan inventoinnin yhteydessä paikallistettiin kivikautinen asuinpaikka Hyypiön kämpän läheisyydessä. Kohde sijaitsee vanhan rantatörmän päällä, ja siihen tehdyistä koepistoista löytyi mm. keramiikkaa, palanutta luuta ja kvartsi-iskoksia. Kohde on tähän mennessä Liesjärven kansallispuiston alueella ainoa, josta varmuudella löytyy ehjinä säilyneitä asuinpaikkakerroksia. Paikka on rauhoitusluokaltaan 1. luokan muinaisjäännöskohde (säilytettävä kaikissa oloissa). (Pensonen 2006)

Vuorinen (x 6733 572 y 3329 874 z 108,5) on kivikautinen asuinpaikka, joka sijaitsee osittain kansallispuistossa ja osittain yksityismaalla. Alueen löydökset (keramiikka ja kvartsi-iskokset) ovat peräisin rantavedestä ja rantaan kaivetusta koekuopasta.

Näiden lisäksi Liesjärven kansallispuiston liepeiltä (Someron puolelta) on löytynyt **Salkolan leirialue** -niminen kivikautinen asuinpaikka. Koska löytöpaikka on kansallispuiston ulkopuolella, mutta aivan rajan tuntumassa, on todennäköistä että se jatkuu rajan yli.

Metsähallituksen tarkastusmatkan yhteydessä (Jansson 2006) paikallistettiin myös muinaisjäännösrekisterissä oleva röykkiö nimeltään **Liesjärven puisto**, joka on merkitty Korteniemen länsipuolella olevan pellon laidalle. Kohde sijaitsee todellisuudessa tästä noin 950 m pohjoiseen. Kohde on luultavasti luonnonmuodostelma tai kuoppa kivisessä maassa – eikä röykkiö tai kiukaanpohja, jollaiseksi se oli ilmoitettu. Kohteen muinaisjäännösstatuksesta päättää kuitenkin Museovirasto. Saman tarkastuksen yhteydessä paikallistettiin myös harjumuodostelman laella kuoppa, jonka käyttötarkoitus jäi epäselväksi.

6.2 Tavoitteet ja toimenpiteet

6.2.1 Korteniemen perinnetila, Lintusyrjä ja Hyypiö

Korteniemen perinnetilan hoito tähtää siihen, että luontoon kytkeytyneen elämäntavan tuottama maisema, rakennuskanta ja viljelykasvien alkuperäislajikkeet sekä perinneympäristöstä riippuvat luontaiset lajit säilyvät. Tilalla viljellään perinteisiä viljelykasveja, kuten ruista, pellavaa, kauraa ja vanhoja perunalajikkeita. Myös tilalta löydettyjä koristekasveja, maustekasveja (esim. koiruoho, *Artemisia absinthium* ja kumina, *Carum carvi*) (Kanerva 1992) ja vanhakantaisesta viljelystä riippuvaisia rikkakasveja (esim. ruiskukka ja peltokurjennokka, *Erodium cicutarium*) pyritään vaalimaan. Laiduntamisessa käytetään suomalaisia alkuperäisrotuja. Korteniemen perinnetilaa hoidetaan vuonna 1998 tehdyn erityissuunnitelman (Heinänen & Ormio 1998) tavoitteiden mukaisesti.

Korteniemen rakennusten entistämistä ja tuvan sisustamista jatketaan Korteniemen metsänvartijatilan erityissuunnitelman (Heinänen & Ormio 1998), sisustustekstiilisuunnitelman (Uotila 1998) ja rakennusten entistämissuunnitelman (Rahola 1997) mukaisesti.

Hyypiön kämppää pidetään jatkossakin ensisijaisesti henkilökunnan majoituspaikkana (luku 7.2.1). Sen käytössä on otettava huomioon rakennussuojelu ja kämpän keskeinen sijainti Kyynäränharjun tyvässä. Hyypiön kämpän ja saunan ohi kulkee suuri osa kansallispuiston kävijöistä, koska Kyynäränharju on hyvin suosittu vierailukohde.

Vuonna 2005 kansallispuistoon liitetyn Lintusyrjän tilan metsittyneitä peltoja ja hakamaata on raivattu vuodesta 2001 alkaen ja laidunnettu vuodesta 2002. Hoidettava alue on noin 2 ha. Tarkoituksena on tuottaa avointa niittyä ja hakamaata. Kohteesta laaditaan erillinen toimenpidesuunnitelma. Lintusyrjän talo toimii Metsähallituksen työsuhteasuntona tai muuna kansallispuiston toimintaa tukevana majoitustilana.

6.2.2 Esihistorialliset kohteet

Korteniemi, Pitkäkärki, Hyypiönmaja ja Vuorinen sekä kansallispuiston rajan tuntumassa oleva Salkolan leirialue ovat muinaismuistolaililla (295/1963) suojeltuja kivikautisia asuinpaikkoja, mikä seikka on otettava huomioon niiden hoidon ja käytön suunnittelussa. Kaikkien muinaisjäännösten alueilla tehtävien toimenpiteiden on oltava Museoviraston hyväksymiä. Muinaisjäännösten merkitseminen maastoon tukee niiden suojelua.

Korteniemen kivikautinen asuinpaikka vaikuttaa löytöjen perusteella hyvin laajalta, mutta kyse voi myös olla useasta pienemmästä asuinpaikasta. Joka tapauksessa alueella on kiinteä lain suojaama muinaisjäännös, ja tämä pitää alueen käytön suunnittelussa huomioida. Ongelmana on kuitenkin se, ettei asuinpaikan laajuutta tai säilyneisyyttä tunneta tarkemmin.

Tavoitteena on, että nämä Liesjärven kansallispuiston esihistorialliset kohteet suojellaan ja toimintaa niiden alueella suunnitellaan siten, ettei se muuta kohteiden luonnetta tai aiheuta niille tuhoa. Jos käyttö lisääntyy tai muuttuu jollakin kohteella tai kohteen välittömässä läheisyydessä tai alueella tehdään hoitotoimenpiteitä, selvitetään tätä ennen kohteen rajat sekä toiminnan mahdolliset vaikutukset.

Korteniemen kivilautisen asuinpaikan rajat sekä mahdolliset säilyneet osat selvitetään koe-kaivauksin välittömästi, jos alueen maaperään on tarkoitus kajota tai viimeistään ennen seuraavaa hoito- ja käyttösuunnitelmaa. Säilyneet alueet pyritään säästämään yleisöpaineelta. Muualla selvitetään, miten jo muodostuneet kulkualueet vaikuttavat kohteeseen.

Liesjärven kansallispuistossa suoritetaan kulttuuriperintöinventointi, joka kattaa historiallisen ajan inventoinnin, esihistoriallisen ajan kohteiden täydennysinventoinnin sekä historiallisen rakennuskannan inventoinnin. Kulttuuriperintöinventointi suoritetaan ennen seuraavaa hoito- ja käyttösuunnitelmaa.

7 Luonnon käyttö

7.1 Retkeily

Liesjärven kansallispuiston retkeilyä ja ulkoilua palvelevat rakenteet keskitetään virkistys- ja kulttuurivyöhykkeelle. Kansallispuistoon muodostuu kaksi toiminnallista aluetta, Korteniemi ympäristöineen ja Peukaloisen alue, joille rakenteet pääasiassa keskittyvät. Syrjävyöhykkeen läpi kulkee vain seudullinen vaellusreitti Ilvesreitistö polkurakenteineen ja taukopaikkoineen. Myös muussa kansallispuiston palveluvarustuksessa otetaan huomioon Ilvesreitistön tarpeet.

7.1.1 Liikkuminen maastossa

Jokamiehenoikeudet sallivat **kävelyn, hiihdon, lumikenkäkävelyn, luistelun, uimisen, soutelun** ja **melonnan** koko suunnitelma-alueella, lukuun ottamatta rajoitusvyöhykettä, jolla liikkuminen on kielletty 15.4.–15.7.

Moottorikäyttöisillä kulkuneuvoilla (auto, mopo, moottoripyörä, moottorikelkka, mönkijä jne.) liikkuminen suljetuilla teillä ja teiden ulkopuolella on kielletty suunnitelma-alueella. Poikkeuksen muodostavat välttämätön pelastus-, valvonta- ja huoltoliikenne sekä luonnon ennallistamiseen ja hoitoon kuuluva maastoliikenne (Maastoliikennelaki 1710/1995, 4 §). Lisäksi alueen asukkaat ja mökkiläiset vieraineen voivat kulkea teitä pitkin tonteilleen. Liikuntarajoitteisille voidaan sopimuksesta järjestää käynti alueen sisällä moottoriajoneuvoa käyttäen.

Moottorikäyttöisillä vesiliikennevälineillä (moottorivene, vesiskootteri jne.) ei saa liikkua kansallispuiston vesillä. Lisäksi Liesjärven Natura-alueeseen kuuluvalla (kansallispuiston ulkopuolisella) vesialueella suositellaan moottorikäyttöisten vesiliikennevälineiden nopeusrajoitukseksi 10 km/h. Kynäränharjun vesialueiden hoitokunta on esittänyt pyrkivänsä vesiliikenteen nopeusrajoituksen eteenpäin viemiseen.

Ilma-aluksilla ei saa laskeutua kansallispuiston vesille.

Polkupyöräily on sallittu alueen teillä ja erikseen osoitetuilla pyöräilyreiteillä (kuva 9, s. 46). Polkupyöräily ei ole sallittu poluilla tai maastossa luonnon kulumisvaaran vuoksi. Kansallispuiston halki kulkee valtakunnalliseen pyöräilyreitistöön kuuluva polkupyöräreitti.

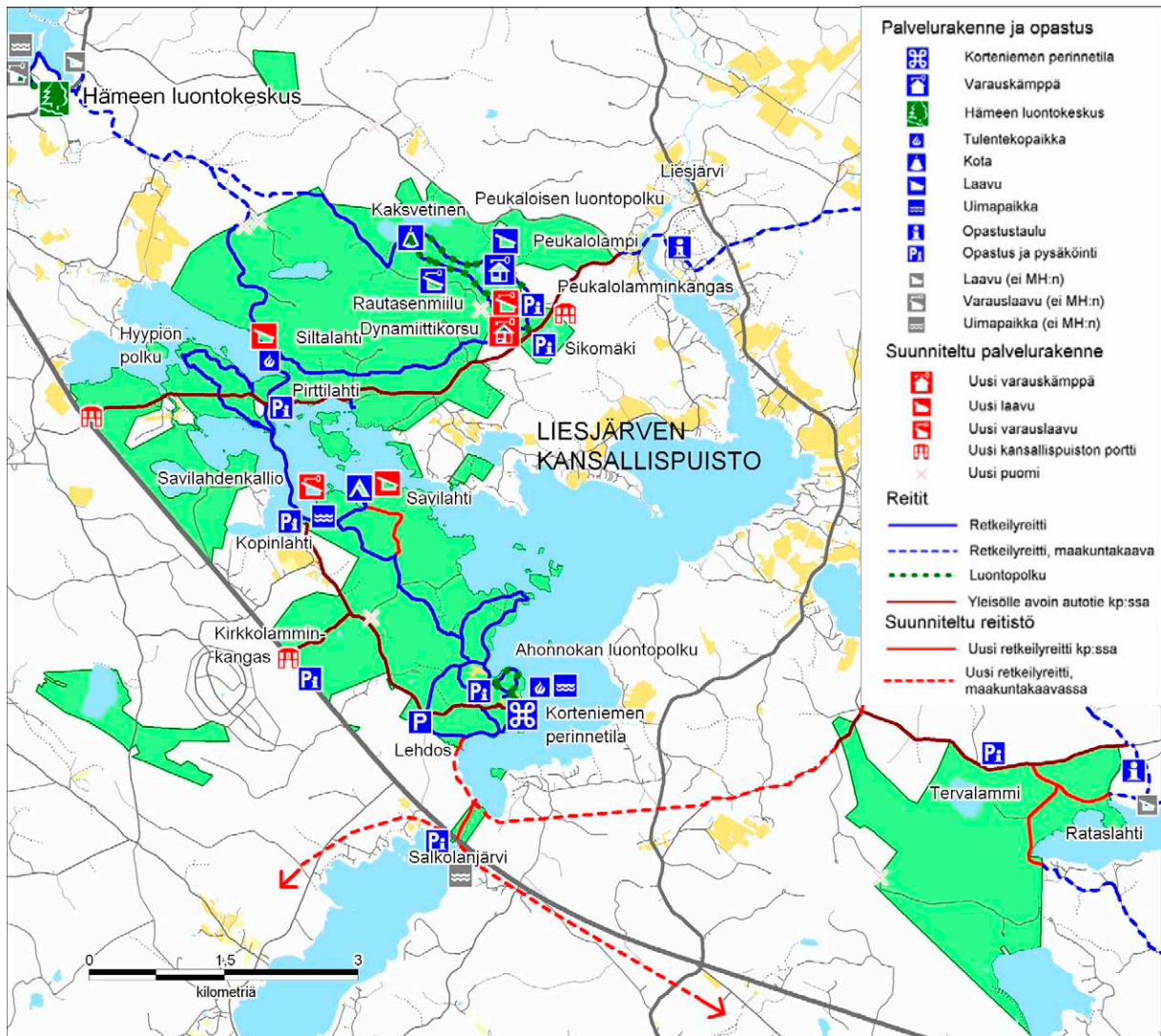
Ratsastus on sallittu alueen teillä ja erikseen osoitetuilla reiteillä (kuva 9). Muualla ratsastus ei ole sallittu luonnon ja polkujen kulumisvaaran sekä retkeilyn vuoksi.

Kalliokiipeily ja **laskeutuminen** on kielletty kansallispuiston alueella kasvillisuuden vahingoittumisvaaran vuoksi.

Liikkumiskiellot määritellään myöhemmin annettavassa järjestyssäännössä.

7.1.2 Leiriytyminen ja tulenteko

Kansallispuistossa leiriytyminen ja tulenteko on sallittu ainoastaan niille osoitetuilla paikoilla (kuva 8).

Kuva 8. Liesjärven kansallispuiston palvelurakenteet, opastuspaikat, retkeilyreitit ja luontopolut. Aineisto: © Metsähallitus 2007, © Maanmittauslaitos 1/MYY/07, © Suomen ympäristökeskus 2007.

7.1.3 Luonnontuotteiden keräily, kalastus ja metsästys sekä tuhkan sirottelu

Marjastus ja hyötysienten kerääminen on sallittu kansallispuistossa niillä alueilla, joilla liikkuminen on sallittu. Muiden kasvinosien tai kasvien, sienten, monivuotisten kääpien, jäkälien, hyönteisten, kivien tai muiden luonnonesineiden kerääminen tai vahingoittaminen on kielletty. Poikkeuksena ovat opetusalueet (luku 9.3).

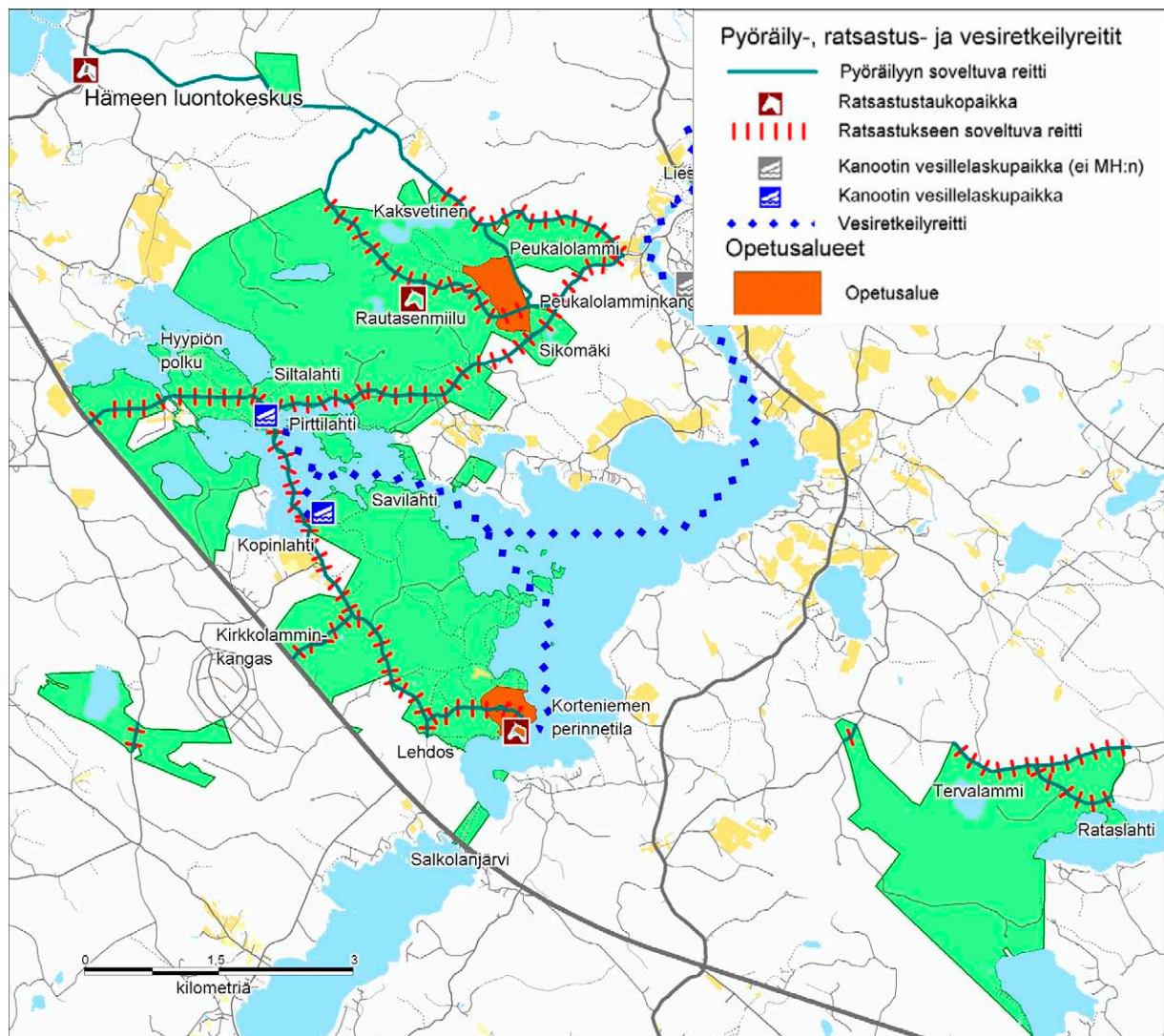
Kalastuksen osalta Liesjärven kansallispuistoon kuuluvilla vesialueilla on sallittu onkiminen, pilkkiminen ja viehekalastus kaikilla vesillä, joilla liikkuminenkin on sallittu. Viehekalastus voidaan tarvittaessa kieltää, jos jokin kalalaji tai muu luonnonsuojelullinen syy sitä vaatii. Naturaan kuuluvalla, mutta kansallispuiston ulkopuolisella vesialueella kalastuksen rajoitukset ovat osakunnan päätettävissä. Jos järvien vesialueita liitetään kansallispuistoon, hoito- ja käyttösuunnitelmaa täydennetään niiden osalta.

Metsästys, lukuun ottamatta hirven ajoa, on kielletty kansallispuiston alueella. Hirven ajossa voidaan käyttää koiraa metsästyslain (615/1993) mukaisesti. Vierasperäisten eläinlajien (esim.

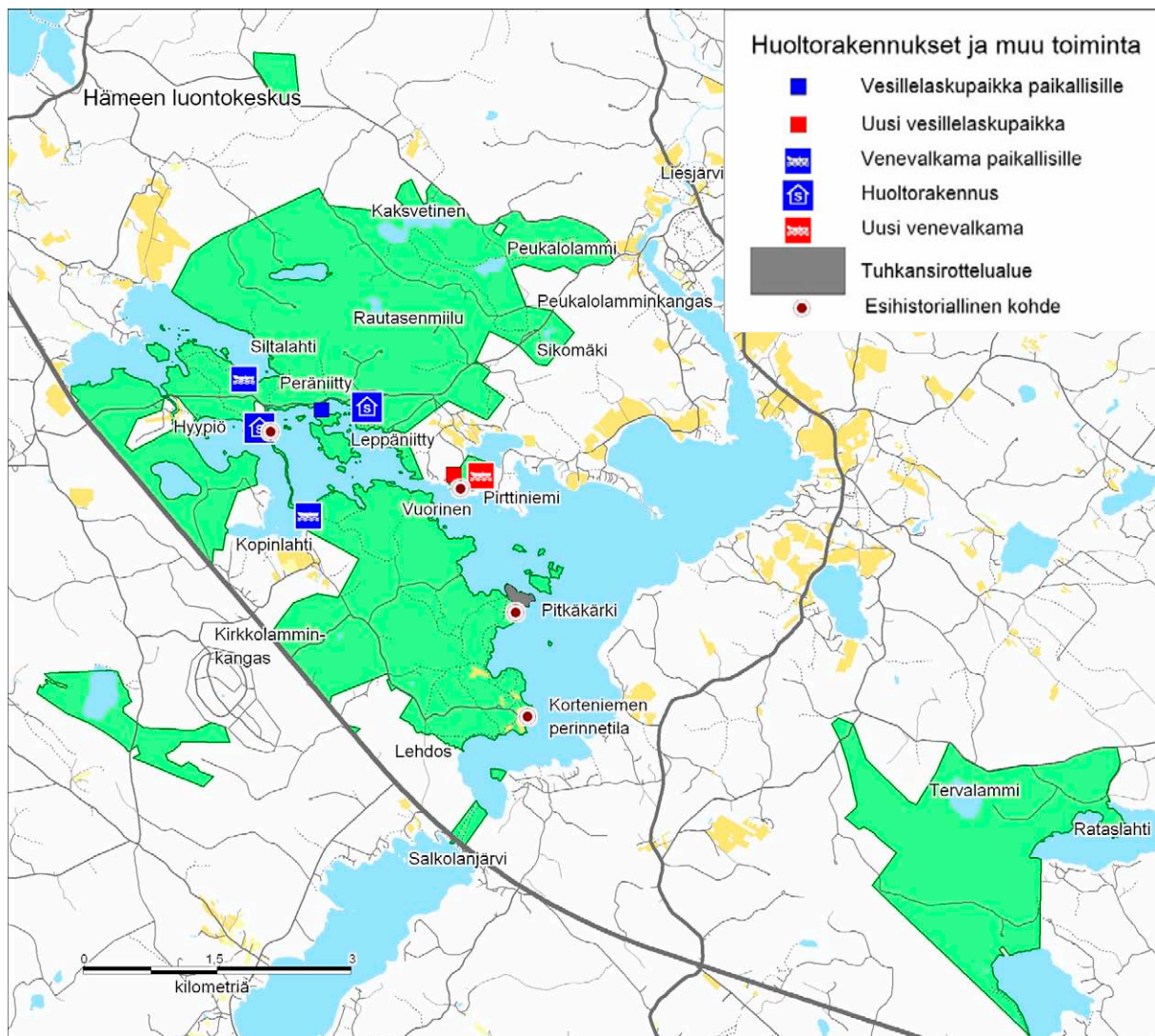
minkki, supikoira, kanadanhanhi) kantojen vähentäminen on mahdollista luonnonsuojelullisista syistä harkinnan mukaan. Kansallispuistoon kuuluvalla palstalla 26:13 (196 ha) on rasitteena metsästysvuokrasopimus 28.9.2010 asti. Tätä sopimusta ei uusita sopimusajan umpeuduttua.

Pitkänkärjen alue (4,3 ha, kuva 10) osoitetaan **tuhkan sirottelualueeksi**, jonne voidaan luvanvaraisesti sirotella vainajan tuhka hautaustoimilain (457/2003) 18.–20. §:ien mukaisesti. Tuhkan sirottelu edellyttää maanomistajan luvan, joka omaisten on esitettävä krematoriolle sijoituspaikka- ilmoitusta varten. Tällainen lupa voidaan antaa esimerkiksi luontokeskuksesta.

Tarkoituksena on tarjota mahdollisuus sirotella vainajan tuhka luontoon arvokkaaseen, rauhalliseen ja luonnonkauniiseen paikkaan, jonne pääsee suhteellisen helppokulkuista viitoitettua polkua pitkin tai veneellä. Alueelle ei sijoiteta minkäänlaista muistomerkkiä tai muuta rakennetta, joka kertoisi paikan luonteesta tai henkilöistä, joiden tuhka on sinne siroteltu. Alueelle ei myöskään saa jättää urnaa tai kukkia, ja sirottelun on tapahduttava niin, ettei alueelle jää mitään pysyviä jälkiä. Pitkänkärjen alue on luonnontilaista kangasmetsää, ja siinä on pieni perinneympäristönä hoidettava Korteniemen niitty. Niityn laidassa on lato, jossa voi tarvittaessa pitää sadetta. Niemessä on pieni hiekkaranta, jota on käytetty jo kivikaudella.

Kuva 9. Liesjärven kansallispuiston pyöräily-, ratsastus- ja vesiretkeilyreitit. Aineisto: © Metsähallitus 2007, © Maanmittauslaitos 1/MYY/07, © Suomen ympäristökeskus 2007.

Kuva 10. Liesjärven kansallispuiston huoltorakennukset ja muu toiminta. Aineisto: © Metsähallitus 2007, © Maanmittauslaitos 1/MYY/07, © Suomen ympäristökeskus 2007.

7.2 Retkeilyn palveluvarustus

7.2.1 Leiriytyminen, tulenteko ja majoitus

Kansallispuistossa suositaan luonnon ehdoilla tapahtuvaa patikkaretkeilyä, ja palvelut järjestetään sen mukaisesti retkeilypainotteisiksi. Leiriytyminen sallitaan luonnonsuojelusyistä kuitenkin vain siihen osoitetuilla huolletuilla paikoilla (kuva 8). Palvelujen runkona ovat jokamiesretkeilylle tarkoitettut **telttailupaikat** (taulukko 7). Niiden perusvarustuksena on tasaista tilaa teltoille, nuotiokehä tai muu tulisija, kuivakäymälä, polttopuuliiteri, tarvittavat polkoviitat ja opastaulu, jossa esitetään telttailuun tarkoitetun alueen kartta sekä ohjeet leiriytymistä ja jätteiden käsittelyä varten. Lisävarustuksena voi olla esimerkiksi laavu, kota, laituri tai kaivo.

Telttailupaikkojen lisäksi on sellaisia jokamiesretkeilijälle tarkoitettuja **tulentekopaikkoja**, joilla maastomuotojen tai suojelusyiden vuoksi ei ole telttailumahdollisuutta.

Taulukko 7. Liesjärven kansallispuiston tulenteko- ja telttailupaikat.

Nimi	Käyttötarkoitus	Nykyinen varustus	Uusi varustus
Savilahti	Telttailupaikka	Nuotiokehä, käymälä, liiteri	Opastustaulu, laavu tarvittaessa
Peukalolampi	Telttailupaikka	Laavu, käymälä, liiteri	Opastustaulu, laiturit
Kaksvetinen	Telttailupaikka	Kota, käymälä, liiteri	Opastustaulu
Siltalahti	Tulentekopaikka	Nuotiokehä, käymälä, liiteri	Opastustaulu, laavu tarvittaessa
Korteniemi	Tulentekopaikka	Nuotiokehä, Korteniemen liiteri ja käymälä	
Rautasenmiilu	Varaustelttapaikka	Nuotiokehä, laavu, liiteri	Käymälä, opastustaulu, kaivo, hevospuomi
Peukalolamminkangas	Varaustelttapaikka		Laavu, muuten yhteinen varustus varauskämpän kanssa
Savilahdenkallio	Varaustelttapaikka		Tarvittaessa laavu, käymälä, liiteri, opastustaulu

Kansallispuistossa on myös sellaisia telttailuun ja levähdykseen sopivia telttailupaikkoja, **varaustelttapaikkoja**, jotka retkeilijä-, luontomatkailuyrittäjä- ja muut ryhmät voivat käyttömaksua vastaan varata enintään pari vuorokaudeksi kerrallaan ohjelmaansa tai yöpymistä varten. Varaustelttapaikat ovat kenen tahansa varattavissa.

Kansallispuiston lähellä retkeilijöitä palvelevat Hämeen ilvesreitillä varrella Hämeen virkistysalueyhdistyksen ylläpitämät laavu ja varauslaavu Ruostejärvellä ja laavu Onkimaanjärven Rataslahdessa sekä Uudenmaan virkistysalueyhdistyksen virkistysalue tulentekopaikkoineen Onkimaanjärven Santalahdessa.

Sisämajoitusta varten kaikkien vapaasti varattavissa oleva tunnelmallinen **Peukalolamminkankaan varauskämpä** on mitoitettu kahdelle hengelle. Peukalolamminkankaan varauskämpä ja -telttapaikka sijaitsevat niin lähellä toisiaan, että niitä on mahdollista varata ryhmille yhdessä tai erikseen.

Rakennussuojelulainsäädännön nojalla suojeltu **Hyypiön kämpä** toimii henkilökunnan työamajoituspäikkana. Virkakäytön ja rakennussuojelun sallimissa rajoissa se voi toimia myös varauskäytössä. Alueella on myös muinaismuistolain suojaama kivikautinen asuinpaikka (luku 6.1.2).

Sikomäen vanha räjähdysainearasto voidaan tarvittaessa kunnostaa kahden hengen varauskorsuksi, Dynamiittikorsuksi. Tällöin siitä tulisi maksullinen, varustukseltaan vaatimaton ja enintään kahdeksi vuorokaudeksi kerrallaan varattava luontoretkien tukikohta.

Muu sisämajoitus ohjataan ympäristön matkailupalveluun.

7.2.2 Polkuverkosto

Liesjärven kansallispuistossa on merkittyjä ja viitoitettuja rengasreittejä yhteensä noin 15 km: Pohjantikka-reitti 5 km, Punatulkku 3 km, Hyypiö 3 km ja Peukalolamminkankaan polku 4 km (taulukko 8). Lisäksi on 1 km:n mittainen Ahonokan luontopolku, nimeltään Sammalmetsän polku. Parinsadan kilometrin pituisesta Hämeen järviylängöllä kulkevasta Hämeen ilvesreitistä noin 20 km risteilee Liesjärven kansallispuistossa. Korteniemestä pääsee Hämeen ilvesreittiä pitkin Hämeen luontokeskukseen ja Ruostejärven virkistysalueelle sekä mm. Torronsuon kansallispuistoon, Saaren kansallispuistoon, Komion luonnonsuojelualueelle ja Onkimaanjärven virkistysalueelle.

Taulukko 8. Liesjärven kansallispuiston rengaspolut (kuva 8).

Nykyiset rengaspolut	Pituus km	Muuta
Pohjantikan polku	5	
Punatulkun polku	3	
Hyypiön polku	3	
Peukaloisen polku	4	luontopolku
Ahonnokan polku	1	luontopolku

Nykyisin vain tutkimuskäytössä oleva Soukonkorven polku voidaan vuoden 2010 jälkeen muuttaa Savilahteen kulkevaksi poluksi, jolloin polun varrella on nähtävissä korven ennallistamisen vaikutuksia.

Uudenmaan maakuntakaavassa (2004, ei vielä vahvistettu) ja Salon seudun maakuntakaavaehdotuksessa (31.5.2006) on varaukset seudullisille ulkoilureiteille, jotka yhdistyvät Salkolassa. Lisäksi Salon seudun maakuntakaavassa reitti jatkuu Taipaleen kanavan ja Taipaleenlahden rantaa pohjoiseen yhdistyen kansallispuistossa Taipaleensuon polkuun, joka jatkuu Korteniemeen. Tätä polkuyhteyttä kehitetään kansallispuiston osalta.

Vähäisessä käytössä oleva Taipaleensuon ylittävä lyhyt yhdyspolku Korteniemen tie (Väliharju) – Taipaleenlahti on mahdollista tulevaisuudessa poistaa käytöstä.

7.2.3 Ladut

Liesjärven kansallispuistossa ei ole Metsähallituksen ylläpitämää latuverkostoa. Jos joku muu taho tekee Liesjärven jäälle moottorikelkalla ylläpidettäviä latureittejä, niiden rantautumiskohdista tehdään reitin pitäjän ja Metsähallituksen välinen sopimus.

7.2.4 Veneily, melonta ja uinti

Liesjärvestä Turpoonjokea pitkin Kuivajärven ja Pyhäjärven kautta Loimijokeen ja edelleen Kokemäenjokeen kulkeva (Hämeen ilvesreittiin kuuluva) melontaretkeyreitti alkaa Kopinlahdesta tai Pirttilahdesta, joissa molemmissa on kanoottin vesillelaskupaikka. Veneen vesillelaskupaikka on Peräniitussa. Liikenneturvallisuussyistä se voidaan tarvittaessa siirtää Pirttiniemeen. Lisäksi alueella on kaksi veneenpitoon osoitettua valkamaa, Kopinlahti ja Siltalahti, joista voi vuokrata venepaikan. Tarvittaessa voidaan perustaa kolmas valkama Pirttiniemeen. Kanoottien ja veneiden vesillelaskua varten ei ole tarpeen tehdä laitureita tai muita kiinteitä rakennelmia. Veneenvetopaikan tekeminen Kyynäränharjulle on mahdollista. Kopinlahden ja Salkolan opastuspaikkoihin sekä Korteniemen tulentekopaikkaan liittyy uintiin soveltuvia matalia hiekkarantoja, joihin ei uimista varten tehdä erityistä varustusta.

7.2.5 Liikuntarajoitteisten palveluvarustus

Liikuntarajoitteisten on mahdollista vieraila Korteniemen perinnetilalla. Tämän lisäksi Kopinlahden opastuspaikka varustetaan pyörätuoleille sopivaksi parantamalla käymälöitä ja rakentamalla näköalatasanne, jonne on esteetön pääsy.

7.3 Liikenne ja saapuminen alueelle

Liesjärven kansallispuiston keskeisimmät kohteet on helppo saavuttaa omalla autolla, koska kansallispuisto sijaitsee valtatie 2:n varrella. Julkisilla kulkuneuvoilla saavutettavuus on huonompi, koska Porin tai Helsingin suunnasta saapuva pikavuoro pysähtyy vain Loukun ja Hiisilän (Eerikkilän) pysäkeillä, joista molemmista on kymmenkunta kilometriä kansallispuiston keskeisille alueille. Pelkästään päiväretkelle kansallispuistoon saapuvat eivät tämän vuoksi juuri käytä julkisia kulkuneuvoja.

Kansallispuiston portti

Paikkoihin, joissa yleiselle liikenteelle avoin tie saapuu sellaiseen kansallispuiston osaan, jossa on vähintään opastuspaikka tai vastaavaa kävijäpalvelua, tehdään taulu- tai porttirakennelma, joka osoittaa selvästi kansallispuistoon saapumisen (kuva 8). Siitä tulee käydä ilmi lähimmän opastuspaikan sijainti ja etäisyys. Portti, sen tyyli ja mahdollinen pysähdyslevike suunnitellaan olosuhteiden mukaisesti.

Kansallispuiston pääsisääntuloväylä on Kirkkolamminkankaan risteys, josta johtaa noin 3 km:n hiekkatie Korteniemen paikoitusalueelle. Kirkkolamminkankaan risteyksessä ovat kansallispuiston sisääntulo-opasteet ja Tielaitoksen levähdyspaikka.

Toinen sisääntuloväylä kansallispuistoon on Kanteluksen tietä pitkin. Kanteluksentielle 2-tien risteuksen lähelle pyritään saamaan nähtävyyksimerkki (hannunvaakuna) ja viitta: Liesjärven kansallispuisto, Pirttilahti 3 km, Sikomäki 5 km. Vastaavat opasteet pyritään saamaan Kanteluskentien alkupäähän Liesjärven kylään. Pirttilahdessa on paikoitusalue noin 10 autolle. Pirttilahden paikoitusalueella on kuivakäymälä. Kansallispuiston liikennettä ei aktiivisesti ohjata Kukkojärven tietä pitkin.

Muita kansallispuiston paikoitusalueita ovat Sikomäki (10 autolle), Peukalolamminkangas (5 autolle), Kopinlahti (8 autolle), Lehdos (4 autolle) ja Tielaitoksen ylläpitämä Salkolanjärvi (n. 20 autolle). Kopinlahdessa on kuivakäymälä.

Lisäksi Tervalammin alueella on lähes valmis paikoitusalue (2–3 autolle) Tervalamminkorven tuntumassa tien ja sähkölinjan risteyksessä. Tähän tulee vain opastustaulu. Tervalammin alueelle on lyhyt matka myös Rataslahden laavun paikoitusalueelta.

Tartlammin alueelle ei ohjata liikennettä.

Katavalammintielle kansallispuiston rajoille laitetaan puomit.

7.4 Matkailun yritystoiminta

Liesjärven kansallispuiston rakennukset, rakenteet ja palvelut tukevat matkailun yritystoimintaa siltä osin, kuin se ei ole ristiriidassa kansallispuiston suojelun tavoitteiden kanssa.

Korteniemen perinnetilalla tarjotaan ryhmäopastuksia luontomatkayrittäjille normaaliin ryhmäopastushintaan. Yrittäjät voivat vuokrata savusaunaa ja rantasaunaa ryhmiensä käyttöön. Yrittäjät voivat lisäksi vuokrata Korteniemen tupaa ryhmiensä ruokailupaikaksi. Ruokapalveluyrittäjät voivat järjestää ryhmille ruokailuja Korteniemessä. Yöpyminen on sallittu Korteniemessä vain virkakäyttöön liittyen.

Peukalolammin rannalle rakennetaan luontomatkayrittäjien ja muiden ryhmien käyttöön Peukalolamminkankaan varausteltapaikka, jonka varustuksena on laavu. Puuvaja ja käymälä voivat olla yhteisiä Peukalolamminkankaan varuskämpän kanssa. Peukalolammin nykyisen ”lepakko-laavun” alue vapautuu tällöin kokonaan jokamiesretkeilyn käyttöön.

Myös Rautasenmiilun varausteltapaikka on varauskäytössä, ja sinne rakennetaan nykyisen laavun ja lukitun puuvajan lisäksi myös kaivo, käymälä ja hevospuomi. Paikka sopii mm. ratsastusvaellusten levähdyspaikaksi.

Jos varausteltapaikkojen tarpeen kasvu edellyttää, kolmas varausteltapaikka laavuineen voidaan rakentaa Savilahdenkalliolle lähelle Kopinlahtea.

Myös muut telttailu- ja tulentekopaikat ovat yrittäjien käytössä yhteistyösopimusten mukaisesti, mutta yrittäjillä ei ole yksinoikeutta käyttöön eikä paikkoja voi varata.

Ratsastusvaelluksia järjestävät yrittäjät voivat kuljettaa ratsastajaryhmiään kuvassa 9 osoitetuilla reiteillä. Matkailuyrittäjät voivat kuljettaa polkupyörillä liikkuvia ryhmiään pyöräilyreiteiksi merkityillä poluilla tai teillä (kuva 9).

Melontayrittäjät voivat laskea kanoottejaan Pirttilahdesta ja Kopinlahdesta.

8 Luonto-opastus

8.1 Nykytila

8.1.1 Hämeen luontokeskus

Liesjärven kansallispuiston kävijät saavat luontoneuvontaa ympäri vuoden Hämeen luontokeskuksesta. Hämeen luontokeskus sijaitsee Liesjärven ja Torronsuon kansallispuistojen välissä, noin 10 km:n päässä molemmista. Hämeen luontokeskuksen ylläpitoon osallistuu Metsähallituksen ohella myös lähialueen kuntia. Luontoneuvontaa voi saada soittamalla, lähettämällä sähköpostia tai käymällä luontokeskuksessa. Luontokeskukseen ei ole sisäänpääsymaksua.

Aikuisryhmille pidettävään ryhmäopastukseen sisältyy Hämeen järviylängön muiden kohteiden lisäksi tietoa myös Liesjärven kansallispuistosta sekä av-ohjelmia, joissa kerrotaan Liesjärven kansallispuistosta ja Korteniemen perinnetilasta. Ryhmäopastukset av-ohjelmineen ovat maksullisia. Yksittäiskävijöille av-ohjelmat ovat ilmaisia.

Hämeen luontokeskuksessa on jaossa muiden Metsähallituksen esitteiden ohella myös Liesjärven kansallispuiston esiteaineistoa. Myynnissä on Liesjärveä ja sen ympäristöä koskevia Metsähallituksen julkaisuja ja karttoja, ja sieltä on saatavissa tietoa lähiseudun matkailupalveluista.

8.1.2 Korteniemen perinnetila

Kansallispuistossa sijaitsevalla Korteniemen perinnetilalla työskentelee kesäisin luonto-oppaita, jotka opastavat sekä yksittäiskävijöitä että ryhmiä. Korteniemen perinnetilan opastustoiminnan järjestämisessä noudatetaan vuoden 1998 erityissuunnitelmaa (Heinänen & Ormio 1998). Tilalla järjestetään perinnetapahtumia, joissa kävijät pääsevät kokeilemaan ja opettelemaan vanhan kansan taitoja. Omatoiminen tutustuminen, neuvonta ja tapahtumiin osallistuminen on maksutonta. Kävijät voivat myös maksutta osallistua tilan kulloisiinkin töihin ja opiskella vanhoja käden taitoja, mm. kehräystä. Ryhmien opastukset ovat maksullisia. Ryhmät voivat lisäksi vuokrata ranta- ja savusaunaa sekä muun yleisökäytön sallimissa rajoissa asuinrakennusta tarjoilua ja muuta ohjelmaa varten.

8.1.3 Maasto-opasteet

Pirttilahti, Kopinlahti, Korteniemi ja Kirkkolamminkangas ovat nykyisinkin käytössä olevia opastuspaikkoja, joista löytyy kansallispuiston kartta ja tietoa kansallispuiston luonnosta. Korteniemen Kotimetsän harjanteella sijaitseva opastuskatos purettiin vuonna 2003, ja uusittu opastusaineisto siirrettiin Korteniemen paikoitusalueen läheisyyteen pystytettyyn, paremmin maisemaan sopivaan latoon. Opastusladon sisällä on kartta, tietoa alueen luonnosta ja vieraskirja.

Kansallispuiston olemassa olevat ja suunnitellut opastuspaikat ovat taulukossa 9. **Opastuspaikka** on katos tai suuri opastustaulu. Osa sen sisällöstä on sama kaikissa paikoissa: alueen kartta, yleis-tietoa kansallispuistosta, järjestyssääntö sekä ohjeet ympäristöstävällisestä ja roskattomasta retkeilystä. Tämän lisäksi opastuspaikan taulussa kerrotaan juuri kyseisestä paikasta. Opastuspaikkaan liittyy paikoitusalue, ja siitä pääsee viitoitettuun polkuverkkoon. **Opastustaulut** ovat pienempiä maastoon tai rakennuksiin sijoitettavia tauluja. Niitä on mm. levähdyspaikkojen ja telttailualueiden yhteydessä. Ne antavat tietoa rauhoitusmääräyksistä ja roskattomasta retkeilystä. Yksittäisiä, tietyistä nähtävyydestä kertovia opasteita voidaan sijoittaa paikallishistoriansa tai luonnon erityispiirteiden vuoksi merkittävälle paikoille.

Taulukko 9. Liesjärven kansallispuiston opastuspaikat.

Kohde	Nykyinen varustus	Uusi varustus	Muuta
OPASTUSPAIKAT			
Salkolanjärvi	Paikoitus, kuntaopasteet, uimapaikka, kuntien jäteposte, MH:n opastustaulu		Tielaitoksen ylläpitämä levähdyspaikka uimakoppeineen, mökkimajoitus
Sikomäki	Paikoitus, opastustaulu		
Korteniemi	Paikoitus, opastustaulu, käymälä		Soveltuu liikuntarajoitteisille
Kirkkolamminkangas	Paikoitus, opastustaulu		
Pirttilahti	Paikoitus, opastustaulu, käymälä	Kanoottien veteenlaskupaikka	
Kopinlahti	Paikoitus, opastustaulu, käymälä, uimapaikka	Invakäymälä, pyörätuolitasanne	Sopii liikuntarajoitteisille ja kanootin veteenlaskuun
OPASTUSTAULUT			
Peukalolamminkangas	Paikoitus, opastustaulu		
Tervalampi		Paikoitus, opastustaulu	
Metsäoppilaitos	Paikoitus, opastustaulu		FAI ylläpitää
Rataslahti	Paikoitus, opastustaulu, laavu, käymälä, liiteri		Hämeen virkistysalueyhdistyksen
LUONTOPOLUT			
Ahonnokan luontopolku, 1 km	Kohdeopasteet		
Peukaloisen polku, 4 km	Vanhat kohdeopasteet	Opasteet uusitaan kokonaan	

8.1.4 Muu opastusaineisto

Liesjärven kansallispuistosta on julkaistu Metsähallituksen ilmaisesite (suomi, ruotsi, englantia) sekä pieni lehtinen Liesjärven linnut. Matti Torkkomäen kirjassa Lounais-Hämeen kansallisaarteet (2001) kerrotaan laajasti Liesjärven kansallispuiston luonnosta. Lisäksi Liesjärven kansallispuistoa esitellään Metsähallituksen verkkosivuilla (www.luontoon.fi). Hämeen järviylängön retki-kohteista ja Hämeen ilvesreitistä on saatavana maksullinen retkeilyyn sopiva kartta.

Omatoimista luonnonharrastusta ja suunnistuskykyä kehittävä luontorastisto eli lodjaus valmistui Liesjärven kansallispuistoon vuonna 2006.

8.2 Tavoitteet

Luonto-opastuksen päätavoitteena on, että kävijä saa perustiedot Liesjärven kansallispuiston luonnosta, historiasta ja kulttuurista sekä tietää, miten kansallispuistossa voi liikkua ja virkistäytyä.

Lisätavoitteita ovat perinnetietoisuuden lisääminen sekä luonnontuntemuksen ja luonnon kunnioituksen lisääminen. Käyntikertojen määrää pyritään kasvattamaan, erityisesti lapsiperheiden määrän ja talviretkeilyn osalta. Käyntikertojen kasvutavoite on 10 % nykyisestä vuoteen 2020.

Korteniemen perinnetilaa hyödynnetään kansanperinteeseen liittyvien tietojen ja taitojen levittäjänä ja ylläpitäjänä. Kansallispuistossa sijaitsevat muinaisjäännökset, erityisesti Korteniemen ja Hyypiönmajan kivistä asuinpaikat, huomioidaan alueen opastuksessa ja opetuksessa.

8.3 Toimenpiteet

Luonto-opastuksen nykytila Liesjärven kansallispuistossa on hyvä, ja se pidetään jatkossa nykyisellä tasolla. Vuonna 2005 kansallispuistoon liitetyt alueet kuitenkin kaipaavat opastuksen ja viitoituksen uusimista. Uusittavat opasteet on listattu taulukkoon 9.

Peukaloisen polun opastuspaikka (Sikomäki) kunnostetaan vastaamaan muun kansallispuiston standardeja. Kartan ja retkeilyohjeiden lisäksi taulussa kerrotaan lyhyesti ennallistamistoimista, koska niitä tehdään lähivuosina alueella melko paljon. Peukaloisen polku uusitaan ja siitä tehdään lapsiperheille soveltuva luontopolku (teemana esim. metsän eläimet).

Valtatie 2:n varrella Salkolassa olevaa suosittua Tielaitoksen levähdysaluetta kehitetään yhteistyössä Tielaitoksen kanssa sellaiseksi, että se palvelee myös kansallispuiston opastuspaikkana.

Käyntikertojen määrää pyritään kasvattamaan mm. lisäämällä tiedottamista Liesjärven kansallispuiston ajankohtaisista asioista ja Korteniemen tapahtumista.

9 Opetus

9.1 Nykytila

Korteniemen perinnetilan opetustoiminnassa noudatetaan vuoden 1998 erityissuunnitelman (Heinänen & Ormio 1998) linjauksia. Korteniemen perinnetilalla tarjotaan aukioloaikoina perusopastuksia koululaisryhmille. Maksulliset, noin tunnin kestävät opastukset varataan etukäteen, ja niissä kerrotaan, miten metsänvartijatilalla ennen vanhaan elettiin. Koululaisopastuksia tehdään myös maastossa, mutta tällöin ne ovat kestoltaan pidempiä.

Lisäksi koulut voivat saada etukäteen tilaamalla vanhojen työmenetelmien opetusta oppilailleen: esim. kehräämistä, käsikivillä jauhamista ja riukuaidan tekoa. Teemapäivinä (esim. leivonta- tai pellavapäivänä) sekä perinnepäivinä kävijät voivat opetella vanhoja kädentaitoja ja nähdä käsityö mestareita työssään (esim. lankojen värjäys ja pärekopan teko).

Korteniemen perinnetilalla vierailee vuosittain muutama ryhmä ammattioppilaitosten opiskelijoita, joille opetetaan vanhoja työmenetelmiä, mm. riukuaidan tekoa ja pellavan käsittelyä. Korteniemi on myös hyvin suosittu ammatillisten oppilaitosten harjoittelijoiden (metsäala, maatalousala, käsityöala) harjoittelupaikka, ja muutama opinnäytetyökin sieltä on tehty.

Forssan ammatti-instituutin luonnonvara- ja ympäristöalan yksiköllä (entinen Tammelan metsäoppilaitos) on ollut käyttöoikeus Metsähallituksen hallinnassa olevaan opetusmetsään (210,7 ha) vuodesta 1960 lähtien. Koulutukseen liittyvät käyttömuodot opetusmetsässä ovat olleet maiseman- ja ympäristöhoitotyöt ulkoilualueella, luontomatkailu (reitistön ja rakenteiden teko/huoltotoimet), kalastus / kalavesien hoitotyöt, riistanhoitotyöt ja metsästys (metsäkanalintu- ja hirvikannat, sorsastus, pienpetopyynti), keräilytalouden opetus (marjat, sienet, yrtit), liikunnan opetus (suunnistus, metsätaitoradat), ympäristötiedon, lajintunnuksen ja ekologian opetus sekä pysyväisluonteiset koealat (Etelä-Suomen hakkuun työvaikeusluokituskoalat, pitkäkestoiset lannoituskoalasarjat).

Osa havaintometsästä liitettiin kansallispuistoon vuonna 2005. Jatkossa edellä mainituista käyttömuodoista pyritään turvaamaan ne, jotka suojelusäädösten puitteissa ovat mahdollisia.

9.2 Tavoitteet

Korteniemen perinnetilan opetukselliset tavoitteet määritetään vuoden 1998 erityissuunnitelmassa (Heinänen & Ormio 1998), jossa Korteniemi luokitellaan kansallispuiston opetusalueeksi. Korteniemen perinnetilan tarjoaman luonto-opetuksen päätavoitteena on, että koululaiset ja opiskelijat saavat perustietoa Liesjärven kansallispuiston luonnosta, historiasta ja kulttuurista sekä oppivat, miten kansallispuistossa voi liikkua ja virkistäytyä. Lisäksi heillä on mahdollisuus oppia kansanperinteeseen liittyviä tietoja ja taitoja, ja he oppivat tuntemaan vanhoja suomalaisia kotieläinrotuja ja perinnekasveja.

Metsäopetus on puistossa entisen opetusmetsän alueella edelleen mahdollista suojelumääräysten sallimissa puitteissa Metsähallituksen kanssa tehdyn sopimuksen mukaisesti. Opetukseen liittyviä koealoja voidaan edelleen ylläpitää, mikäli ne eivät edellytä luonnontilan muuttamista.

Kouluopetusta suunnataan Korteniemen lisäksi myös Peukaloisen alueelle.

9.3 Toimenpiteet

Sekä luonto-opetuksen että perinneopetuksen jatkuminen ja korkean tason ylläpitäminen Korteniemen perinnetilalla edellyttää, että tilalla on koko aukioloajan ammattitaitoista (luonto-opastukseen ja -neuvontaan sekä tilanhoitoon perehtynyttä) vakinaista tai puolivakinaista työvoimaa.

Korteniemeen tehdään opetusmateriaalia ala- ja yläkouluja varten sekä luonto-opetus- ja perinneopetussuunnitelma.

Peukalolammin ympäristöön (33,0 ha) ja Korteniemeen (23,0 ha) perustetaan kouluja ja muita oppilaitoksia varten opetusalueet, joista voidaan rauhoitusmääräysten estämättä ottaa opetus-tarkoitukseen kasvi- ja maaperänäytteitä (kuva 9). Korteniemen alueelta voidaan kuitenkin ottaa vain vähäisiä maaperänäytteitä, kunnes alueen kivikautisen asuinpaikan luonne ja laajuus on tutkittu (luku 6.2.2). Opetusalueen käyttäjiä varten tehdään ohje, minkälaista toimintaa siellä voi harjoittaa ja mitä näytteenoton rajoituksia siellä on luonnon ja muinaisjäännösten suojelemiseksi.

10 Tutkimus

10.1 Nykytila

10.1.1 Inventoinnit

- **Geologia**

Liesjärven kansallispuiston, samoin kuin koko Hämeen järviylängönkin, geologia tunnetaan hyvin. Koko alueelta on olemassa sekä maaperä- että kallioperäkartat ja näihin liittyvät julkaisut, jotka löytyvät tämän suunnitelman kirjallisuusluettelosta. Lisäksi kansallispuiston alueen maaperägeologisesta edustavuudesta on tehty selvitys vuonna 1996 (Kutvonen 1996). Tämä alue kuitenkin kattaa vain silloisen kansallispuiston, eli noin yhden kolmasosan nykyisestä kansallispuistosta. Toisaalta tutkimusalueessa ovat mukana ilmeisesti kansallispuiston geologisesti mielenkiintoisimmat alueet.

- **Kasvillisuus**

Liesjärven kansallispuiston kasvillisuudesta on tehty selvitys vuonna 1985 (Luttinen 1985). Tämä kattaa vain silloisen kansallispuiston alueen, joten uudelle selvitykselle olisi tarvetta. Kortenien perinnetilan alueen kulttuurilajeista ja puutarhakasveista on olemassa muutama selvitys (Heikkilä 1988 ja 1998, Kanerva 1992, Rytteri 1997). Kortenien perinnetilan ja Lintusyrjän pihapiireissä ja laidunnusalueilla pitäisi tehdä kasvillisuus selvitys ja toistaa se muutaman vuoden välein, jotta laidunnuksen ja muiden hoitotöiden vaikutusta pystyttäisiin seuraamaan.

- **Linnusto**

Liesjärven kansallispuiston linnusto tunnetaan jokseenkin hyvin aiemmilta vuosilta (Kellomäki 1972, Pihajoki 1977, Miikkulainen 1981, Vickholm & Rasp 1981, Alhainen 1982, Vickholm & Virolainen 1983, Lounais-Hämeen lintuharrastajat ry 1991, Lehtinen 2001). Alueella on mm. linnuston laskentalinjoja. Lisäksi alueella tehdään varpuspöllön pesintätutkimusta (Pentti Arjovirta, suull. ilm. 15.11.2006). Kansallispuiston laajentaminen vuonna 2005 ja viime vuosien ennallistamistoimet ovat tehneet linnuston linjalaskentojen uusimisen ja täydentämisen ajankohtaiseksi.

- **Selkärangattomat**

Liesjärven kansallispuiston selkärangattomien lajisto tunnetaan hajanaisesti (Tukia 1994, 1995, Järventausta 1996, Heinänen 1997, Kaaro 1997, Ahlroth ym. 2000). Korteniemessä on lisäksi Suomen ympäristökeskuksen maatalous- ja perinnebiotooppien päiväperhoslajiston laskentalinja.

- **Käävät**

Liesjärven kansallispuiston kääpälaajistoa on inventoitu (Kotiranta & Saarenoksa 1990, Nissinen 1996, Ahlroth 2000, Ahlroth ym. 2000, Härmä & Kunttu 2005), mutta saatu tieto on hajanaisista. Härmän & Kuntun (2005) mukaan Liesjärven kansallispuisto on osoittautunut kääpälaajien suojelun kannalta tärkeäksi vanhan metsän alueeksi, jossa on monimuotoinen lajisto. Alueelle olisikin tehtävä kattava kääpälaajistoselvitys. Lisäksi ennallistamisen vaikutuksia tulisi tutkia kääpälaajiston ja kääpien määrien muutosta seuraamalla.

- **Nisäkkäät**

Liesjärven kansallispuiston liito-oravaesiintymät tunnetaan hyvin (Ormio 1986, Sulkava ym. 1994). Esiintymät pitäisi kuitenkin tarkistaa muutaman vuoden välein. Koska lajin kartoittaminen on helppoa, se voitaisiin tehdä harjoittelijatyövoimalla. Kansallispuiston pikkunisäkkäitä selvitettiin parikymmentä vuotta sitten (Liukko 1986). Tutkimuksen perusteella puistossa esiintyy päästäisistä metsä- (*Sorex araneus*), vaivais- (*S. minutus*), idän- (*S. caecutiens*) ja vesipäästäisiä (*Neomys fodiens*) sekä myyristä metsä- (*Clethrionomys glareolus*) ja peltomyyriä (*Microtus agrestis*). Kansallispuiston alueella elää todennäköisesti muitakin pikkunisäkkäslajeja, joten lajilistaa voitaisiin täydentää esim. pöllöjen oksennuspalloja analysoimalla. Lepakoista on havaintoja pohjanlepakosta (*Eptesicus nilssoni*) ja viiksisippalajista (*Myotis* sp.) (Hannu Ormio, suull. ilm. 2006).

- **Arkeologia**

Liesjärven kansallispuistoa ei ole koskaan erikseen inventoitu. Tammelan kuntaa inventoitiin vuosina 1982 ja 2006. Myös Someron kuntaa inventoitiin vuonna 2006. Kansallispuistossa ei ole suoritettu arkeologisia tutkimuskaivauksia tai muita arkeologisia hankkeita, vaikka tehdyt löydöt viittaavat siihen, että alueelta voisi löytyä tutkimuksellisesti arvokkaita kohteita. Arkeologian ja kulttuuriperinnön osalta alue tunnetaan huonosti.

10.1.2 Muu tutkimus ja seuranta

- **Kävijätutkimukset ja -laskennat**

Liesjärvellä tehtiin kävijätutkimus kesällä 2000 yhdessä Helvetinjärven kansallispuiston kanssa (Reunanen 2001). Tutkimus oli lähinnä kävijätyytyväisyys selvitys, jossa kävijöitä haasteltiin kansallispuiston peruspalveluihin ja mahdollisiin maksullisiin oheispalveluihin liittyen. Kävijämäärien seuraamista varten Liesjärven kansallispuistossa on kaksi kävijälaskuria: Korteniemen perinnetilan portissa ja Pirttilahdesta etelään tulevan polun varressa Kyynäränharjulla.

Lisätietoa Liesjärven kansallispuiston kävijöistä saadaan myös Hämeen luontokeskuksessa viiden vuoden välein tehtävistä kävijätutkimuksista. Aikaisempi tutkimus on vuodelta 2001 (Saloniemi & Salonen 2002), ja uusi tutkimus on tekeillä (2006–2007).

- **Ennallistamistutkimukset ja -seurannat**

Liesjärven kansallispuistossa on viime vuosina tehty melko paljon ennallistamistöitä, ja niitä tullaan jatkossakin tekemään (mm. Heinänen 2005). Ennallistamisen vaikutuksiin liittyviä tutkimuksia on Suomessa tehty vähän. Soiden ennallistamisen ja kulojatkumon vuoksi Liesjärven kansallispuisto on hyvä ja helposti saavutettava kohde tällaisille tutkimuksille. Soukonkorpi on yksi korpien ennallistamistutkimuksen intensiiviseurantakohteista. Siellä tehdään seurantatutkimusta (mm. vedenpinnan taso, puuston määrä ja laatu, kovakuoriaiset, jäkälät, kasvillisuus, linnusto, käävät) yhteistyössä Suomen ympäristökeskuksen tutkijoiden kanssa. Kansallispuiston vanhimmalla kulotuskohteella (poltto 1993) seurataan kasvillisuuden kehittymistä, lahottajasieniä ja kovakuoriaisia. Luonnonhoidollisten kulotusten vaikutuksesta kovakuoriaislajistoon on tehty selvitys (Tukia 1995).

- **Hirvitutkimus**

Liesjärven kansallispuistossa tavataan hirviä (*Alces alces*), valkohäntäpeuroja (*Odocoileus virginianus*) ja metsäkauriita (*Capreolus capreolus*), jotka käyttävät ravinnokseen taimikkovaiheen metsiköitä ja alikasvoksia. Metlan tutkimuksen tavoitteena on selvittää, missä määrin varsinkin runsaslukuisemman hirven valikoiva ravinnonkäyttö vaikuttaa suojellun metsäalueen puustoon ja muuhun kasvillisuuteen. Aitaamalla eristettyjen koalueiden kehitystä seurataan ja käytetään vaikutusten vertailuaineistona. Inventoimalla selvitetään laajemmin hirvien vaikutusta metsän uudistumiseen. Seurannassa ovat vuonna 1995 perustetut aitaukset, ja vuonna 2006 aloitetaan seurantakoe paloalueella puiston uudessa laajennusosassa. Laajennusosalla tehtiin myös vuonna 2005 inventointi hirvien vaikutuksesta. (Risto Heikkilä, kirjall. ilm. 18.5.2006)

- **Mehiläistutkimus**

MTT:n Kasvinsuojelulla on Parrulanssinnummella kaksi mehiläispesää. Ne ovat osa eristystarhoissa tehtävää mehiläisten tautitutkimusta, joka on jatkunut vuodesta 1991 (Seppo Korpe-la, suull. ilm. 18.5.2006).

- **Tutkimus Korteniemen perinnetilalla**

Korteniemen perinnetilalla on tehty hyönteisiin ja kasvillisuuteen liittyviä tutkimuksia (ks. edellä), ja savusaunan ikä on määritetty dendrokronologisesti (Zetterberg 1991). Lisäksi Korteniemen haarapääskyjä on rengastettu ja niiden pesintää on seurattu vuosina 1998–2002 (Tarja Tuomela, kirjall. ilm. heinäk. 2006). Keskeinen tilan toimintaan ja kulttuuriympäristön seurantaan liittyvä väline Korteniemessä on perinnetilan päivittäinen työpäiväkirja, jota pidetään vuoden 1998 erityissuunnitelman mukaisesti.

Korteniemen perinnetila (samoin kuin muutkin Metsähallituksen perinnetilat) on mukana MTT:n tutkimushankkeessa **Kasvigeenivarojen tilalla suojelun edistäminen Suomessa**. Tutkimuksen päätavoitteena on mm. luoda verkosto, johon otetaan mukaan tiloja, joilla on viljelyssä maatiaisviljoja tai vanhoja viljalajikkeita. Tämä hanke on yksi Suomen maa- ja metsätalouden kansallisen kasvigeenivaraohjelman osahankkeista (Sahramaa 2006, julkaisematon tutkimussuunnitelma).

Korteniemen perinnetila on mukana MTT:n ympäristötutkimuksen ja Tarton yliopiston Maalle oppimaan -interreg-hankkeessa, joka tähtää opetuksen kehittämiseen. Hankkeen nimi on **Maaseutulähtöisen ympäristökasvatuksen verkosto Suomessa ja Virossa**. Lyhyt yhteenveto hankkeesta:

Suomen ja Viron yhteinen tavoite on kehittää ympäristövastuullisuutta ja -tietoutta edistämällä koululaisten henkilökohtaisia kosketuksia maaseudun perinteisiin, kulttuuriympäristöön ja luontoon. Tämä toteutetaan tutkivan ja kokemuksellisen oppimisen kautta koulun opetussuunnitelmaa tukien. Hankkeen tavoitteet ja toiminnot vastaavat omalta osaltaan YK:n kestävästä kehityksestä edistävän koulutuksen vuosikymmenen (2005–2014) sekä Johannesburgin (2002) huippukokouksen päämääriä. (Smeds & Puura 2006, julkaisematon tutkimussuunnitelma)

10.2 Tavoitteet

Liesjärven kansallispuiston hoidon ja käytön suunnittelu tarvitsee jatkuvasti ajantasaista tietoa alueen luonnosta ja kävijöistä sekä näiden vuorovaikutuksesta.

Erytyisesti Liesjärvellä tehtyjen ja tulevaisuudessa tehtävien ennallistamistoimien vaikutuksia on seurattava jatkossakin. Hyvin tärkeää olisi seurata korpisoiden ja metsien ennallistamisen sekä kulotuksen vaikutusta vanhan metsän lajeihin ja uhanalaisiin lajeihin. Seurannan kohteeksi valitaan eliölajiryhmä, esim. käävät, joka mahdollisimman hyvin indikoi myös muita eliöyhteisössä ennallistamisen seurauksena tapahtuvia muutoksia.

Korteniemen perinnetila ja Lintusyrjä tarjoavat poikkeuksellisen hyvät mahdollisuudet seurata hoidon vaikutusta vanhaan kulttuurilajistoon. Korteniemi soveltuu hyvin myös monenlaiseen muuhun tutkimukseen. Niiden tarve on esitetty vuoden 1998 erityissuunnitelmassa.

Opastuksen, neuvonnan, luonto-opetuksen ja luontomatkailun kehittäminen edellyttävät säännöllisesti tehtäviä kävijätutkimuksia ja -laskentoja.

10.3 Toimenpiteet

Liesjärven kansallispuiston kävijälaskentaa tehostetaan. Laskurien tarpeesta tehdään suunnitelma. Lisäksi kansallispuistossa tulee tehdä **kävijätutkimus** (viiden vuoden välein) sekä **kääpäinventointi ja kääpien määrällinen tutkimus** (10 vuoden välein).

Lisäksi kansallispuistossa suoritetaan **kulttuuriperintöinventointi** ja **Korteniemen kivikautisen asuinpaikan tutkimus** (luku 6.2.2) ennen seuraavaa hoito- ja käyttösuunnitelmaa. Tutkimukset voi tehdä Museovirasto tai arkeologi Museoviraston tutkimusluvalla.

Metsähallitus vastaa alueen perusinventoinneista sekä hoitotöiden seurantaselvityksistä. Eri tutkimustahojen ja erikoisryhmien harrastajien kanssa pyritään ylläpitämään ja käynnistämään alueen hoidon ja käytön kannalta tarpeellista tutkimusta. Myös muuhun tutkimukseen suhtaudutaan myönteisesti, jos siitä ei ole haittaa suojelutavoitteiden toteutumiselle.

11 Toimenpidesuunnitelmat

Tämän hoito- ja käyttösuunnitelman sekä aiemmin tehtyjen erityissuunnitelmien (Metsähallitus 1978, 1985, 2005, Rahola 1997, Jaakkola P. 1997, Uotila 1998, Jaakkola S. 1998, 2001, Heinänen & Ormio 1998, Heinänen 2005) lisäksi Liesjärven kansallispuistolle laaditaan seuraavat toimenpidesuunnitelmat:

- Korteniemen perinnetilan luonto- ja perinneopetussuunnitelma
- Korteniemen alueen ulkopuolisten perinneympäristöjen ja historiallisten kohteiden hoitosuunnitelma.

HALLINTO JA TOTEUTUKSEN YMPÄRISTÖVAIKUTUKSET

12 Hallinnan ja hoidon järjestäminen

Metsähallituksen hallinnoiman Liesjärven kansallispuiston hoidon ja käytön järjestämisestä sekä kehittämisestä vastaa Metsähallituksen Etelä-Suomen luontopalvelut. Tämä käsittää ennallistamisen ja muut luonnonhoitotyöt, reitistön, palvelurakenteiden ja opasteiden kehittämisen, ylläpidon ja huollon, Korteniemen perinnetilan toiminnan ylläpidon, kesäaikaisen henkilöopastuksen Korteniemessä sekä kansallispuistoa hyödyntävän matkailun yritystoiminnan koordinoinnin ja tarvittavien sopimusten tekemisen.

Forssan ammatti-instituutin luonnonvara- ja ympäristöalan sekä Metsähallituksen väliseen kumppanuussopimukseen sisältyy Liesjärven kansallispuiston käyttö koulutusyhteistyössä. Hämeen ilvesreittiä ylläpitää Hämeen virkistysalueyhdistys, jonka kanssa sovitaan kansallispuiston alueella olevien reittiosuoksien hoidosta.

Liesjärven kansallispuistoon kuulumattoman Liesjärven Natura-alueen vesialue on Kyynäränharjun vesialueiden osakaskunnan hallinnassa. Metsähallitus on yksi osakkaista.

Liesjärven kansallispuiston ja siihen liittyvän Natura-alueen hoitoa ja käyttöä ohjaavat

- Liesjärven kansallispuiston hoito- ja käyttösuunnitelma
- Liesjärven kansallispuiston Korteniemen metsänvartijatilan erityissuunnitelma
- Laki eräiden uusien luonnonsuojelualueiden perustamisesta valtionmaille (634/1956)
- Laki eräiden valtion omistamien alueiden muodostamisesta kansallispuistoiksi ja luonnonpuistoiksi (674/1981)
- Laki Liesjärven kansallispuiston laajentamisesta (51/2005)
- Asetus eräistä valtion omistamille alueille perustetuista kansallispuistoista ja luonnonpuistoista (674/1981)
- Luonnonsuojelulaki (1096/1996) ja luonnonsuojeluasetus (160/1997, muutettu 913/2005)
- Muinaismuistolaki (295/1963)
- Euroopan unionin luontodirektiivi ja lintudirektiivi.

Alueelliset ympäristökeskukset (Häme, Lounais-Suomi, Uusimaa) valvovat Natura-alueiden ja direktiivilajien suojelun toteutumista.

13 Palvelurakenteiden huolto

Polkuverkostoon liittyvät palvelurakenteet ovat pääasiassa talvella huollettavia, mutta osa voidaan huoltaa kesällä teitä pitkin. Huollon edellyttämän maastoliikenteen tulee jäädä mahdollisimman huomaamattomaksi, ja se tehdään pääasiassa moottorikelkalla. Kansallispuiston huoltotukikohdat ovat Hämeen luontokeskuksen ja Leppäniityn kämpän yhteydessä. Kansallispuistolla on jätehuoltosuunnitelma, joka tarvittaessa uusitaan. Polttopuuhuoltoa ja -kulutusta seurataan Metsähallituksen ympäristö- ja laatuvaatimusten mukaisesti.

Jätehuollossa noudatetaan Metsähallituksen ympäristö- ja laatujärjestelmän asettamia vaatimuksia. Liesjärven kansallispuistossa siirryttiin roskattomaan retkeilyyn vuonna 1998, minkä jälkeen roskien keräyspisteet poistettiin maastosta. Telttailu- ja tulentekopaikkojen yhteydessä on kompostikäymälät lukuun ottamatta Peukaloisen ja Kaksvetisen käymälöitä, jotka kunnostetaan mahdollisimman pian vastaamaan Metsähallituksen vaatimuksia. Käymäläjäte jatkokompostoidaan Leppäniityn keskuskompostorissa ja levitetään lopuksi Korteniemen pelloille. Muuta jätehuoltoa ei järjestetä, mutta valistusmateriaalia jaetaan ja lisätään tarvittaessa.

Korteniemen perinnetilalla sekä Hyypiön ja Leppäniityn kämpillä on omat keräysastiat lasi-, metalli- ja sekajätteelle sekä tuhkalle. Kansallispuiston huollon yhteydessä syntynyt energiajäte ja ongelmajäte välivarastoidaan Leppäniityn kämpälle, josta se toimitetaan jätteenkäsittelyyn tai kierrätykseen – samoin kuin lasi-, metalli- ja sekajätekin. Jätteiden lajittelua ja välivarastointia kehitetään Leppäniityn kämpällä, ja Liesjärven kansallispuistolle tehdään jätehuoltosopimus.

Leppäniityn kämppää käytetään vain huoltotukikohtana tai henkilökunnan työmaamajoituspaikkana.

14 Valvonta

Metsähallitus vastaa Liesjärven kansallispuiston valvonnasta. Metsähallituksen luontovalvoja ja tarvittaessa erätarkastaja liikkuvat maastossa tarkkaillen rauhoitusmääräysten ja järjestyssäännön sekä mm. maastoliikennesäädösten noudattamista.

Tärkeä ajankohta valvonnan kannalta on erityisesti vesilintujen metsästyksen aloitusviikko. Lisäksi valvontatarvetta alueella ovat yleensä aiheuttaneet moottorikelkkailu ja koirien irtipito. Luvaton mönkijäajelu maastossa on myös lisääntymässä. Luvatonta moottorikelkkailua pyritään hillitsemään valvontaiskuin. Mönkijöiden kulun estämiseksi käytetään puomeja, ja ongelmalliset tiet varustetaan ajokieltoimerkeillä.

Poliisi antaa tarvittaessa virka-apua Metsähallitukselle alueen valvonnassa.

Kyynäränharjun vesialueen osakaskunnalla on vesialueidensa käytön valvontavelvoite. Osakaskunta tekee valvonnassa yhteistyötä Metsähallituksen kanssa. Osakaskunnalla on oikeus valvontakäyttöön tarkoitetun veneen pitoon omistuksessaan olevilla vesialueilla.

15 Ympäröivän alueen maankäyttö

Natura-alueen toteuttaminen

Vireillä olevien vesijakotoimitusten tarkoituksena on erottaa valtiolle kuuluvat vesialueet, jolloin kansallispuiston sisällä olevat lammet pyritään liittämään kansallispuistoon ja valtiolle pyritään saamaan Naturaan kuuluvia ja kansallispuistoon rajoittuvia osia suurista järvistä. Naturassa olevat maa-alueet kuuluvat jo kansallispuistoon lukuun ottamatta kahta Peukaloisen pohjoispuolista 0,5 ha:n palstaa. Ne pyritään hankkimaan valtiolle ja liittämään kansallispuistoon.

Kansallispuistoon rajoittuvien kaavavarausten toteuttaminen

Kansallispuistoon rajoittuu Kanta-Hämeen maakuntakaavassa (2004) 112,9 ha:n kokoinen Onkimaanjärven VR-alue (merkittävä retkeilyn ja luontovirkistykseen viheralue), johon kuuluu 3 km Onkimaanjärven rantaa. Alue on Metsähallituksen hallinnassa; sen halki kulkee Hämeen ilvesreitti, ja alueella on reittiin liittyvä Rataslahden laavu. Aluetta ja sen retkeilypalveluja kehitetään siten, että valtion omistamat Onkimaanjärven ranta-alueet muodostavat maiseman ja virkistyskäytön suhteen yhtenäisen kokonaisuuden. Alueella sijaitsee myös valtakunnallisesti arvokas moreenimuodostuma, Pernunmäen kumpumoreeni. Pirttilahdessa on pieni niittypalsta, joka on maakuntakaavassa SL-varausta. Se pyritään hankkimaan valtiolle liitettäväksi kansallispuistoon.

Salon seudun maakuntakaavaehdotuksessa on suojelualuevaraus (S) Lehesjoen ja Liesjärven etelärannalla siten, että varaus yhdistää Taipaleen palstan muuhun kansallispuistoon. Alueen omistaa Someron yhteismetsä. Selvitetään mahdollisuus aluevaihtoon, jolla suojelualuevaraus liitettäisiin kansallispuistoon. Tällä tavoin kansallispuiston alueesta muodostuisi yhtenäisempi, Lehesjoen ennallistaminen kävisi mahdolliseksi, kansallispuistoon tulisi 600 m Liesjärven rantaa, ja seudullinen retkeilyreitti Korteniemestä Salkolanjärvelle voitaisiin sijoittaa kokonaan kansallispuiston alueelle.

Vesiliikenne

Liesjärven ja Kyynäräjärven Naturaan kuuluvat vesialueet eivät kuulu kansallispuistoon, vaikka rannat ja saaret kuuluvat. Vesialueet tulisi pitää mahdollisimman rauhallisina mm. vesilinnuston pesinnän ja poikueaikaisen rauhan turvaamiseksi. Tästä syystä moottoriveneille suositellaan enintään 10 km/h nopeutta; vesiskoottereita, vesihiihtoa tai vastaavaa toimintaa ei tulisi harjoittaa lainkaan. Välijoen rannat kuuluvat kansallispuistoon, mutta joen vesialue ei. Joki tulisi säilyttää vapaana sellaisista rakenteista, jotka estävät melomisen jokea pitkin.

Puolustusvoimien tarpeet

Tartlammin lähellä on puolustusvoimien varikkoalue, ja kansallispuistoon kuuluva Tartlammin ympäristö sisältyy sen suoja-alueeseen. Tästä syystä Tartlammin alueelle ei ohjata yleisökäyttöä, vaan seutu pyritään pitämään mahdollisimman rauhallisena. Puolustusvoimat voi pitää aitalinjan ympäristön avoimena.

16 Resurssit ja aikataulu

Taulukossa 10 on arvioitu tämän suunnitelman toteuttamisen investointiluonteiset kustannukset. Liesjärven käyttökustannukset sisältävät palveluvarustuksen huollon, ennallistamisen ja luonnonhoidon sekä Korteniemen hoidon, opastuksen ja valvonnan. Käyttökustannukset ovat nyt noin 23 000 € (ei sisällä kiinteitä palkkakuluja huollon osalta), vuonna 2011 noin 26 000 € ja vuonna 2016 noin 30 000 €.

Ennallistamiseen liittyvät resurssit ja aikataulut on eritelty Liesjärven kansallispuiston ennallistamissuunnitelmassa. Ennallistamistoimenpiteet toteutetaan vuoteen 2012 mennessä, ja niiden kokonaiskustannuksiksi on arvioitu 113 000 €, josta puunmyyntituloilla katetaan 29 000 € (Heinänen 2005).

Taulukko 10. Liesjärven kansallispuiston hoito- ja käyttösuunnitelman toteutuksen arvioidut kustannukset.
* = toteutuksen aikataulu vankityörahoituksen aikataulun ja budjetin mukaan. ** = karkea arvio kustannuksista.

Kohde	Euroa	Tavoiteaikataulu	Muuta
KORTENIEMI			
Vinttikaivo	700	2009	
Tuulella toimiva pärehöylä**	20 000	2011	
Liistekatiska	200	2008	
Puuveneet, 2 kpl	2 600	2009	
RETKEILYREITIT*			
Peukaloisen luontopolku: kohdeopasteet, viitoitus, pitkokset	2 500	2009	
Soukonkorven polku: pitkokset, viitoitus	2 500	2009	
Reittien kunnostus (pitkokset, sillat ym.)	10 000	2010	
MUU PALVELUVARUSTUS*			
Savilahti: laavu	2 350	Tarvittaessa	
Siltalahti: laavu	2 350	Tarvittaessa	
Peukalolamminkangas: laavu	2 350	2008	
Savilahdenkallio: laavu, käymälä, liiteri	5 350	Tarvittaessa	
Peukalolammi: käymälän uusiminen	2 200	2008	
Kaksvetinen: käymälän uusiminen	2 200	2008	
Rautasenmiilu: käymälä, kaivo, hevospuomi	4 200	2008	
Kopinlahti: invakäymälä, pyörätuolitasanne	4 000	2010	
Peukalolammi: laiturit	600	2008	
Puomit, 3 kpl	1 500	2008	
Dynamiittikorsun kunnostus (sekä käymälä ja liiteri)	3 500	Tarvittaessa	
OPASTUSTAULUT*			
Savilahti	1 000	2008	
Peukalolammi	1 000	2008	
Kaksvetinen	1 000	2008	
Siltalahti	1 000	2008	
Rautasenmiilu	1 000	2009	
Peukalolamminkangas	1 000	2009	
Tervalammi	1 000	2009	
MUU OPASTUS*			
Kansallispuiston portti, 3 kpl	4 000	2011	
TUTKIMUS JA TOIMENPIDESUUNNITELMAT			
Korteniemen luonto- ja perinneopetussuunnitelma	2 000	2009	
Perinneympäristöjen ja historiallisten kohteiden hoitosuunnitelma	2 000	2009	
Kävijätutkimus	27 000	2008, 2013, 2018	à 9 000
Käähätutkimus	6 000	2008, 2018	à 3 000
Kulttuuriperintöinventointi	4 500	Viimeistään 2017	
Korteniemen kivikautisen asuinpaikan tutkimus	5 500	Viimeistään 2017	
Yhteensä	127 100		

17 Suunnitelman vaikutusten arviointi

17.1 Ekologiset vaikutukset

Kansallispuiston kävijämäärien arvioidaan kasvavan tulevaisuudessa. Suunnitelmassa esitetyt toimenpiteet – kuten käytön vyöhykkeet, palveluvarustuksen keskittäminen ja käytön ohjaaminen – tukevat alueen luonnontilaisuuden ja luonnonrauhan säilyttämistä siten, että häiriintyvä ja kuluva alue pysyy alaltaan kohtuullisena eikä käyttö tuhoa arvokkaimpia luontokohteita. Ennallistamistoimet lisäävät alueen luonnontilaisuutta pitkällä aikavälillä. Kulumisen ja käytön seurannalla voidaan myös ennakoita ongelmia.

Korteniemen tilalla tehtävä vanhojen kasvilajikkeiden ”tilalla viljely” (aidossa ympäristössä aidot lajikkeet) on hyvin arvokas tapa säilyttää vanhojen lajikkeiden geeniperimää ja elinkelpoisuutta.

17.2 Sosiaaliset ja taloudelliset vaikutukset

Liesjärven kansallispuistoon tullaan viettämään vapaa-aikaa retkeillen yksin, ryhmissä tai ystävien ja sukulaisten kanssa. Virkistäytyminen vaikuttaa myönteisesti ihmisten henkiseen ja fyysiseen hyvinvointiin sekä kohottaa elämisen laatua. Virkistäytymisen ohella kävijöiden tietämys luonnosta ja luonnonsuojelusta lisääntyy. Samalla myös luonnon arvostus kasvaa.

Korteniemen perinnetilalla koululaiset ja muut kävijät pääsevät tutustumaan entisajan elämäntapaan sekä opettelemaan ja kokeilemaan vanhoja työtapoja, millä on tärkeä merkitys kansanperinteeseen liittyvien tietojen ja taitojen säilyttämisessä sekä oman menneisyytemme ymmärtämisessä.

Palveluvarustuksen lisääminen parantaa luontomatkailuyrittäjien toimintamahdollisuuksia kansallispuistossa. Kävijämäärän kasvulla on välillisiä positiivisia vaikutuksia myös ympäristön muille matkailupalveluille.

Metsästystä koskevilla rajoituksilla (vain hirven ajo sallittu) voi olla sosiaalisia vaikutuksia paikalliseen metsästyskulttuuriin liittyen.

17.3 Vaikutus Natura 2000 -luontotyyppeihin

Kaikki kansallispuistoon kuuluvat lammet ovat luontotyyppiltään **humuspitoisia järviä ja lampia (3160)**. Niihin ei suoranaisesti kohdisteta ennallistamistoimia, mutta ympäröivien metsien ja soiden ennallistamisen seurauksena joidenkin lampien vedenpinta voi nousta ja veden laatu voi heikentyä tilapäisesti. Toisaalta niiden vedenkorkeus ja tulvarytmi palaavat lähemmäs luonnontilaa. Soiden ennallistamisen vaikutukset kansallispuiston ulkopuolisiin Natura 2000 -vesistöihin ovat vähäisiä. Ennallistettavien soiden pinta-alat ovat pieniä ja ne sijaitsevat eri puolilla kansallispuistoa, minkä vuoksi valuma hajaantuu. Vaikutukset otetaan huomioon toimia suunniteltaessa, ja tarvittaessa järjestetään seuranta. Soiden ennallistamisen myötä ravinteiden huuhtoutuminen vesistöihin muuttuu lähemmäs luonnontilaista.

Pikkujokiin ja puroihin (3260) sekä niiden yläpuolisiin soihin kohdistuvat ennallistamistoimet parantavat puroihin liittyvien elinympäristöjen laatua palauttamalla uoman monimuotoisuutta, luonnonmukaista virtaamaa ja ennallistumisen myötä myös veden laatua pitkällä aikavälillä.

Ojituksen muuttamat suot – kuten **keidassuot (7110)** ja **puustoiset suot (91D0)** – kuuluvat ennallistamisen piiriin. Ennallistamistoimenpiteet (mm. ojien patoaminen) parantavat soiden vesitaloutta ja niiden luonnontilaa.

Vaihtetun- ja rantasoilla (7140) ei tehdä ennallistamistöitä, mutta ympäröivillä alueilla tehtävät ennallistamistoimet voivat vaikuttaa näihin välillisesti mm. vedenpinnan nousun myötä. Nämä vaikutukset ovat enimmäkseen edullisia.

Suojeltujen metsien ikääntymisen ja luontaisen kehityksen myötä **luonnonmetsien (9010)** määrä tulee lisääntymään vähintään 100 ha:lla kahdenkymmenen vuoden kuluessa. Tämän luontotyypin metsissä ennallistamistoimia tehdään lähinnä vain järeän lahoppuun lisäämiseksi. Muissa metsissä, jotka pääasiassa ovat entisiä talousmetsiä, tehdyillä ja tehtävillä ennallistamistoimilla pyritään saamaan metsiköt lähemmäs luonnontilaa. Tällöin toimenpiteinä ovat lahoppuun tuotto ja metsien rakenteen monipuolistaminen mm. pienaukokuksilla sekä säännöllisten polttojen avulla aikaansaatava palojatkumo. Tällaisia metsiä voitaneen luokitella 20 vuoden kuluttua luonnonmetsiksi vähintään kymmeniä hehtaareja. Ennallistamistyöryhmän (2003) asettama tavoite keskimääräisestä lahoppuun määrästä suojelualueilla, 30 m³/ha, saavutetaan Liesjärven kansallispuistossa vuoteen 2030 mennessä (Heikkilä ym. 2006).

Harjumetsissä (9010) tehdään vain pienimuotoisia maisemanhoitotöitä, joten niiden luonnontila säilyy nykyisellä tasolla.

Lehtojen (9050) annetaan kehittyä pääasiassa luontaisesti, ja niillä tehdään vain pienialaisia luonnonhoitotöitä puustorakenteen parantamiseksi. Lehmuksille ja haavoille tehdään tarvittaessa tilaa vähentämällä niiden ympäriltä varjostavia havupuuta.

Silikaattikallioiden (8220) luonnontila säilyy nykyisellä tasolla, koska näille alueille ei kohdistu hoitotoimia taikka kulutusta aiheuttavia kävijäpaineita.

Hoitotöiden seurauksena vanhaan maankäyttöön liittyvien luontotyyppien, **hakamaiden ja kaskilaitumien (9070)**, **runsaslajisten kuivien ja tuoreiden niittyjen (6270)** sekä **kosteiden suurruohoniittyjen (6430)** edustavuus pysyy ennallaan ja joissain tapauksissa – erityisesti Lintusyrjän alueella – paranee.

17.4 Vaikutus direktiivilajeihin

17.4.1 Liito-orava

Liesjärven kansallispuistossa elää liito-oravia muutamalla alueella, ja kanta on ilmeisesti melko vakaa. Liito-oravien esiintymisalueilla ei tehdä ennallistamis- tai luonnonhoitotöitä, jotka saattaisivat aiheuttaa liiallisia muutoksia tai häiriötä niiden elinympäristössä. Muualla tehtävät ennallistamistoimet lisäävät haavan ja muiden lehtipuiden osuutta – ja näin ollen liito-oraville soveliaiden elinympäristöjen määrää. Esimerkiksi kulotusten seurauksena metsiin syntyy lehtipuuvaltaisia alueita. Suunnitelmassa on lisäksi otettu liito-oravien asuttamat alueet huomioon siten, että niille ei kohdisteta kävijäpaineita. Suunnitelman vaikutukset liito-oravan esiintymiseen ovat myönteisiä.

17.4.2 Saukko

Saukko esiintyy Liesjärvellä säännöllisesti, myös kansallispuiston alueella. Saukot asustelevat pääasiassa pienvesissä sekä järvenrannoilla ja rantavesissä. Niiden esiintymisen kriittisin kausi lienee talvella, koska silloin ne tarvitsevat sulana pysyvää virtaavaa vettä (Väljoki, Kyynäränjuova) tai sulia vesikivenkoloja, joista ne pääsevät jään alle. Suunnitelma ei juuri vaikuta saukon esiintymiseen, koska sellaisia virtaavia oja ja muita pienvesiä, joissa saukko viihtyy, ei ennallistamistoimenpiteiden yhteydessä tukita. Kävijäpaineitakin on vain pienellä osalla rantoja, joten saukoille jää luonnonrauhaa. Lisäksi saarien ja luotojen lintujen pesimäaikainen liikkumisrajoitus koituu saukonkin eduksi.

17.4.3 Lintudirektiivin lajit

Lintudirektiivin liitteen I lajit, joka esiintyvät suunnitelma-alueella, on lueteltu kappaleessa 2.6 Lajisto. Suunnitelman vaikutusten useimpiin näistä lintulajeista voidaan arvella olevan positiivisia. Ennallistaminen monipuolistaa elinympäristöjä varsinkin talouskäytössä olleilla metsäalueilla. Aktiiviset hoitotoimenpiteet – kuten kaakkurin ja sääksen pesimäalustojen teko sekä vieraslajien vähentäminen – lisäävät muutamien lajien menestymismahdollisuuksia. Lisäksi käytön vyöhykkeet, palveluvarustuksen keskittäminen ja käytön ohjaaminen tukevat alueen luonnontilaisuuden ja luonnonrauhan säilyttämistä, millä on merkitystä erityisesti aroille lajeille.

Lähteet

- Aapala, K. & Lindholm, T. 1995: Valtionmaiden suojellut suot. – Metsähallituksen luonnon-
suojelujulkaisuja. Sarja A 48. 155 s. + karttaliite.
- Ahlroth, P. 2000: Raportti (sis. Pinkjärven ja Liesjärven kääpä- ja kovakuoriaisinventoinnit). –
Raportti. Metsähallitus, Etelä-Suomen luontopalvelut, Vantaa. 7 s.
- , Hyvärinen, E., Mattila, J., Nevalainen, J., Päivinen, J., Rintala, T. & Toivanen, T. 2000:
Hyönteis- ja kääpätkimukset Pinkjärven ja Liesjärven valtionmailla. – Raportti. Metsä-
hallitus, Etelä-Suomen luontopalvelut, Vantaa. 8 s. + liit.
- Airaksinen, O. & Karttunen, K. 2001: Natura 2000 -luontotyyppiopas. – 2. korj. p. Ympäristöopas
46. Suomen ympäristökeskus. 194 s.
- Alanen, T. 2004: Someron ja Tammelan vanhin asutusnimistö. – Jyväskylä.
- Alhainen, J. 1982: Talvilintulaskenta. Liesjärven kansallispuiston eläimistöselvitys 81/82. –
Raportti. Metsähallitus, Etelä-Suomen luontopalvelut, Vantaa. 2 s. + 2 liit.
- Ennallistamistyöryhmän mietintö 2003: Ennallistaminen suojelualueilla. – Suomen ympäristö
618. Ympäristöministeriö. 71 s.
- Euroopan unionin lintudirektiivi 79/409/ETY. – Euroopan yhteisöjen neuvoston direktiivi
luonnonvaraisten lintujen suojelusta.
- Euroopan unionin luontodirektiivi 92/43/ETY. – Euroopan yhteisöjen neuvoston direktiivi
luontotyyppien sekä luonnonvaraisen eläimistön ja kasviston suojelusta.
- Haavisto, M., Grönlund, T., Lahermo, P. & Stén, C.-G. 1980: Someron kartta-alueen maaperä.
Maaperäkarttojen selitykset, lehti 2024. – Geologinen tutkimuslaitos, Espoo. 66 s.
- Hautausoimilaki 457/2003.
- Heikkilä, E. 1988: Liesjärven kansallispuiston Korteniemen kulttuurikasvilajisto. – Raportti.
Metsähallitus, Etelä-Suomen luontopalvelut, Vantaa. 40 s.
- 1998: Liesjärven kansallispuiston Korteniemen kulttuurikasvit. – Opinnäytetyö. Helsingin yli-
opisto, systematiikan ja ekologian laitos. 78 s. + liitteet.
- Heikkilä, P., Hokkanen, M., Kotiaho, J. S. & Päivinen, J. 2006: Lahopuun määrän kehitys ennal-
listamisen jälkeen Koloveden ja Liesjärven kansallispuistossa. Ennuste 150 vuoden päähän.
– Luonnos. METSON seuranta ja arviointi. Etelä-Suomen metsien monimuotoisuus-
ohjelman seurannan ja arvioinnin loppuraportti 3.11.2006. s. 26–31.
- Heinonen, P., Hallila, H., Koivurinne, J., Oikarinen, A., Saarikoski, P., Salmi, O., Soinne, H. &
Tanninen, T. 1997: Länsi-Suomen alueen luonnonvarasuunnitelma. – Metsähallituksen
metsätalouden julkaisuja 12. 111 s.
- Heinänen, T. 1993: Liesjärven kansallispuiston kulonjäljittelykokeen toteuttamissuunnitelma. –
Raportti. Metsähallitus, Etelä-Suomen luontopalvelut, Vantaa. 21 s. + liit.

- Heinänen, T. 1997: Korteniemen päiväperhoslinjat 1995 ja 1996 Liesjärven kansallispuistossa. – Raportti. Metsähallitus, Etelä-Suomen luontopalvelut, Vantaa. 15 s.
- 2005: Liesjärven kansallispuiston ennallistamissuunnitelma. – Raportti. Metsähallitus, Etelä-Suomen luontopalvelut, Vantaa. 48 s. + 7 liit.
- & Ormio, H. 1998: Liesjärven kansallispuiston Korteniemen metsänvartijatilan erityissuunnitelma. – Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisu. Sarja B 40. 44 s.
- & Rytteri, T. 1997: Liesjärven korprien ennallistamissuunnitelma. – Raportti. Metsähallitus, Etelä-Suomen luontopalvelut, Vantaa. 6 s. + liit.
- Hiltunen, V., Itkonen, R., Rantanen, T. & Savolainen, H. 2006: Länsi-Suomen alueen luonnonvarasuunnitelma. Kausi 2004–2013. – Metsähallituksen metsätalouden julkaisu 56. 87 s.
- Honkala, J. 2003: Tervalamminsuo, liito-oravainventointi 25.–26.3.2003. – Raportti. Metsähallitus, Etelä-Suomen luontopalvelut, Vantaa. 2 s.
- Härmä, O. 2006: Tammelan Liesjärven kansallispuiston kääpähavainnot 2005. – Raportti. Metsähallitus, Etelä-Suomen luontopalvelut, Vantaa. 3 s.
- & Kunttu, P. 2005: Kääpähavaintoja Lounais-Hämeestä. – Lounais-Hämeen luonto 92: 12–14.
- Häyhä, T., Haavisto, T. & Orpana, T. 1996: Kalataloudellisesti ja luonnonsuojelullisesti arvokkaat pienvedet Etelä-Hämeessä. – Uudenmaan ympäristökeskuksen moniste No 12. Uudenmaan ympäristökeskus, Helsinki. 172 s.
- Jaakkola, P. 1997: Tammelan alue-ekologinen suunnitelma. – Oy Edita Ab, Helsinki. 66 s. + 6 liites.
- Jaakkola, S. 1998: Liesjärven kansallispuiston laajennusosan ennallistamissuunnitelma. – Raportti. Metsähallitus, Etelä-Suomen luontopalvelut, Vantaa. 25 s. + 7 liitettä.
- 2001: Liesjärven laajennusosan ennallistamissuunnitelma. Tapolan alue. – Raportti. Metsähallitus, Etelä-Suomen luontopalvelut, Vantaa. 9 s. + 5 liitettä.
- Jansson, H. 2006: Liesjärven kansallispuiston muinaisjäännösten tarkastusmatka. – Raportti. Metsähallitus, Etelä-Suomen luontopalvelut, Vantaa. 10 s.
- Jutila, H., Rautiainen, M., Närhi, H. & Simola, A. 2005: Liesjärvi kansallisaarteemme. – Hämeenlinnan seudullisen ympäristötoimen julkaisu 1. Hämeenlinnan seudullinen ympäristötoimi, JÄRKI-hanke & Liesjärven suojelu ry. 42 s.
- Järventausta, K. 1996: Perhostutkimuksia eräillä Etelä-Suomen luonnonsuojelualueilla. Osa 2: Nuuksio, Liesjärvi, Tervalamminsuo, Purinsuo, Tartlamminsuo, Luutasuo ja Luutaharju. – Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisu. Sarja A 58. 38 s. + 26 liitettä.
- Kaaro, J. 1997: Korteniemen tilan hyönteisinventointi 1997. – Raportti. Metsähallitus, Etelä-Suomen luontopalvelut, Vantaa. 17 s. + liitteet.

- Kanerva, T. 1992: Huhtalan (EH), Koveron (St) ja Korteniemen (EH) puutarhakasvilajisto 1900-luvun ensipuoliskolla ja vuonna 1989. – Systemaattis-ekologisen kasvitieteen laudaturerikoistyö. Helsingin yliopisto, kasvitieteen laitos. 51 s. + lähteet + 5 karttaa + 5 liitettä.
- Kellomäki, E. 1972: Liesjärven kansallispuiston lintutakseeraustiedot. – Raportti. Metsähallitus, Etelä-Suomen luontopalvelut, Vantaa. 2 s.
- Kotiranta, H. & Saarenoksa, R. 1990: Reports of Finnish corticolous *Aphylophoraces*. – Karstenia 30(2): 43–69.
- Kutvonen, H. 1996: Liesjärven kansallispuiston maaperägeologinen edustavuus. – Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja A 62. 71 s.
- Laki eräiden uusien luonnonsuojelualueiden perustamisesta valtionmaille 634/1956.
- Laki eräiden valtion omistamien alueiden muodostamisesta kansallispuistoiksi ja luonnonsuojelualueiksi 674/1981.
- Laki Liesjärven kansallispuiston laajentamisesta 51/2005.
- Lehtinen, A. 2001: Julkaisemattomia tuloksia lintulaskennoista Liesjärven kansallispuistossa 2001. – Raportti. Metsähallitus, Etelä-Suomen luontopalvelut, Vantaa. 6 s.
- Lounais-Hämeen Lintuharrastajat ry 1991: Liesjärven kansallispuiston linnustoselvitys 1991. – Raportti. Metsähallitus, Etelä-Suomen luontopalvelut, Vantaa. 10 s. + 9 liit.
- Liukko, U.-M. 1986: Pikkunisäkäselvitykset Liesjärven ja Seitsemisen kansallispuistoista 1986. – Raportti. Metsähallitus, Etelä-Suomen luontopalvelut, Vantaa. 18 s.
- Luonnonsuojelulaki 1096/1996.
- Luttinen, R. 1985: Liesjärven kansallispuiston kasvillisuus. – Metsähallitus SU 4:62. 59 s. + 6 liitettä.
- Maastoliikennelaki 1710/1995.
- Metsähallitus 1978: Metsähallituksen hallinnassa olevien kansallispuistojen käyttö. Yleisohje ja runkosuunnitelmat. – Metsähallitus SU 5:1. 48 s. + 2 liites.
- 1985: Liesjärven kansallispuiston runkosuunnitelma. – Metsähallitus SU 4:68. 12 s. + 3 karttas. + 15 liites.
- 2002: Luonnonsuojelualueiden hoidon periaatteet. Metsähallituksen luonnonsuojelualueiden tehtävät ja hoidon yleislinjat. – Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja B 63. 47 s.
- 2005: Jätehuollon kehittämissuunnitelma 2005–2007. – Raportti. Metsähallitus, Etelä-Suomen luontopalvelut, Vantaa. 8 s. + 4 liit.
- 2006: Metsähallituksen luontopalvelut. Vuosikertomus 2005. – Painotalo Casper Oy, Espoo. 15 s.
- Metsästyslaki 615/1993.

- Miikkulainen, A. 1981: Liesjärven kansallispuiston linnusto 1981. – Raportti. Metsähallitus, Etelä-Suomen luontopalvelut, Vantaa. 9 s.
- Muinaismuistolaki 295/1963.
- Mäkinen, K., Palmu, J.-P., Teeriaho, J., Rönty, H., Rauhaniemi, T. & Jarva, J. 2007: Valta-kunnallisesti arvokkaat moreenimuodostumat. – Suomen ympäristö 14/2007, luonto. Ympäristöministeriö. 120 s.
- Nissinen, J. 1996: Kääpälajistoselvityksiä Iitin Hiidensaarella, Espoon Laajalahdella, Liesjärven kansallispuistossa ja Kiikalan Varesjoella. – Raportti. Metsähallitus, Etelä-Suomen luontopalvelut, Vantaa. 8 s.
- Närhi, H. & Jutila, H. 2005: Tammelan Liesjärven tila ja kuormitus. – Ympäristöosaston monisteita 67. – Hämeenlinnan seudun kansanterveystyön kuntayhtymä, ympäristöosasto, JÄRKI-hanke. 71 s., 6 liitettä.
- Ojanen, E. 1992: Tammelan historia Ruotsin vallan ajalla. – Tammelan historia I: 55–347. Forssa.
- Ormio, H. 1979: Liesjärven kansallispuiston opas. – Metsähallitus SU 6:13. 28 s.
- 1986: Liito-oravainventointi Liesjärven kansallispuistossa 8.3.1986. – Raportti. Metsähallitus, Etelä-Suomen luontopalvelut, Vantaa. 4 s.
- Pesonen, P. 2006: Tammelan arkeologinen inventointi. Arkeologisen kulttuuriperinnön täydentävät selvitykset Hämeessä 2005–2007. Forssa, Humppila, Jokioinen, Renko, Tammela, Ypäjä. – Raportti. Hämeen liitto & Museovirasto. 331 s.
- Pihajoki, O. 1977: Vedenpinnan laskun vaikutus Liesjärven linnustoon. – Raportti. Turun ja Porin lääninhallitus. 5 s.
- Pohjakallio, L. 1992: Tammelan esihistoria. – Tammelan historia I: 13–54. Forssa.
- Rahola, U. 1997: Korteniemen metsänvartijatila, Liesjärvi, Tammela. Rakennusselitys, entistämistyö. – Raportti. Metsähallitus, Etelä-Suomen luontopalvelut, Vantaa. 34 s. + 7 huonekorttia + 18 piirustusta.
- Rassi, P., Alanen, A., Kanerva, T. & Mannerkoski, I. (toim.) 2001: Suomen lajien uhanalaisuus 2000. – Ympäristöministeriö & Suomen ympäristökeskus, Helsinki. 432 s.
- Reunanen, M. 2001: Helvetinjärven ja Liesjärven kansallispuistojen kävijätyytyväisyys kesäkaudella 2000. – Pirkanmaan liiton julkaisu D 64. 52 s.
- Ryttäri, T. 1997: Liesjärven Korteniemen tilan rikkakasvit kesällä 1997. – Raportti. Metsähallitus, Etelä-Suomen luontopalvelut, Vantaa. 8 s.
- Saloniemi, H. & Salonen, A. 2002: Hämeen luontokeskuksen kävijätutkimus. – Raportti. Etelä-Suomen luontopalvelut, Vantaa. 19 s. + 2 liit.
- Stén, C.-G. 1998: Tammelan suot ja turpeen käyttökelpoisuus. Osa 1. – Turvetutkimusraportti 314. Geologian tutkimuskeskus, Espoo. 46 s. + 3 liites.

- Sulkava, R., Eronen, P. & Storränk, B. 1994: Liito-oravan esiintyminen Helvetinjärven ja Liesjärven kansallispuistoissa sekä ympäröivillä valtionmailla 1993. – Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja A 18. 29 s.
- Suomen geologinen kartta 1974a: Kallioperäkartta 1:100 000, lehti 2024 Somero. – Maanmittaushallituksen karttapaino, Helsinki.
- 1974b: Kallioperäkartta 1:100 000, lehti 2042 Karkkila. – Maanmittaushallituksen karttapaino, Helsinki.
- 1974c: Maaperäkartta 1:100 000, lehti 2024 Somero. – Maanmittaushallituksen karttapaino, Helsinki.
- 1974d: Maaperäkartta 1:100 000, lehti 2042 Karkkila. – Maanmittaushallituksen karttapaino, Helsinki.
- Tanninen, T., Leivo, A. & Heinänen, T. 1990: Suunnitelma kulonjäljittelykokeista Liesjärven kansallispuistossa. – Raportti. Metsähallitus, Etelä-Suomen luontopalvelut, Vantaa. 5 s. + liitteet.
- Toivonen, H. & Leivo, A. 2001: Kasvillisuuskartoituksessa käytettävä kasvillisuus- ja kasvu- paikkaluokitus, kokeiluversio. – Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja A 14. 96 s.
- Torkkomäki, M. 2001: Lounais-Hämeen kansallisaarteet, Torronsuo ja Liesjärvi. – Saarijärven Offset. 120 s.
- Tukia, H. 1994: Metsähallituksen etelärannikon puistoalueen hyönteispyynnit vuonna 1993 & 1994. – Raportti. Metsähallitus, Etelä-Suomen luontopalvelut, Vantaa. 11 s.
- 1995: Luonnonhoidolliset kulotukset ja kovakuoriaiset Liesjärven kansallispuistossa vuosina 1993–1995. – Raportti. Metsähallitus, Etelä-Suomen luontopalvelut, Vantaa. 35 s. + 18 liitesivua.
- Uotila, O. 1998: Liesjärven kansallispuiston Korteniemen metsänvartijatilan sisustustekstiilisuunnitelma. – Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja B 41. 43 s.
- Valtioneuvoston päätös 1998: Valtioneuvoston päätös Euroopan yhteisen Natura 2000 -verkoston Suomen ehdotuksen hyväksymisestä 20.8.1998. – Helsinki. 84 s. + 2 liitettä.
- 2002: Valtioneuvoston päätös Euroopan yhteisen Natura 2000 -verkoston Suomen ehdotuksen täydentämisestä 8.5.2002. – Helsinki. 41 s.
- Vauhkonen, O. 2003: Liesjärven koekalastukset heinäkuussa 2003. – Ympäristöosaston monisteita 52. Hämeenlinnan seudun kansanterveystyön kuntayhtymä, ympäristöosasto, JÄRKI-hanke & Pohjolan Luonto ja Kala. 11 s.
- Vauramo, A. 1995: Kämpiltä kelokyltiin. Metsähallituksen suojellut rakennukset. – Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja A 44. 97 s.
- 2004: Korteniemen metsänvartijatila. – Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja A 5. 70 s. + 8 liitettä.

- Vickholm, M. 1982: Liesjärven, Seitsemisen ja Lauhanvuoren kansallispuistojen pesimälinnusto. – *Lintumies* 17: 2–13.
- & Rasp, P. 1981: Seitsemisen, Liesjärven ja Lauhanvuoren kansallispuistojen linnuston linjalaskennat 1981. – Raportti. Metsähallitus, Etelä-Suomen luontopalvelut, Vantaa. 20 s.
- & Virolainen, E. 1983: Kansallispuistojen linjalaskennat 1983. – Raportti. Metsähallitus. 28 s.
- Virolainen, E. & Heinänen, T. 2000: Tervalamminsuon Natura 2000 -alueen ennallistamissuunnitelma. – Raportti. Metsähallitus, Etelä-Suomen luontopalvelut, Vantaa. 6 s. + liitteet.
- Zetterberg, P. 1991: Tammelan Liesjärven kansallispuiston Korteniemen saunan iänmäärittäminen, dendrokronologiset ajoitukset FIH0910. – Ajoitusseleste 81. Joensuun yliopisto, Karjalan tutkimuslaitos, ekologian osasto, dendrokronologian laboratorio.

Suunnitelmasta annettujen lausuntojen tai palautteiden yhteenveto sekä niiden perusteella tehdyt muutokset

Lausuntoja tai palautteita saatiin 17 kappaletta. Lausunnon antoivat Etelä-Hämeen luonnonsuojelupiiri ry, Forssan ammatti-instituutin Liesjärven toimipiste, Forssan–Tammelan riistanhoito-yhdistys, Hämeen liitto, Hämeen sotilasläänin esikunta, Hämeen ympäristökeskus, Karkkilan kaupunki, Kyyränharjun vesialueiden osakaskunta/hoitokunta, Liesjärven kylätoimikunta, Metsähallituksen metsätalous, Museovirasto, Someron kaupunki, Tammelan kunta ja Uudenmaan ympäristökeskus. Lisäksi saatiin MTK-Tammelalta kannanotto, Suomen luonnonsuojeluliiton kommentti ja ehdotuksia paikallisilta asukkailta. Pyydetyistä lausunnoista vastauksen jättivät antamatta Lounais-Hämeen Lintuharrastajat ry ja Hämeen Matkailu Oy.

Taulukkoon on koottu lyhennetyt lausunnot ja palautteet sekä Metsähallituksen vastineet.

LAUSUNNON ANTAJA JA LAUSUNNON SISÄLTÖ	MH:N VASTINE JA TOIMENPIDE SUUNNITELMASSA
<p>Etelä-Hämeen luonnonsuojelupiiri ry Liesjärven kansallispuiston hks:ssa on monipuolisesti otettu huomioon puiston eri aspektit. Tekstistä tulevat esiin alueen merkittävät luontoarvot, ja niiden säilymistä korostetaan läpi tekstin.</p>	-
<p>Yhtenä puiston käytön päämääränä mainitaan, että "mahdollisimman monille käyttäjryhmille voidaan tarjota korkeatasoisia ulkoilu-, retkeily- ja luontoelämyksiä". "Mahdollisimman monille" lienee tässä liian voimakas muotoilu. Kansallispuisto on ensisijaisesti perustettu luonnon koskemattomuuden säilymistä takia, ei suurten ja lukuisten ihmisryhmien liikkumista varten. Voi olla syytä ohjata Liesjärven puiston alueelta ulkoilu ja virkistyskäyttö toisille alueille. Ehkä suunnittelussa kannattaa pyrkiä nimenomaan erityyppisen luontoharrastuksen ja retkeilyn lisäämiseen.</p>	<p>-Näköpiirissä ei ole, että ulkoilu lisääntyisi liikaa kansallispuistossa. Mahdollisimman monilla käyttäjryhmillä ei tarkoiteta sellaisia ryhmiä, jotka aiheuttaisivat luonnonsuojelullista haittaa. +Ei muutoksia suunnitelmaan.</p>
<p>Kulotuksen laajuudesta (pinta-ala) voisi olla tekstissä tai kartoissa maininta. Toivottavasti kansallispuistossa ei kuloteta vanhoja metsiä. Luonnonsuojelullinen kulutus voisi tapahtua myös muualla kuin kansallispuistossa, esim. MH:n koealoilla nuoremmissa metsäissä. Jos kulotusta kuitenkin jatketaan Liesjärven puistossa, alueet saisivat olla pienialaisia ja kulotuskin kevyttä, niin että osa puista selviää siitä elossa.</p>	<p>-Kulonjäljittelyn ja metsän polton tarkoituksena on palaneesta puusta riippuvaisten eliölajien elinolosuhteiden ylläpito. Kulotuskohteet kansallispuistossa ovat pienialaisia ja ne tehdään pääasiassa puistoon viime vuosina liitetyissä talousmetsäosissa tai jo aiemmin kulotetuilla alueille. +Ei muutoksia suunnitelmaan.</p>
<p>Luku 5. Lahopuun tuottamismenetelmistä ja viljelymetsiköiden puustorakenteen monipuolistamisesta voisi olla tarkempi kuvaus.</p>	<p>-Lahopuuta tuotetaan joko koloamalla, kaulaamalla tai kaatamalla puita. Lahopuuta pyritään tuottamaan 10–50m³/ha. Puustorakennetta monipuolistetaan kulotuksen ja pienaukotuksen avulla sekä kaatamalla ja/tai kaulaamalla lehtipuiden ja lehtipuuryhmien ympäriltä varjostavia puita, yleensä havupuita. Tarkempi ennallistamistoimien kuvaus on Liesjärven kansallispuiston ennallistamissuunnitelmassa (Heinänen 2005). +Suunnitelmaa täydennetään näiltä osin.</p>
<p>Luku 7.1.1. Mainitaan, että "alueen asukkaat ja mökkiläiset vieraineen voivat kulkea teitä pitkin tonteilleen". Voiko tätä moottoriajoneuvolla kulkemista mitenkään säädellä esim. rajoittamalla sitä päiväsaikaan?</p>	<p>-Asukkaiden kulkuoikeus on ns. rasiteoikeus, eikä heidän kulkemistaan näin ollen voida rajoittaa. Lisäksi kansallispuistoa halkovat tieosuudet ovat hyvin lyhyitä. +Ei muutoksia suunnitelmaan.</p>

LAUSUNNON ANTAJA JA LAUSUNNON SISÄLTÖ	METSÄHALLITUKSEN VASTINE JA MAHDOLLINEN TOIMENPIDE SUUNNITELMASSA	
<p>Etelä-Hämeen luonnonsuojelupiiri ry Luku 14. Mönkijöiden ja moottorikelkkojen luvattoman käytön estämiseksi olisi hyvä tehdä konkreettisia ehdotuksia, esim. lisätä kieltomerkkejä ja valvontaa. MH:n pitäisi palkata henkilökuntaa valvontatehtäviin.</p>	<p>-Moottorikelkkojen osalta valvontaa on lisätty, mm. valvontaiskuin. Mönkijöiden kulun estämiseksi on suunniteltu puomien käyttöä, ja ongelmalliset tiet varustetaan ajokieltomerkeillä. +Suunnitelmaa täydennetään näiltä osin.</p>	
<p>Luku 5.1.3. Voisiko veneilyä rajoittaa parhaiden kuikan pesintäpaikkojen läheisyydessä, koska kuikkien pesinnälle on haittaa lisääntyneestä veneilystä?</p>	<p>-Maihinnousukielto linnuston kannalta tärkeille saarille (15.4.–15.7.) vähentänee veneilyä kuikkien pesimäpaikkojen läheisyydessä. Lisäksi hks:ssa suositellaan moottoriveneille enintään 10 km/h nopeutta Liesjärven ja Kyyjärven Naturaan kuuluvilla vesialueilla (luku 15). +Ei muutoksia suunnitelmaan.</p>	
<p>Forssan ammatti-instituutti, Liesjärven toimipiste Suunnitelmaan on kirjattu seuraava teksti: "Katavalammintien molempiin päihin laitetaan puomi, samoin Perhontien kulku estetään puomilla." Forssan ammatti-instituutin Liesjärven toimipisteen edustajana Markku Viitanen esittää huomionsa ko. tekstiin liittyen ja korjausehdotuksen: "Katavalammintien puiston rajoille laitetaan puomi." (Perhontie on jo suljettu puomilla; tarkoitetaanko Perhontien Kukkoharjuntietä, jota ei ole tarkoituksenmukaista sulkea puomilla?)</p>		<p>+Korjataan hks:an: Katavalammintielle kansallispuiston rajoille laitetaan puomit.</p>
<p>Forssan–Tammelan riistanhoitoyhdistys Esitämme, että puistoa koskevia rauhoitussäännöksiä muutetaan siten, että metsästyksen salliminen ja sen asiallinen järjestely on mahdollista valtioneuvoston päätöksen edellyttämällä tavalla. Esitämme, että hoito- ja käyttösuunnitelmaa ei hyväksytä, vaan rauhoitussäännösten muuttamisen jälkeen hks:n metsästyksistä koskeva osa laaditaan uudelleen asialliselta ja metsästyksen jatkossakin mahdollistavalta pohjalta. Näin lunastetaan myös ne lupaukset, joita metsästyksen jatkumisen osalta Natura-verkoston perustamisen yhteydessä annettiin.</p>	<p>-Lausunnossa esitetään, että Liesjärven kansallispuiston säädökset ovat metsästyksen osalta virheelliset. Metsästys on kielletty kansallispuiston perustamislakiin. Kansallispuiston rauhoitussäännöksiä ei voida muuttaa hoito- ja käyttösuunnitelman laatimisen yhteydessä, koska hks perustuu voimassa oleviin säädöksiin. Kansallispuiston perustamislaki voidaan kumota vain eduskunnan säätämällä uudella lailla. +Ei muutoksia suunnitelmaan.</p>	
<p>Hämeen liitto Liesjärven kansallispuiston hoito- ja käyttösuunnitelma on laadittu kansallispuiston alueelle, eikä se sisällä kansallispuiston ulkopuolisia alueita. Maakuntakaavassa kyseinen alue on SL-suojelualuemerkinnällä. Onkimaanjärvellä kansallispuistoalueeseen rajoittuu retkeilyaluevaraus VR-merkinnällä ja kansallispuiston pääalue on kytketty MUyo-merkinnällä Ruostejärven virkistysalueeseen ja erilliseen kansallispuiston vanhojen metsien osa-alueeseen.</p>		
<p>Liesjärven kansallispuisto on Lounais-Hämeen ja koko maakunnan matkailun kannalta merkittävä kehittämiskohde. Liesjärven ja Torrnsuon kansallispuistot muodostavat merkittävän kokonaisuuden osana Hämeen järviylängön aluetta. Hämeen luontokeskus Ruostejärven virkistysalueella toimii molempien kansallispuistojen pääopastuskeskuksena. Kansallispuistoista on tärkeää olla toimivat ulkoilureittiyhteydet luontokeskukseen. Liesjärven osalta yhteydet toimivat Hämeen ilvesreitistöä pitkin varsinaiselta kansallispuistoalueelta sekä myös Onkimaanjärvien alueelta, jossa aivan kansallispuiston tuntumassa on hyvin varusteltu ulkoilureittikohde osana Ilvesreitistöä.</p>		
<p>Kansallispuistot ovat osa maakunnan vapaa-ajan ympäristöä, ja ne vahvistavat Hämeen asuin- ja elinympäristön strategiaa. Hämeen liitto pitää tärkeänä, että Liesjärvelle on valmistunut osallistavaan suunnitteluun perustuva ja mittavaan pohjatyöhön tukeutuva hks, jolla kansallispuiston hoidon ja käytön periaatteet on määritelty ja samalla luotu perusta kansallispuiston kestäväälle kehittämiselle. Hämeen liitto puolustaa hks:n jatkokesittelyä.</p>		

LAUSUNNON ANTAJA JA LAUSUNNON SISÄLTÖ	MH:N VASTINE JA MAHDOLLINEN TOIMENPIDE SUUNNITELMASSA
<p>Hämeen sotilasläänin esikunta Luku 5.3.1. Tartlamminojan ennallistaminen: Tartlamminoja kulkee noin 20–100 m:n etäisyydellä C-alueen räjähdevaraston aidasta vajaan 1 km:n matkalla. Mikäli ennallistamistoimenpiteet ulotetaan Tartlamminojan tälle osuudelle, tulee selvittää suon vedenpinnan nousutaso ja vaikutus räjähdevaraston valvonta-, palo- ja vartiouran tulevaan kulkukelpoisuuteen.</p>	<p>-Ennen Tartlamminojan ennallistamista vaikutukset lähellä oleviin teihin tulee selvittää ja etsiä ratkaisuvaihtoehdot yhdessä puolustusvoimien kanssa. +Lisätään suunnitelmaan.</p>
<p>Tartlammin tie on useaan kertaan korotettu suon kohdalta, koska tie vajoaa suohon. 1987 suokohtaa parannettiin yhdessä Metsähallituksen ja Tammelan aluevaraston toimenpitein ja maksamana noin 200 m:n matkalta. Mikäli Tartlamminojaa ennallistetaan, niin ko. tienkohtaa joudutaan korottamaan, koska keväiset tulvedet tulevat kokemuksen mukaisesti huuhtelemaan sorastuksen pois ja tie on viikkoja käyttökelvoton.</p>	-
<p>Puolustusvoimille on varattava räjähdevaraston valvontakamera- ja aitalinjaan kohdistuva mekaaninen puunpoisto noin 200 m:n matkalle noin 30 m:n etäisyydelle molemmin puolin aitaa. Natura-alue ulottuu C-alueen sisään syvimmillään 80 m. Natura-alaa on noin 0,7 ha C-alueen sisällä.</p>	<p>-Puolustusvoimat voi pitää aitalinjan ympäristön avoimena. +Lisätään hks:aan.</p>
<p>Luku 15. Puolustusvoimien tarpeet. ”Tartlammin lähellä on puolustusvoimien varikkoalue ja kansallispuistoon kuuluva Tartlammin ympäristö sisältyy sen suoja-alueeseen. Tästä syystä Tartlammin alueelle ei ohjata yleisökäyttöä, vaan seutu pyritään pitämään mahdollisimman rauhallisena.” Hämeen sotilasläänin esikunnan Tammelan aluevarasto yhtyy esitettyyn tekstiin.</p>	-
<p>Hämeen ympäristökeskus Liesjärven kansallispuistolle on nyt tehty ensimmäinen hoito- ja käyttösuunnitelma. Aikaisemmin on kuitenkin tehty useita lajistoselvityksiä, ennallistamissuunnitelmia yms., joten käytettävissä on ollut laaja tausta-aineisto. Hoito- ja käyttösuunnitelman laadinnan tukena on ollut laaja yhteistyöryhmä.</p>	-
<p>Ympäristökeskuksen mielestä hoito- ja käyttösuunnitelma on laadittu huolellisesti ja siinä on sovitettu hyvin yhteen erilaisia käyttötarpeita. Kansallispuistoon ehdotettu vyöhykejako on hyvin perusteltu.</p>	
<p>Moottoriveneilystä todetaan, että se on kielletty kansallispuiston vesillä, ja muilla Liesjärven Natura-alueeseen kuuluvilla vesialueilla suositellaan nopeusrajoitukseksi 10 km/h. Tämä on ihan hyvä suositus. Tilannetta on syytä tarkkailla ja tarvittaessa kannattaa harkita vesiliikennelain mukaisen rajoituspäätöksen hankkimista.</p>	
<p>Hämeen kansallispuistoille uutena asiana on esitetty tuhkan sirottelualueen osoittamista Pitkäänjärven. On hyvä, että sirotteluun vaaditaan tapauskohtainen lupa. Näin pysytään selvillä siitä, kuinka paljon sirottelualueita käytetään. Jos haittoja ilmenee, sirottelua voidaan rajoittaa.</p>	
<p>Luku 10.3. Todetaan: ”Myös muuhun tutkimukseen suhtaudutaan myönteisesti.” Tähän olisi hyvä saada varaus: ”jos siitä ei ole haittaa suojelutavoitteiden toteutumiseksi.”</p>	<p>+Täydennetään suunnitelmaa tältä osin.</p>
<p>Karkkilan kaupunki Suunnitelmassa esitetyt toimenpiteet ovat riittävän monipuolisia ja kattavia turvaamaan sen tarjonnan, mitä laajentuneelta kansallispuistolta on edellytetty. Esitetyillä toimenpiteillä on mahdollista ohjata kulkua ja keskittää toiminnat tiettyihin osa-alueisiin ja paikkoihin samalla turvaamalla luonnonrauha alueen muissa osissa. Suunnitelman toteutuminen edellyttää kuitenkin riittävien – vähintäänkin suunnitelmassa esitettyjen arvioitujen – resurssien takaamista.</p>	-

LAUSUNNON ANTAJA JA LAUSUNNON SISÄLTÖ	MH:N VASTINE JA MAHDOLLINEN TOIMENPIDE SUUNNITELMASSA
<p>Kyynäränharjun vesialueiden osakaskunta/hoitokunta Luvut 12 ja 15. Suunnitelmassa todetaan vireillä olevasta vesijakotoimituksesta. Kyynäränharjun vesialueiden osakaskunnan hoitokunnan tiedoissa ei ole vireillä olevaa toimitusta. Valtio (Metsähallitus) on yksi osakas osakaskunnassa.</p>	<p>-Vesijakotoimitus on tehty. +Hks:n tekstiä muutetaan tältä osin.</p>
<p>Luku 14. Hoito- ja käyttösuunnitelmassa on kerrottu mm. metsästyksen valvonnasta. Osakaskunnalle jäsenineen kuuluu velvoitteena osaltaan myös valvoa vesialueidensa käyttöä. Tämän valvonnan yhteistyön olisi hyvä näkyä ko. kohdassa.</p>	<p>+Lisätään hks:an teksti: Kyynäränharjun vesialueen osakaskunnalla on vesialueidensa käytön valvontavelvoite. Osakaskunta tekee valvonnassa yhteistyötä Metsähallituksen kanssa.</p>
<p>Luku 14. Osakaskunnalla on em. valvontavelvoitteen lisäksi velvoite hoitaa vesialueita. Näitä velvoitteita varten osakaskunta tarvitsisi mahdollisuuden veneenpitoon eri järvilla ja järviolueilla. Ehdotamme, että tämä asia kirjataan suunnitelmaan.</p>	<p>+Lisätään hks:an teksti: Kyynäränharjun vesiosakaskunnalla on oikeus valvontakäyttöön tarkoitetun veneen pitoon omistuksessaan olevilla vesialueilla.</p>
<p>Kyynäränjuovan maa-aineksen kulumisen vuoksi Kyynäräjärven vedenpinta laskee, mikä vaikuttaa voimakkaasti järven hyvinvointiin. Hoitokunta ehdottaa, että Juovan ennallistamiseen varaudutaan suunnitelmassa yhteistyössä osakaskunnan kanssa. Samalla voitaisiin uudistaa Juovan silta. Kyynäräjärvestä pitäisi olla mahdollisuus siirtyä pienveneillä (soutuveneillä) Liesjärven puolelle.</p>	<p>+Lisätään suunnitelmaan tekstit: Selvitetään mahdollisuus ennallistaa Kyynäränjuova niin, että Kyynäräjärven alkuperäinen vedenkorkeus palautuu (luku 5.3.1). Veneenvetopaikan tekeminen Kyynäränharjulle on mahdollista (luku 7.2.4).</p>
<p>Luku 7.1.1. Hoito- ja käyttösuunnitelmassa mainitaan vesiliikenteen nopeuden rajoittamisen suosituksesta. Hoitokunta näkee asian hyvänä ja esittää, että pyrkimyksen asian eteenpäin viemiseen osakaskunnan kautta merkittäisiin suunnitelmaan.</p>	<p>+Lisätään hks:an: Kyynäränharjun vesialueiden hoitokunta on esittänyt pyrkivänsä vesiliikenteen nopeusrajoituksen eteenpäin viemiseen.</p>
<p>Luku 7.2.3. Osakaskunta näkee latuverkoston edistämisen palvelevan sekä kansallispuiston käyttöä että paikallisten asukkaiden etua. Hoitokunta esittää, että hks:ssa tulisi mahdollistaa rantautumiskohtien lisäksi sopiminen hiihtoreitin tekemisestä kansallispuiston alueelle (lyhyelle matkalle).</p>	<p>-Kansallispuistoon ei ole tarkoitus perustaa moottorikelkalla ylläpidettäviä latuja. Ne sopivat parhaiten jäälle. +Ei muutoksia suunnitelmaan.</p>
<p>Luku 7.1.3. Kalastus kansallispuiston vesialueella. Nykyiset kansallispuistoon kuuluvat vesialueet ovat osakaskuntamme ympäristössä kalastuksen kannalta merkityksettömiä. Mikäli omistussuhteet osakaskuntamme alueella jostakin syystä muuttuvat, kalastuksen rajoitus mm. lauseella "muunlaisen kalastukseen ei kansallispuistojen vesillä myönnetä lupia" muuttuu hyvinkin merkitykselliseksi. Hoitokunta ehdottaa, että kohtaan lisätään lause, joka turvaa osakaskuntamme jäsenille kalastusmahdollisuuden myös muunlaisille kalastusmuodoille.</p>	<p>+Lisätään suunnitelmaan teksti: Naturaan kuuluvalla, mutta kansallispuiston ulkopuolisella vesialueella kalastuksen rajoitukset ovat osakaskunnan päätettävissä. Jos järvien vesialueita liitetään kansallispuistoon, hoito- ja käyttösuunnitelmaa täydennetään niiden osalta.</p>
<p>Liesjärven kylätoimikunta Esitämme, että Liesjärven kansallispuistoa koskevia rauhoitussäännöksiä, etenkin kansallispuiston asetusta, muutetaan siten, että metsästyksen salliminen ja järjestely on mahdollista valtioneuvoston päätöksen edellyttämällä tavalla. Esitämme, että hks:a ei hyväksytä, vaan rauhoitussäännösten muuttamisen jälkeen hks:n metsästystä koskeva osa laaditaan uudelleen asialliselta ja metsästyksen jatkossakin mahdollistavalta pohjalta. Näin lunastetaan myös ne lupaukset, joita metsästyksen jatkumisen osalta Natura-verkoston perustamisen yhteydessä annettiin. Liesjärven osalta Natura on toteutettu laajentamalla kansallispuistoa pinta-alaltaan moninkertaiseksi.</p>	<p>-Lausunnossa esitetään, että Liesjärven kansallispuiston säädökset ovat metsästyksen osalta virheelliset. Kansallispuiston rauhoitussäännöksiä ei voida muuttaa hks:n laatimisen yhteydessä, koska hoito- ja käyttösuunnitelma perustuu voimassa oleviin säädöksiin. +Ei muutoksia suunnitelmaan.</p>

LAUSUNNON ANTAJA JA LAUSUNNON SISÄLTÖ	MH:N VASTINE JA MAHDOLLINEN TOIMENPIDE SUUNNITELMASSA
<p>Metsähallitus, metsätalous Liesjärven kansallispuiston hoito- ja käyttösuunnitelma vaikuttaa perusteellisesti valmistellulta. Kansallispuistossa tehtävät ennallistamistoimenpiteet eivät saa aiheuttaa haittaa (esim. vettymis- tai hyönteistuhovaaraa) kansallispuistoa ympäröiville talousmetsille.</p>	<p>-Vettymis- ja hyönteistuhovaaran huomioonottaminen kuuluu kansallispuiston ennallistamissuunnittelun yhteyteen. Tarkempi ennallistamistoimien ja niiden vaikutusten kuvaus on Liesjärven kansallispuiston ennallistamissuunnitelmassa (Heinänen 2005). +Ei muutoksia suunnitelmaan.</p>
<p>Luku 17.2. Suunnitelman vaikutusten arviointiosassa tarkastelunäkökulmaa voisi laajentaa esitetystä. Sosiaalisten ja taloudellisten vaikutusten arviointia monipuolistaisi, jos mukaan otettaisiin metsätalouden (puunkorjuu ja puun tuottaminen) harjoittamisen lopettamisen vaikutus kerrannaisvaikutuksineen (mukaan lukien puun jatkojalostus).</p>	<p>-Tähän ei voi vaikuttaa suunnitelmassa, koska kansallispuistossa ei voi harjoittaa metsätaloutta. Metsätalouden loppuminen ja sitä seuranneet vaikutukset johtuivat siitä, että eduskunta päätti perustaa kansallispuiston. +Ei muutoksia suunnitelmaan.</p>
<p>Luku 17.2. Myös kansallispuiston virkistys- ja monikäyttönäkökulman tarkastelua voisi laajentaa: Millaisia vaikutuksia metsästäystä koskevilla rajoituksilla (vain hirven ajo on sallittua) on erityisesti paikallisten metsästäjien ja metsästyseurojen kannalta.</p>	<p>+Lisätään suunnitelmaan: Metsästäystä koskevilla rajoituksilla (vain hirven ajo sallittu) voi olla sosiaalisia vaikutuksia paikalliseen metsästykskulttuuriin liittyen. -Metsästäystä koskevat rajoitukset johtuvat kuitenkin lainsäädännöstä, kansallispuiston säädöksistä ja luonnonsuojelusäädöksistä, eikä hks:ssa voida vaikuttaa niihin.</p>
<p>Museovirasto Arkeologinen ja rakennuskulttuuriperintö on hks:ssa huomioitu hyvin, mutta kulttuuriperintöarvojen säilymisen kannalta Liesjärven kansallispuiston alueella sijaitsevat muinaisjäännekohteet tulee jatkossa huomioida alueen opastuksessa ja opetuksessa. Erityisesti Korteniemen ja Hyypiönmajan kivikautiset asuinpaikat on helppo liittää jo olemassa oleviin reitistöihin uusina nähtävyyksikohteina.</p>	<p>+Täydennetään suunnitelmaan lukuun 8.2: Kansallispuiston alueella sijaitsevat muinaisjäännekohteet, erityisesti Korteniemen ja Hyypiönmajan kivikautiset asuinpaikat, otetaan huomioon alueen opastuksessa ja opetuksessa.</p>
<p>Luku 2.7. Korteniemeä ja Hyypiön käämpää koskevat tekstit tulee muuttaa muotoon: "Korteniemen rakennukset suojeltiin valtion rakennusten suojelusta annetun asetuksen (480/1985) perusteella. Suojeltuja ovat Korteniemen entisen metsänvartijatiljan asuinrakennus, aitta, karjarakennus, kalustovaja, talli, vanha sauna, puuvaja ja rihi. Varasto, koirankoppi, sysikoppi, lato ja kaksi maakellaria sekä kaivo on varjeltu. Korteniemi on ainoa Etelä-Suomessa sijaitseva Metsähallituksen metsänvartijatilja, joka on säilynyt kokonaan sekä rakennusten että pihapiirin osalta. Myös Hyypiön metsäkäämpä ja savusauna vuodelta 1950 on suojeltu asetuksen 480/1985 perusteella. Hyypiön käämpä edustaa Metsähallituksen suonkuivatusosaston ojitusalueille rakentamia, vain työnjohdon tarpeisiin suunniteltuja erikoiskäämpää."</p>	<p>+Muutetaan suunnitelmaan.</p>
<p>Luvun 6.2.2 ensimmäisen kappaleen alku tulee muuttaa muotoon: "Korteniemi, Pitkäkärki, Hyypiönmaja ja Vuorinen sekä kansallispuiston rajan tuntumassa oleva Salkolan leirialue ovat muinaismuistolaitilla (295/1963) suojeltuja kivikautisia asuinpaikkoja, mikä seikka on huomioitava niiden käytön ja hoidon suunnittelussa. Kaikkien muinaisjäännekohteiden alueilla tehtävien toimenpiteiden on oltava Museoviraston hyväksymiä. Muinaisjäännekohteiden merkitseminen maastoon tukee niiden suojelua."</p>	<p>+Muutetaan suunnitelmaan.</p>
<p>Lähdeluettelon tietoja tulee täydentää vuoden 2006 arkeologisen inventoinnin osalta (Pesonen, P. 2006: Tammelan arkeologinen inventointi. – Raportti. Museovirasto. 331 s.) seuraavasti: Arkeologisen kulttuuriperinnön täydentävät selvitykset Hämeessä 2005–2007. Hämeen liitto, Museovirasto, Forssa, Humppila, Jokioinen, Renko, Tammela, Ypjäjä.</p>	<p>+Täydennetään hks:an.</p>

LIITE 1. 6(8)

LAUSUNNON ANTAJA JA LAUSUNNON SISÄLTÖ	MH:N VASTINE JA MAHDOLLINEN TOIMENPIDE SUUNNITELMASSA
Someron kaupunki Someron kaupungilla ei ole suunnitelmasta huomautettavaa.	-
Kaupunki pitää tärkeänä Salkolan pohjoisrannan säilymistä ja kehittämistä uimapaikkana kuitenkin huomioon ottaen alueella oleva kivikautinen asuinpaikka. Someron arkeologisessa perusinventoinnissa (Museovirasto/Sirkka-Liisa Seppälä, 2006) todetaan asuinpaikan todennäköisesti tuhoutuneen alueen vilkkaan käytön takia. Säilyneisyyden selvittäminen ja alueen laajuuden määrittäminen edellyttää inventoinnin mukaan tarkempia tutkimuksia.	-Salkolan leirialue -nimisen kivikautisen asuinpaikan laajuuden määrittäminen tulee sisällyttämään kansallispuistossa toteutettavaan kulttuuriperintöinventointiin, joka on mainittu hoito- ja käyttösuunnitelmassa (luku 6.2.2). +Ei muutoksia suunnitelmaan.
Suomen luonnonsuojeluliitto Luontotyyppikartta näyttää todella kummalliselta. Ei vastaa ainakaan omia näköhavaintojani metsässä, etenkin luonnonmetsien osalta. Mm. vanhojen metsien suojeluohjelman kohteet (Parrulanssinummi ja Karhunpesänummi) on merkitty lähes tyystin ei boreaaliseksi luonnonmetsäksi. Sen sijaan mielestäni hyvin talousmetsämaisiä kohteita on merkitty boreaksi (voivat tosin olla). Verrattuna kaikkiin muihin laadittuihin hks:iin ja niiden luontotyyppiluokitukseen Liesjärvi näyttäisi poikkeavan linjasta: Liesjärven vanhan metsän kuviota muistuttava metsä muualla suojelualueilla on merkitty yleensä luonnonmetsäksi, vähintäänkin heikentyneeksi.	-Luontotyyppi-kartoitukset on tehty ennen hks:n laatimista vuosina 2003 ja 2004. +Ei muutoksia suunnitelmaan.
Toinen, olennaisempi kysymys on Natura-alueilta direktiivien mukaan vaadittava Natura-arvoja mahdollisesti häittävien vaikutusten arviointi ja ennaltaehkäisy. Tämä koskee myös alueen ulkopuolisia toimia. Tämä arvio ja siihen liittyvä toimintaohjelma puuttuvat tyystin suunnitelmasta. Eniten se koskettaa puistoon kuuluvia soita, kun ne jatkuvat suojelualueen ulkopuolelle, kuten Tervalamminsuolla ja Tartlamminsuolla. Soiden reunojen kunnostusojitukset talousmetsän puolella taatusti heikentävät entisestään puistoon kuuluvan osan rakennetta ja toimintaa. Tähän tulee olla hks:ssa toimintaohjeet.	-Tervalamminsuo ja Tartlamminsuo jatkuvat kansallispuiston ulkopuolelle, joten ulkopuolisten alueiden metsätaloustoimet voivat vaikuttaa Natura-alueen luonnonoloihin. Luonnonsuojelulain mukaisesti metsätaloustoimissa tulee ottaa huomioon, etteivät Natura-arvot heikkene. LsL 65 §:n mukaisesti ulkopuolisten alueiden maankäyttöä valvovan lupaviranomaisen tulee huolehtia siitä, että ulkopuoliset toimenpiteet eivät aiheuta Natura-alueelle ulottuvia haittoja. Kansallispuistoviranomainen ei ole tällainen lupaviranomainen. +Ei muutoksia suunnitelmaan.
Tammelan kunta Tammelan kunta on ollut edustettuna hoito- ja käyttösuunnitelmatyöryhmässä ja kunnalla on ollut mahdollisuus vaikuttaa suunnitelmaan laatimisen aikana. Kunnan kannalta olisi eduksi, jos palveluvarustusta voitaisiin tulevaisuudessa kehittää, mutta palveluvarustuksen parantamiseen ei ole näillä näkymin taloudellisia mahdollisuuksia. Metsähallituksen tulisi toimia aktiivisesti rahoituksen saamiseksi suunniteltuun palveluvarustuksen kehittämiseen ja ylläpitoon. Päätös: Hyväksyttiin yksimielisesti päätösehdotus. Lisäksi halutaan kiinnittää huomiota siihen, että yksityisten maanomistajien metsäojien perkaaminen on mahdollista siten, että vedet voidaan johtaa oja myöten kansallispuiston alueelle entisellä tavalla.	-
Uudenmaan ympäristökeskus Liesjärven kansallispuiston hks luo hyvät edellytykset kansallispuistoon kohdistuvien käyttöpaineiden ja luonnonsuojelutavoitteiden yhteen sovittamiselle. Suunnitelmassa on käsitelty selkeästi tavoitteet ja toimenpiteet alueella esiintyvien luontodirektiivin liitteen I luontotyyppien ja liitteen II lajien sekä lintudirektiivin liitteen I lajien suotuisan suojelutason varmistamiseksi. Alueen arvokkaan luonnon säilyttämiseksi ympäristökeskus pitää perusteltuina suunnitelmassa esitettyjä varsin lieviä jokamiehenoikeuksien rajoituksia.	-
Hks:ssa on arvioitu kattavasti suunnitelman toteuttamisen ympäristövaikutuksia taloudellisista, sosiaalisista ja ekologisista näkökulmista. Omassa kappaleessaan on arvioitu vaikutukset Liesjärven Natura 2000 -alueen valintaperusteisiin.	-

LAUSUNNON ANTAJA JA LAUSUNNON SISÄLTÖ

MH:N VASTINE JA MAHDOLLINEN TOIMENPIDE SUUNNITELMASSA

Uudenmaan ympäristökeskus

Liesjärven kansallispuiston hoito- ja käyttösuunnitelman toteuttamisella ei ole luonnonsuojelulain 65 §:n 1 momentissa tarkoitettuja heikentäviä vaikutuksia Liesjärven Natura 2000 -alueen valintaperusteena oleviin luontodirektiivin liitteen I luontotyypeihin tai liitteen II lajeihin. Hks:ssa esitetyt toimenpiteet tulevat päinvastoin todennäköisesti merkittävästi parantamaan monen alueen valintaperusteena olevan luontotyypin ja lajin suotuisaa suojelun tasoa. Näin ollen hoito- ja käyttösuunnitelman vaikutuksista ei ole ollut tarpeen tehdä varsinaista luonnonsuojelulain 65 §:ssä tarkoitettua Natura-arviointia.

Paikalliset asukkaat

Hks:n ratsastus- ja pyöräilyreitit palvelevat matkailuyrittäjiä. Kansallispuistossa pitäisi erotella yrittäjien järjestämät ratsastusvaellukset ja pyöräretket jokamiehenoikeuksiin perustuvasta retkeilystä. Jokamiehenoikeuksiin perustuva pyöräily ja ratsastus tulisi sallia.

-Myös yksittäiset ratsastajat ja polkupyöräilijät voivat käyttää kansallispuiston polkupyöräily- ja ratsastusreittejä.
+Ei muutoksia suunnitelmaan.

Miten puistossa retkeilevät pyöräilijät pääsevät esim. Savilahden leiripaikalle yöpymään, jos pyöräily kielletään puistossa muilla kuin merkityillä reiteillä?

-Pyöräilijät pääsevät yöpymään mm. Peukalolammen telttailupaikalle polkupyörillä.
+Ei muutoksia suunnitelmaan.

Jos jokamiehenoikeuksiin perustuva ratsastus kielletään, esimerkiksi Kyynärän alueelle, joka on täysin kansallispuiston ympäröimä, pitäisi voida myöntää alueelle vakituisesti asuville henkilökohtaisia ratsastuslupia. Tai alueella pitäisi olla koko alueen kattava ratsastusreitistö, joka kulkee muualla muuallakin kuin liikennöidyillä teillä. Ns. Palolahdentie olisi hyvä ratsastukseen, koska sitä ei ole merkitty kävelyreitiksi.

-Osa ratsastusreitistöstä kulkee myös polulla, jolla ei ole autoliikennettä. Lisäksi kansallispuiston yksittäinen ratsastuskäyttö on hyvin vähäistä, minkä vuoksi ei nähdä tarvetta lisätä ratsastusreittejä. Palolahdentien on tarkoitus jäädä kasvamaan umpeen ja ennallistumaan itseksään.
+Ei muutoksia suunnitelmaan.

MTK-Tammela

Projektin tiedotus ja kutsu esittelytilaisuuteen on hoidettu ala-arvoisesti. Projektia koskeva artikkeli Forssan lehdessä ei riitä viralliseksi kutsuksi projektin nimissä järjestettävään tilaisuuteen, joka siis järjestettiin lehden ilmestymistä seuraavana päivänä. Jo tämän takia projektia esittelevä tilaisuus tulee järjestää uudelleen ja kutsut on toimitettava asianomaisille asianmukaisesti. Eihän mikään virallinen kokous ole päätösvaltainen, mikäli kokousmenettelyssä toimitaan vastoin sääntömääräyksiä.

-Kyseessä oli tiedotus- ja keskustelutilaisuus valmistumassa olevasta suunnitelmasta. Siellä ei tehty päätöksiä. Tilaisuuteen oli kutsu 2.11.2007 ilmestyneessä Forssan Lehdessä.
+Ei toimenpiteitä.

Kansallispuiston reittiverkosta ei tule suunnitella yksityisten maanomistajien reiteille.

-Kansallispuiston reittiverkosta ei ole suunniteltu yksityisten maanomistajien maille. Hoito- ja käyttösuunnitelman karttaan on merkitty kansallispuiston reittiverkoston lisäksi Kanta-Hämeen maakuntakaavassa vahvistetut reitit, joista osa kulkee yksityismailla. Nämä reitit eivät kuulu hoito- ja käyttösuunnitelmaan, vaan ne ovat lisäinformaatiota.
+Ei muutoksia suunnitelmaan.

Kansallispuistossa olemassa olevat reitit pitäisi hoitaa ensin kuntoon ja vasta tämän jälkeen suunnitella uusia reittejä.

-Uusia reittejä on suunniteltu kansallispuistoon hyvin vähän.
+Ei muutoksia suunnitelmaan.

Kansallispuiston ympäristön maankäyttöä ja rakentamista ei tule millään lailla rajoittaa.

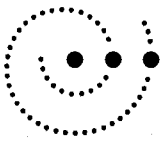
-Hks:ssa ei voida säätää uusia lakeja.
+Ei muutoksia suunnitelmaan.

Paikallisille ihmisille tulee edelleen sallia kansallispuistossa metsästys ja riistanhoito metsästyslain ja asetusten mukaisesti.

-Ks. Forssan-Tammelan riistanhoitoyhdistyksen lausunnon vastaus.
+Ei muutoksia suunnitelmaan.

LIITE 1. 8(8)

LAUSUNNON ANTAJA JA LAUSUNNON SISÄLTÖ	METSÄHALLITUKSEN VASTINE JA MAHDOLLINEN TOIMENPIDE SUUNNITELMASSA
MTK-Tammela Kansallispuiston ympäristössä myyntiin tulevat tilat tulee aina ensisijaisesti myydä paikallisille maanomistajille.	-Maansa myynnistä päättää maanomistaja, eikä Metsähallitus. Vaatimus yksinomaan paikallisten maanomistajien suosimisesta ei ole perustuslain edellyttämän yhdenvertaisuuden mukainen. +Ei muutoksia suunnitelmaan.
Kanteluksen tie tulee heti saattaa asianmukaiseen kuntoon (perusparannus ja päällyste pintaan).	-Kanteluksentie on yleinen tie. Tämä toivomus tulisi esittää Tiehallinnolle. +Ei muutoksia suunnitelmaan.
Kansallispuistossa ei tule suorittaa mitään ennallistamistoimenpiteitä, koska vähäiset resurssit tulisi suunnata ensisijaisesti kansallispuiston palveluvarustuksen kunnostukseen ja kehittämiseen.	-Ennallistaminen perustuu valtioneuvoston vahvistamaan Metso-ohjelmaan ja sen mukaiseen tulosohtaukseen. +Ei muutoksia suunnitelmaan.

Ympäristöministeriön vahvistuskirje

22.1.2009

YM 3/5741/2008

Metsähallitus

METSÄHALLITUS

30.01.2009

MH 1395/623/2006

Viite
Hänvisning

Metsähallituksen kirje Dnro 1395/623/2006, 31.3.2008

Asia
Ärende

Liesjärven kansallispuiston hoito- ja käyttösuunnitelman vahvistaminen

Metsähallitus on 28.6.2007 lähettänyt viitekohdan saatekirjeellä ympäristöministeriölle Liesjärven kansallispuiston hoito- ja käyttösuunnitelman luonnonsuojelulain (1096/1996) 9 §:n mukaista vahvistamista varten. Suunnitelmasta on luonnosvaiheessa pyydetty tarpeelliset lausunnot, joiden perusteella se on viimeistelyministeriöön vahvistettavaksi tullessaan muotoon. Ympäristöministeriölle on suunnitelman valmisteluprosessin kuluessa esitelty suunnitteluperiaatteita. Ministeriöllä on myös ollut mahdollisuus tutustua suunnitelmasta annettuihin lausuntoihin. Metsähallituksen laatima Liesjärven kansallispuiston hoito- ja käyttösuunnitelma perustuu riittäviin luontoinventointeihin ja muihin perustietoihin, osallisuuteen ja vaikutusten arviointiin.

Liesjärven kansallispuisto koostuu useasta eri lohkoista. Kansallispuiston ydinalueen lohkot ovat osa Liesjärven Natura 2000 -aluetta (FI0344001). Tervalaminsuon lohkoista puolestaan osa kuuluu Tervalaminsuon Natura 2000-luueeseen (FI0344008). Suunnittelualueeseen kuuluu koko Natura 2000 -alue mukaan lukien ne kansallispuiston osat, jotka eivät kuulu Natura 2000 -aluerajaukseen. Suunnitelmassa on esitetty perustelut siihen, miksi hankkeelle ei ole laadittu luonnonsuojelulain (1096/1996) 65 §:n mukaista Natura-arviointia. Niiden mukaan suunnitelman toimeenpano ei merkittävästi heikennä niiden lajien elinoloja tai niiden luontotyyppien edustavuutta, joiden perusteella Liesjärven kansallispuistoon kuuluvat eri lohkot on liitetty Suomen Natura 2000 -verkostoon. Ministeriö katsoo, että suunnitelmassa esitetyt arviot hoito- ja käyttösuunnitelman vaikutuksista Natura-alueeseen perustuvat riittävään tietoon ja ovat perusteltuja, joten hankkeen vaikutuksia ao. Natura 2000 -alueeseen ei ole ollut tarpeen arvioida luonnonsuojelulain 65 §:ssä tarkoitetulla tavalla.

Metsähallituksen laatima ehdotus Liesjärven kansallispuiston hoito- ja käyttösuunnitelma täyttää tehtävänsä sekä lailla (51/2005) laajennetun Liesjärven kansallispuiston että Liesjärven ja Tervalammin Natura 2000 -alueiden hoitoa ja käyttöä ohjaavana asiakirjana.

LIITE 2. 2(2) Ympäristöministeriö vahvistaa suunnitelman kansallispuiston osalta sellaisena kuin se on viitekohdan saatekirjeen liitteenä. Ministeriö katsoo kuitenkin, että valtioneuvoston päätös Euroopan yhteisön Natura 2000 –verkoston Suomen ehdotuksen hyväksymisestä on syytä lisätä kirjallisiin lähteisiin.

Luonnonsuojelujohtaja

Ilkka Heikkinen

Ylitarkastaja

Jukka-Pekka Plander

~~LIITTEENÄ~~ ~~asiakirjat~~

TIEDOKSI

Maa- ja metsätalousministeriö
Puolustusministeriö
Hämeen ympäristökeskus
Hämeen liitto
Museovirasto
Tammelan kunta
Forssan kaupunki
Lopen kunta
Suomen luonnonsuojeluliitto

Vuodesta 2006 alkaen ilmestyneet Metsähallituksen C-sarjan julkaisut

- No 1 Metsähallitus 2006: Kurjenrahkan kansallispuiston hoito- ja käyttösuunnitelma. 68 s.
- No 2 Metsähallitus 2006: Syötteen kansallispuiston hoito- ja käyttösuunnitelma. 61 s.
- No 3 Metsähallitus 2006: Parikkalan Siikalahden hoito- ja käyttösuunnitelma. 169 s.
- No 4 Metsähallitus 2006: Koitajoen Natura-alueen hoito- ja käyttösuunnitelma. 77 s.
- No 5 Metsähallitus 2006: Mietoistenlahden hoito- ja käyttösuunnitelma. 92 s.
- No 6 Metsähallitus 2006: Levanevan hoito- ja käyttösuunnitelma. 66 s. (verkkojulkaisu)
- No 7 Metsähallitus 2006: Joutsenaavan–Kaita-aavan hoito- ja käyttösuunnitelma. 48 s. (verkkojulkaisu)
- No 8 Metsähallitus 2006: Luiron soiden hoito- ja käyttösuunnitelma. 54 s. (verkkojulkaisu)
- No 9 Metsähallitus 2006: Näätävuoman–Sotkavuoman hoito- ja käyttösuunnitelma. 48 s. (verkkojulkaisu)
- No 10 Metsähallitus 2006: Teuravuoman–Kivijärvenuoman hoito- ja käyttösuunnitelma. 50 s. (verkkojulkaisu)
- No 11 Metsähallitus 2006: Viiankiaavan hoito- ja käyttösuunnitelma. 51 s. (verkkojulkaisu)
- No 12 Metsähallitus 2006: Hossan retkeilyalueen hoito- ja käyttösuunnitelma. 58 s.
- No 13 Metsähallitus 2006: Omenajärven Natura 2000 -alueen hoito- ja käyttösuunnitelma. 64 s. (verkkojulkaisu)
- No 14 Metsähallitus 2006: Koskeljärven Natura 2000 -alueen hoito- ja käyttösuunnitelma. 79 s.
- No 15 Metsähallitus 2006: Haukisuon–Härkäsuon–Kukkonevan Natura 2000 -alueen hoito- ja käyttösuunnitelma. 63 s. (verkkojulkaisu)
- No 16 Metsähallitus 2007: Olvassuon Natura 2000 -alueen hoito- ja käyttösuunnitelma. 71 s.
- No 17 Metsähallitus 2007: Litokairan Natura 2000 -alueen hoito- ja käyttösuunnitelma. 81 s.
- No 18 Metsähallitus 2007: Iso Tilansuo–Housusuon Natura 2000 -alueen hoito- ja käyttösuunnitelma. 41 s.
- No 19 Metsähallitus 2006: Nuuksion kansallispuiston hoito- ja käyttösuunnitelma. 123 s.
- No 20 Metsähallitus 2007: Salamajärven suojelualuekokonaisuuden hoito- ja käyttösuunnitelma 2006–2015. 131 s.
- No 21 Metsähallitus 2007: Älänteen Natura 2000 -alueen hoito- ja käyttösuunnitelma. 60 s. (verkkojulkaisu)
- No 22 Metsähallitus 2007: Venenevan–Pelson Natura 2000 -alueen hoito- ja käyttösuunnitelma. 50 s. (verkkojulkaisu)
- No 23 Metsähallitus 2007: Kermajärven rantojensuojeluohjelma-alueen hoito- ja käyttösuunnitelma. 35 s. (verkkojulkaisu)

- No 24 Metsähallitus 2007: Siikavaaran hoito- ja käyttösuunnitelma. 50 s. (verkkojulkaisu)
- No 25 Metsähallitus 2007: Jämäsvaaran virkistysmetsän hoito- ja käyttösuunnitelma. 47 s. (verkkojulkaisu)
- No 26 Metsähallitus 2007: Oukkulanlahden Natura 2000 -alueen hoito- ja käyttösuunnitelma. 71 s. (verkkojulkaisu)
- No 27 Metsähallitus 2007: Otajärven Natura 2000 -alueen hoito- ja käyttösuunnitelma. 84 s.
- No 28 Metsähallitus 2007: Kansanneva–Kurkineva–Muurainsuon, Kinkerisaarennevan ja Itämäki–Eteläjoen hoito- ja käyttösuunnitelma 2006–2015. 45 s. (verkkojulkaisu)
- No 29 Metsähallitus 2007: Medvastön–Stormossenin alueen hoito- ja käyttösuunnitelma. 81 s.
- No 30 Metsähallitus 2007: Pyhä–Luoston kansallispuiston hoito- ja käyttösuunnitelma. 129 s.
- No 31 Metsähallitus 2007: Petkeljärvi–Putkelanharjun ja Puohtiinsuon Natura 2000 -alueiden hoito- ja käyttösuunnitelma. 101 s.
- No 32 Metsähallitus 2007: Hiidenportin kansallispuiston hoito- ja käyttösuunnitelma. 61 s.
- No 33 Hokkanen, M. & Kanerva, T. 2007: Saltfjärdenin luonnonhoidon ja rakenteiden toimenpidesuunnitelma. 33 s. (verkkojulkaisu)
- No 34 Pirkanmaan ympäristökeskus & Metsähallitus 2007: Ekojärven Natura 2000 -alueen hoito- ja käyttösuunnitelma. 68 s. (verkkojulkaisu)
- No 35 Metsähallitus 2008: Viklinrimmen Natura 2000 -alueen hoito- ja käyttösuunnitelma. 49 s. (verkkojulkaisu)
- No 36 Metsähallitus 2008: Pallas–Yllästunturin kansallispuiston hoito- ja käyttösuunnitelma. 198 s.
- No 37 Metsähallitus 2008: Rokuan kansallispuiston ja valtion omistamien Natura-alueiden hoito- ja käyttösuunnitelma. 60 s.
- No 38 Metsähallitus 2008: Ystävyden puiston hoito- ja käyttösuunnitelma. 143 s. (verkkojulkaisu)
- No 39 Metsähallitus 2008: Käsivarren erämaa-alueen hoito- ja käyttösuunnitelma. 134 s.
- No 40 Metsähallitus 2008: Giehtaruohittasa meahcceguovllu dikšun- ja geavahanplána. 134 s.
- No 41 Metsähallitus 2008: Vätsärin erämaan hoito- ja käyttösuunnitelma. 143 s. (verkkojulkaisu)
- No 42 Metsähallitus 2008: Váhčira meahcceguovllu dikšun- ja geavahanplána. 146 s. (verkkojulkaisu)
- No 43 Metsähallitus 2008: Kuusisuo–Hattusuon, Soininsuo–Kapustasuon ja Ohtosensuon Natura 2000 -alueiden hoito- ja käyttösuunnitelma 2007–2016. 57 s. (verkkojulkaisu)
- No 44 Metsähallitus 2008: Hepokönkään hoito- ja käyttösuunnitelma. 40 s. (verkkojulkaisu)
- No 45 Metsähallitus 2008: Hämeenkaan monikäyttö- ja harjoitusalueen sekä Natura 2000 -alueen hoito- ja käyttösuunnitelma. 130 s. (verkkojulkaisu)
- No 46 Jansson, H. & Raatikainen, K. 2008: Vallisaaren ja Kuninkaansaaren alueen hoito-suunnitelma. 119 s.
- No 47 Rouvala, A. & Peltonen, T. 2008: Seitsemisen ja Helvetinjärven alueen luontomatkailusuunnitelma. 71 s. (verkkojulkaisu)

- No 48 Metsähallitus 2009: Lemmenjoen kansallispuiston hoito- ja käyttösuunnitelma. 208 s.
- No 50 Metsähallitus 2009: Riisitunturin kansallispuiston hoito- ja käyttösuunnitelma 2008–2017. 87 s.
- No 51 Metsähallitus 2009: Seitsemisen suojelualuekokonaisuuden hoito- ja käyttösuunnitelma. 161 s.

ISSN 1796-2943
ISBN 978-952-446-695-0 (nidottu)
ISBN 978-952-446-696-7 (pdf)

Julkaisua voi tilata osoitteella:

Metsähallitus
Asiakaspalvelut
PL 36
99801 IVALO
natureinfo@metsa.fi
www.metsa.fi

Puhelin: 0205 64 7702

Julkaisu on luettavissa osoitteessa:

www.metsa.fi/hks